MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

Verslo ir ekonomikos institutas

Diana Klimašauskienė

PENSIJŲ FONDŲ INVESTICIJŲ POLITIKOS FORMAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas Prof. dr. Asta Vasiliauskaitė

VILNIUS, 2023

TURINYS

ĮVADAS 3
1. PENSIJU FONDŲ IR JŲ VEIKLOS LAUKO TEORINĖ ANALIZĖ 8
1.1. Pensijų fondų aiškinimas 8
1.2. II pakopos privačių pensijų fondų veiklos Lietuvoje teisinis reguliavimas 10
1.3 Lietuvai būdingiausios privačių pensijų kaupimo fondų problemos 13
2. POLITINĖS PENSIJŲ FONDŲ INVESTICINĖS POLITIKOS PAGRINDINIAI ELEMENTAI 17
2.1. Pensijų fondų politinė reikšmė ir įtaka 17
2.2 Investicinės politikos įgyvendinimas kuriant privačių pensijų fondų veiklos strategijas 21
2.3 Užsienio praktikos pavyzdžių apžvalga 27
3. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ INVESTICINĖS POLITIKOS FORMAVIMO TYRIMO METODOLOGIJA 31
3.1 Empirinio tyrimo problema ir hipotezė..... 31
3.2 Empirinio tyrimo metodai 31
3.3 Empirinio tyrimo dalyviai 32
3.4 Empirinio tyrimo instrumentas 33
3.5 Empiritnio tyrimo instrumentas ir eiga..... 33
3.6 Empirinio tyrimo etika..... 34
4. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ INVESTICINĖS POLITIKOS FORMAVIMO TYRIMO REZULTATAI 35
4.1 Anketinės apklausos rezultatai 35
4.2 Interviu rezultatai 44
4.3 Tyrimo rezultatų apibendrinimas 49
IŠVADOS 51
PASIŪLYMAI 52
LITERATŪRA 53
ANOTACIJA 58
ANOTATION..... 59
SANTRAUKA 60
SUMMARY 61
PRIEDAI 62

LENTELĖS

1 lentelė. Pensijų kaupimo schemos ES pensijų sistemų kontekste 9
2 lentelė. II pakopos pensijų fondų įtaka, turinti teigiamą ir neigiamą poveikį valstybės politikos formavimui..... 20
3 lentelė. II pakopos pensijų sistemos politikos įgyvendinimas skatinant gyventojus kaupti privačiuose pensijų fonduose Rytų Europos valstybėse 22
4 lentelė. Subalansuotos investicinių pensijų fondų valdymo politikos pasiūlymai 25
5 lentelė. Informantų demografiniai duomenys..... 32
6 lentelė. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodant, kokiu būdu jie kaupia senatvės pensijai 37
7 lentelė. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vertinant, kiek privatūs pensijų kaupimo fondai prisideda prie socialinių problemų sprendimo..... 44

PAVEIKSLAI

1 pav. Medianinis gyventojų amžius 2012-2022 m. (metų pradžije metais)..... 17
2 pav. Šimtui 0-14 m. amžiaus vaikų tenkantis pensijinio amžiaus žmonių, 65 m. ir vyresnių, skaičius 18
3 pav. Vidutinės pensijos Lietuvoje augimas atsižvelgiant į neto vidutinį (NETO) ir neto minimalų (MMA) darbo užmokestį.....19
4 pav. Individualus asmeninės atsakomybės prisiėmimas Lietuvoje investuojant į privačius pensijų fondus.....23
5 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodant, kaip jie rūpinasi būsima pensija 35
6 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodant, kaip jie vertina savo galimybes taupyti pensijai atsižvelgiant į pajamas 35
7 pav. Naujos II pakopos pensijų kaupimo sistemos, Lietuvoje sukurtos nuo 2019 m., įvertinimas dešimtbalėje vertinimo skalėje 36
8 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas, ar pereitų į I-ąją pensijų kaupimo pakopą kaupiant II pensijų kaupimo pakopoje, jei būtų sudaryta tokia galimybė 39
9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įvertinimą, ar nauja II pakopos pensijų kaupimo sistema labiau paskatino kaupti pensijai 40
10 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, kiek procentaliai daugiau jie būtų linkę papildomai prisidėti prie II pensijų kaupimo pakopos, jei ši galimybė būtų įteisinta..... 41
11 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas įvertinant, kiek, jų nuomone, turėtų prisidėti darbdavys prie jų kaupimo pensijai II pensijų kaupimo pakopoje..... 42
12 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal vertinimą, ar prie jų pensijųos kaupimo II pensijų kaupimo pakopoje prisidedantis darbdavys jiems taptų patrauklesniu..... 43

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir naujumas. Remiantis Giang ir Nguyen (2017), 2050 m. pagyvenusių žmonių visame pasaulyje 2017 m. padaugės nuo 962 mln iki 2,1 mlrd. 2050 m. (arba nuo 13 proc. iki 25 proc. pasaulio gyventojų). Tokia prognozė apskaičiuojama vadovaujantis senėjimo indeksu, pagal kurį nustatomas 100-ui vaikų tenkantis pagyvenusių žmonių (60 m. ir daugiau) skaičius. Šio indekso taikymas leidžia prognozuoti, kad 2033 m. vyresnio amžiaus gyventojų pasaulyje bus daugiau negu vaikų (Giang ir Nguyen, 2017). „Gyventojų senėjimas“ būdingas ir Lietuvai. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento (2022) pateikiama informacija, Lietuvos gyventojų amžiaus mediana rodo vis senėjančią visuomenę. Pavyzdžiui, per pastaruosius dešimt metų vidutinis Lietuvos gyventojų gyvenimo trukmė sutrumpėjo (Lietuvos Respublikos statistikos departamentas, 2022)Jurgelaitienė ir Slavickienė (2012) rašo, kad kiekvienais metais augant pensininkų skaičiui, kurie iš valstybės socialinio draudimo fondų gaus mažas pensijas, 2055 m. pensijai skiriamos valstybės išlaidos išaugs maksimaliai. Visa tai skatina svarstyti priemones, kurios padėtų valstybei spręsti per didelius pensijų mokėjimui tenkančius kaštus, dėl kurių ji gali būti priversta skolintis. Taigi verta ieškoti valstybinės pensijų sistemos alternatyvų, kurios galėtų tapti pagalbine ir veiksminga priemone užtikrinant būsimų pensininkų socialinę apsaugą. Tai yra aktualu visai visuomenei, įksitant valstybę ir privačius pensijų kaupimo fondus, kurie siekia pritraukti kuo daugiau investuotojų.

2004 m. Lietuvoje pradėjo veikti pensijų kaupimo sistema, kurios sukurtos sąlygos leido gyventojams dalį pajamų kaupti privačiuose pensijų kaupimo fonduose siekiant investuoti į periodinėmis išmokomis išmokamą būsimą pensiją (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo minsterija, 2023). Pastebima, kad prognozių indeksus parenka fondų valdytojai ir jie neatspindi tikrų pensijų fondų kaip investuotojų įgūdžių (Kabašinskas, Šutienė, Kopa ir Valakevičius, 2017). Šios tendencijos atsispindi ir Lietuvoje. Kaip rodo Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės ataskaita (2022), 2021 m. išėjusių į pensiją II pakopos dalyvių nesukaupė pakankamai pajamų periodinei pensijos išmokai gauti, o 57,1 proc. III pakopos dalyvių nutraukė savo kaupimą privačiuose pensijų fonduose dar prieš sulaukdami pensijinio amžiaus ir tik 13 visoje Lietuvoje veikiančių darbdavių prisidėjo prie gyventojų kaupimo pensijai II pakopoje. Tai liudija apie iššūkius, kylančius formuojant II pakopos pensijų kaupimo sistemą Lietuvoje, palies privačius pensijų kaupimo fondus. Pensijų fondų lankstumas, orientacija į individą turėtų būti stiprieji šios sistemos bruožai, ją gerinant, taip pat reikalinga pasiremti sėkmingą pensijų fondus į pensijų sistemą itraukusių valstybių pavyzdžiais. Darbo tema yra nauja tuo požiūriu, kad nagrinėjant ją siekiama susisteminti įvairias galimybes, kurias panaudojus galima pagerinti investicijų pensijų fonduose efektyvumą.

Mokslinė problema ir jos ištirtumo lygis. Rizikos ir grąžos santykį investuojant į privačius pensijų kaupimo fondus tyrinėjo Kabašinskas ir kt. (2017). Arefjevs (2017) domino, kiek efektyvūs pensijų fondai, veikiantys per bankus. Jis savo tyrime analizavo privačių pensijų fondų raidą ir naudingumą Baltijos šalyse. Bielawska, Chłoń-Domińczak ir Stańko (2017) gvildeno žmonių išėjimą iš privačių pensijų kaupimo fondų dėl finansų krizės ir fiskalinių pokyčių Rytų ir Vidurio Europoje bei pateikė gyventojų skatinimo kaupti šiuose fonduose rekomendacijas. Boubaker, Gounopoulos, Nguyen ir Paltalidis (2018) įvertino, kaip palūkanų normų pokyčiai veikia pensijų fondų investicinę riziką. Chohan (2017) įsigilino į skirtingų valstybių taikomą pensijų fondų reguliavimo ir investicinę politiką. Egli, Schärer ir Steffen (2022) domėjosi, kiek tam tikro tipo pelningos pensijų fondų investicijos. Glinevičius Ulbinaitė (2016) atskleidė Lietuvos pensijų fondų dalyvių finansinį raštingumą ir investicijų bei rizikos valdymą planuojant pensiją. Goergen, O'Sullivan, Wood ir Baric (2018) pasiremdami Norvegijos pensijų fondų investicijų politikos atveju nagrinėjo jų produktyvumą. Kuzubas, Saltoğlu, Sert ir Yüksel (2019) gilinosi į Turkijoje funkcionuojančios taikomą pensijų fondų sistemos lankstumą, skatinant kaupimą pensijų fonduose valstybės lygmeniu. Heneghanir Orenstein (2019) aptarė pasaulinės pensijų politikos iššūkius. Li, Qiu ir Zhang (2022) atskleidė, kokius teigiamus rezultatus gali teikti privačių pensijų fondų finansavimo reforma. Nkeki (2018) pateikė patarimų, kaip optimalu valdyti pensijų fondus finansinės grąžos augimo ir kritimo aplinkoje, ir kt. Nors mokslinėje literatūroje esama siekio nagrinėti įvairias pensijų fondų investicinės politikos galimybes ir alternatyvas, kol kas tokie tyrinėjimai fragmentiški ir stinga vienos sisteminės studijos apie tai, kaip būtų galima geriau valdyti investicijų į privataus kaupimo pensijų fondus rizikas, jas „neutralizuoti", o kaupimo privačiuose pensijų fonduose sistemą pasitelkti kaip pagalbinę priemonę valstybės mokestinei naštai.

Mokslinė problema: kaip būtų galima pritraukti privačių pensijų kaupimo fondų dalyvius?

Tyrimo objektas: privačių pensijų kaupimo fondų dalyvių pritraukimas.

Darbo tikslas – išanalizuoti, kaip būtų galima pritraukti daugiau pensijų kaupimo fondų dalyvių.

Uždaviniai:

1. Išnagrinėti privačių pensijų kaupimo fondų investicinės politikos formavimą;

2. Ištirti jaunų suagusiųjų lūkesčius, susijusius su kaupimu pensijai privačiuose pensijų kaupimo fonduose;

3. Išsiaiškinti, kaip būtų galima paskatinti daugiau žmonių dalyvauti privačiuose pensijų kaupimo fondus taikant politines skatinimo priemones.

Mokslinio tyrimo metodai

• Sisteminė mokslinės literatūros analizė

• Anketinė apklausa

• Interviu

Praktinė reikšmė. Tyrime pristatyta ir empiriškai patikrinta jaunų suaugusių asmenų nuomonė apie dalyvavimą II pakopos pensijų kaupimo sistemoje bei kiek jų apsisprendimą pakeitė nuo 2019 m. priimti įstatyminiai pokyčiai. Taip pat šis tyrimas atskleidžia jaunų asmenų, kurie, kaip prognozuojama, po trisdešimties metų turės 20-30 proc. valstybinio atlyginimo siekiančią pensiją, lūkesčius dalyvavimo II-osios pensijų pakopos sistemoje atžvilgiu ir išryškina būdus, kuriais būtų galima Lietuvoje tobulinti investicinę pensijų kaupimo fondų politiką. Taigi praktiniu požiūriu šis darbas atskleidžia, kokius sisteminius teisinės bazės ir politikos formavimo pakeitimus galėtų inicijuoti privatūs pensijų kaupimo fondai, siekiant pritraukti daugiau II- osios pensijų pakopos dalyvių.

Darbo struktūra. Mokslinio tyrimo struktūra grindžiama mokslinio tyrimo tikslu ir uždaviniais. Mokslinį tyrimą sudaro:

- Pensijų fondų investavimo politikos formavimo teorinės prieigos;
- Pensijų fondų investicinės politikos formavimo tyrimo metodologija;
- Pensijų fondų investicinės politikos formavimo empirinis tyrimas;
- Išvadų ir rekomendacijų pristatymas

1. PENSIJU FONDŲ IR JŲ VEIKLOS LAUKO TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Pensijų fondų aiškinimas

Privatūs pensijų fondai yra investicine politika, rinkos veikimo mechanizmais grindžiami ir privačių bendrovių valdomi juridiniai asmenys, kurie padeda valstybei įgyvendinti socialinės apsaugos politiką. Gilinantis į pensijų fondų temą, kurią galima nagrinėti iš įvairių rakursų, pirmiausiai reikia aptarti pensijų fondų charakteristiką, nusakyti pagrindinius pensijų fondų sampratos elementus.

Apibrėžti pensijų fondus galima apibūdinti kaip privačius juridinius asmenis, kurie investuoja pagal tam tikras investavimo programas ir žada pensijų išmoką pensijinio amžiaus sulaukusiems asmenims. Tai yra veikla, kuri grindžiama susitarimo pagrindu tarp bankų, pensijų fondų valdymo įmonių su tikslu parduoti pensijų fondų produktus ir teikti su jais susijusias paslaugas klientams (Arefjevs, 2017). Pensijų fondai taip pat gali būti aiškinami kaip institucijos, vykdančios valdymo veiklą pagal pensijų programą, kurios tikslas – užtikrinti pensijų išmokas, darbuotojams išėjus į pensiją (Markevičiūtė, 2022). Pensijų programos, kurias naudoja pensijų fondai, įvardijamos kaip apibrėžtų įmokų ir išmokų sistema, taikoma bankų ar gyvybės drauudimo bendrovių fiziniams asmenims ir administruojama valstybės institucijų (Trisia, 2020). Taigi pensijų fondai yra susiję su valstybės reikšme bei vaidmeniu piliečių pensijų kaupimo sistemoje.

Pensijų sistemas taipogi galima charakterizuoti kaip ūkio subjektus, kaip socialinius subjektus ir kaip politinus subjektus. Pirmuoju atveju, pensijų fondai yra disponavimo savo lėšomis priemonė asmenims, siekiantiems sukaupti didesnę pajamų dalį ir generuoti grąžą, antruoju atveju pensijų fondai padeda įgyvendinti valstybės politines, socialines ekonomines funkcijas, galiausiai kaip socialiniai subjektai pensijų fondai veikia tam tikrose socialinėse struktūrose, generuodami pajamas, kurias jie vėliau išmoka, (Chohan, 2017). Siekiant suderinti skirtingas visuomeninio gyvenimo sritis ir interesus, pensijų fondų valdymo ir funkcionavimo reguliavimą padeda vykdyti valstybės institucijos.

Investicijų požiūriu, pensijų fondai apibūdinami kaip investavimo rūšis, kuriai nereikalingi dideli ištekliai, būdingas saugumas, paveldimumas, turto patikėjimas valdyti kitiems, kaupimas iš investuotų ir palūkanų lėšų (Klyak, 2014). Chohan (2017) pensijų fondus vadina investicinėmis priemonėmis, kurios padeda įgyvendinti politines, socialines ir ekonomines funkcijas ilgalaikėje perspektyvoje. Tačiau kaip investicijos pensijų fondai turi ir trūkumų, tarp kurių kaip pagrindiniai įvardijami ilgas investavimo laikotarpis, turto nelikvidumas, būtinybė investuoti nuolat (Klyak, 2014).

Egzistuoja trijų tipų pensijų sistemos, kurios apibūdinamos per „trijų pakopų“ terminologiją. Privatūs pensijų fondai priskiriami II ir III pakopos pensijų sistemai:

1 lentelė. Pensijų kaupimo schemos ES pensijų sistemų kontekste

	Schemos tipas
Įstatymais numatytos schemos	Visos valstybės narės aprūpina minimaliam pragyvenimui reikalingomis pajamomis.
	Taikoma schema, susijusi su vieta, kurioje gyvenama (Olandija, Danija), arba susijusi su įmokomis teikiant socialinį draudimą (Airija, D. Britanija).
	Schema, kuri susijusi su su einamaisiais mokėjimais (visos ES narės išskyrus Daniją, Airiją, Olandiją).
	Visiškai kaupiamoji pensijų schema per socialines įmokas (*angl.* totally funded by social contributions). Tai schemos, kurių veikimą įgalina įstatymai (Švedija, Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Slovakija, Rumunija Lenkija, iš dalies Suomija).
Profesinės schemos	Schemos, paremtos kolektyvine sutartimi, pagal kurią dalyvauti šioje schemoje privaloma (Danija, Portugalija, Belgija, Kipras, Švedija, Olandija, Vokietija).
	Schemos, paremtos kolektyvine sutartimi, kuriose yra neprivaloma dalyvauti (Bulgarija, Kipras, Belgija, , Prancūzija, Vokietija)
	Įgyvendinama per galimybę įsitraukti į pensijų sistemą padedant darbdaviui
	Vienašališka (*angl.* unilateral) pagal darbdavį (naudojama Vokietijoje, Austrijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Kipe, Airijoje)
Individualios schemos	Tai schemos, kurios gali būti įgyvendinamos kolektyviniu būdu įsijungiant individualiai (per asociacijas, profesines sąjungas) (kaip pavyzdį galima paminėti Ispaniją,Čekiją ir Slovakiją)
	Sudaromos asmeninės sutartys su gyvybės draudimo kompanijomis, pensijų draudimo fondais ar per anuitetus susitariama su pensijai kaupti padedančiomis institucijomis (palaikoma visoje ES)
	Ilgalaikių santaupų kaupimas (visoje ES)

Šaltinis: Lazutka ir Kazakevičiūtė, 2012, 79

Kaip vaizduojama 1 lentelėje, ES veikia trijų tipų pensijų schemos. Tokios schemos grindžiamos periodiniais einamaisiais mokėjimais, kurių pagrindu asmeniui išmokama pensija periodinėmis išmokomis, susijusiomis su apskaičiuota jo „sukaupta“ suma. Kaupiamosios sistemos yra skirstomos į pirmos pakopos ir antros pakopos sistemas. Pirmoji pakopa reiškia įprastą einamųjų mokėjimų schemą, o antroji pakopa nurodo „grynąjį kaupimą“ (*angl.* purely funded scheme) (Lazutka ir Kazakevičiūtė, 2012, 78). Pivačių pensijų fondų paslaugos teikiamos žmonėms, dalyvaujantiems antrojoje pensijų kaupimo pakopoje. Pastarąją schemą valdo privačios bendrovės. Ji, pavyzdžiui, naudojama Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Rumunijoje, Švedijoje (Lazutka ir Kazakevičiūtė, 2012). Ši pakopa kaupėjui suteikia teisę į nuo kitų atskirą ir asmeniškai jam skirtą bei pritaikytą pensijos kaupimo dalį. Tai, jog pakopa neprivaloma kaip kad Lietuvoje, reiškia, kad žmogus pasirenka, ar visus savo mokėjimus orientuoti į einamųjų valstybės mokėjimų sistemą, ar dalį jų mokėti pensijų kaupimo fondams, valdomiems privačiai. Kai žmogus pasinaudoja pastaruoju būdu, jam suteikiama teisė gauti individualią pensijos dalį, kuri yra atskira nuo pirmosios pensijų pakopos išmokų (Lazutka ir Kazakevičiūtė, 2012). Prie ES egzistuojančių

pensijų sistemos schemų aptartinos individualios schemos, nurodomos 1 lentelėje. Tokių schemų grupė perteikia pensijų schemas, kurios yra neprivalomos ir nepriklausomos nuo asmens užtimtumo darbo rinkoje statuso (Lazutka ir Kazakevičiūtė, 2012). Ji reiškia, kad asmuo, neremiamas valstybės, pensiją kaupia visiškai savanoriškai. Lietuvoje, pavyzdžiui, tokiu būdu dalyvaujama trečios pakopos pensijų sistemoje.

Remiantis Gudaičiu (2012), galima įvardyti keletą privačių pensijų fondų tipų pagal pasirinktą investavimo strategiją, susietą su investavimo rizikos lygiu:

• Konservatyvūs investuotojai. Tai pensijų fondai, kurių 0 proc. lėšų investuojama į bendrovių akcijas. Paprastai tai vyriausybių obligacijų investuotojai;

• Mažos akcijų dalies investuotojai. Tokius investuotojus galima apibūdinti kaip investuotojus, kurie į bendrovių akcijas investuoja iki 30 proc. lėšų;

• Mišrūs investuotojai arba vidutinės akcijų dalies investuotojai. 30-70 proc. šių investuotojų lėšų skiriama bendrovių akcijoms;

• Akcijų investuotojai. Investuotojai, iki 100 proc. savo lėšų sutelkiantys investicijose į akcijas;

Anot Georgen ir kt. (2018), privatūs pensijų fondai yra valstybinės finansinės priemonės, administruojančios viešąsias lėšas ir jas investuojančios ir galinčios užtikrinti patronuojančioms vyriausybėms būsimą finansinį stabilumą. Taip pat pensijų kaupimo fondų veikla turi pasekmių valstybių ekonomikai, į kurią investuojama, ir atskiroms įmonėms bei jų darbuotojams (O'Sullivan, Wood ir Baric, 2018).

Privačių bendrovių valdomi pensijų fondai yra trijų pakopų pensijų sistemos įgyvendinimo valstybėje dalis. Apibendrintai galima teigti, kad pensijų fondai yra tam tikri subjektai, kurie konkrečioje valstybėje veikia vadovaudamiesi jos teisine sistema ir socialine politika.

1.2. II pakopos privačių pensijų fondų veiklos Lietuvoje teisinis reguliavimas

Lietuvoje pensijų fondų atsiradimą sukūrė didesnis visuomenės susirūpinimas savo socialine apsauga, ką įtakojo istorinės, politinės, ekonominės, socialinės demografinės aplinkybės. Tam tikri politiniai instituciniai veiksniai ir teisinis reguliavimas sukūrė aplinką privačių pensijų fondų veiklai, dalyvavimui valstybės socialinėje politikoje prisiimant su tuo susijusius vaidmenis. Įgyvendinta „trijų pakopų" pensijų sistema Lietuvoje patyrė skirtingų etapų ir iššūkių.

Zelionkaitės ir Tuziko (2018) pateiktoje ataskaitoje apie pensijų kaupimo sistemą Lietuvoje trijų pakopų pensijų sistema apibūdinama taip:

• I-oji pakopa – valstybinė socialinio draudimo sistema. Administruoja valstybiniai socialinio draudimo fondai. Susidaro iš individualios ir perskirstomos dalies (Lietuvoje). Ši sistema grindžiama taškų skaičiavimu, o sukauptų taškų skaičius nustatomas pagal kiekvienais metais sumokėtas socialinio draudimo įmokas ir jų santykį su darbo užmokesčiu valstybėje. Tokia sistema reiškia, kad vidutinį darbo užmokestį

gaunantis žmogus per metus sukaupia 1 tašką. Taškų skaičiavimo sistema grindžiama bazinio pensijos dydžio įtraukimu apskaičiuojant pensijos dydį pensijinio amžiaus sulaukusiam asmeniui. Sulaukus senatvės, individuali pensijų dalis nustatoma ją dauginant iš kasmet indeksuojamo vieneto vertės. Bendroji dalis priklauso nuo bazinės pensijos dydžio, sukaupto darbo stažo ir kt.;

• II-oji pakopa – kaupiamojo pobūdžio sistema. Taikant II pakopą, pervestos lėšos kaupiamos asmens pasirinktoje privačioje bendrovėje ir konkrečiame sektoriuje. Pensijinio amžiaus sulaukusiam asmeniui pervedama išmoka priklauso nuo sukauptų įmokų dydžio, uždirbtos grąžos, anuiteto, taikomų mokesčių dydžio.Lietuvoje tai privaloma pensijų kaupimo pakopa. Lietuvoje šiuo metu skatinama dalyvauti antroje pensijų kaupimo pakopoje, papildomai pervedant 2 proc. asmens bruto užmokesčio ir 2 proc. pagal vidutinį šalies darbo užmokestį skaičiuojamos valstybės įmokos iš biudžeto;

• III-ioji pakopa – savarankiško ir individualaus kaupimo sistema. Ši pakopa grindžiama individualiais žmonių pasirinkimais.

Vadovaujantis 2016 m. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo NR. I-549 pakeitimo įstatymo 5 str., senatvės pensija Lietuvoje apibrėžiama kaip viena iš keturių socialinio draudimo pensijų tipų. Teisę gauti senatvės pensiją turi asmenys, atitinkantys 2016 m. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo NR. I-549 pakeitimo įstatymą ir 2016 m. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nuostatas apie apdraustus asmenis valstybės socialiniu pensijų draudimu. I-oji pensijų pakopa Lietuvoje įgyvendinama pagal pensijos formavimo sąlygas numačiusį įvestą 2016 m. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo redakciją. Juo nustatyta, kad nuo 2018 m. senatvės pensijos dydį Lietuvoje sudaro bendroji dalis (nustatoma remiantis baziniu pensijos dydžiu, įgytu ir būtinuoju darbo stažu) ir individualioji dalis. Paminėtina, kad teisę į pensiją turi minimalų darbo stažą, kuris šiuo metu yra 15 m, ir būtinąjį darbo stažą, kuris šiuo metu yra 35 m., sulaukę asmenys (Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo NR. I-549 pakeitimo įstatymas, 2016, 16 str.). Valstybės mokamos senatvės pensijos dydis nustatomas pagal bendrąją senatvės pensijos dalį (atsižvelgiant į bazinės pensijos dydį, asmens įgytą būtinąjį darbo stažą) ir individualiąją senatvės pensijos dalį (apskaitos vienetų sistema) (Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo NR. I-549 pakeitimo įstatymas, 2016). Nuo 2023 m. bazinis senatvės pensijos dydis yra 246,21 EUR. (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2023 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas, 2022). 2023 m. amžius, nuo kurio asmuo įgyja teisę į pensiją (neskaitant teisės į išankstinę pensiją), moterims yra 64 m., vyrams 64 m. ir 6 mėn. ir jis kasmet didinamas, o 2026 m. pasieks 65 m. amžiaus ribą tiek moterims, tiek vyrams (Valstyinio socialinio draudimo pensijų įstatymo NR. I-549 pakeitimo įstatymas, 2016, 21 str., 57 str.). Taigi I-osios pakopos pensiją gali gauti visi asmenys, apdrausti valstybės pensijų socialinių draudimu ir įstatymų numatyta tvarka įgiję teisę į pensiją.

II-oji pensijų pakopa Lietuvoje numato, kad visi asmenys skatinami dalyvauti šios kaupime pensijai valstybei juos įtraukiant. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymo (2016) 7 str. nurodoma, kad pensijų kaupimo sistemoje dali dalyvauti visi asmenys, galintys draustis valstybės socialiniu draudimu ir dalyvauti savanoriškame pensijų kaupime. Kaip pažymima, tai asmenys, sulaukę 16 m., kurie dar nėra pensijinio amžiaus asmenys ir kurie nėra nedarbingi ar iš dalies nedarbingi (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymas, 2016, 7 str.) Šiame įstatyme taip pat teigiama, kad tokie asmenys pensijų kaupimo sistemoje dalyvauja savo pačių pasirinkimu. Jie, kaupdami valstybės biudžeto lėšomis mokamą pensijų įmoką, sulaukę pensijinio amžiaus gali gauti išmokas, mokamas iš pensijų fonde sukaupto asmens turto, vadinamo *kaupiamąja pensijų išmoka* (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymas, 2016, 2 str.).

Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo (2018) 1 str. pensijų fondą Lietuvoje nusako kaip bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantį turtą fiziniams asmenims, dalyvaujantiems privataus pensijų kaupimo sistemoje. Pensijų fondus valdo pensijų fondų valdymo įmonės arba gyvybės draudimo bendrovės (veikia pagal Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą), kurios įvardijamos kaip pensijų kaupimo bendrovės. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymo (2016) ir Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 nustatyta tvarka asmenys pensijai kaupia pensijų kaupimo bendrovėse. Pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymo (2016) 2 str., *pensijų kaupimo bendrovė* apibrėžiama kaip bendrovė, kuri Lietuvoje galiojančių įstatymų nurodyta tvarka gali verstis pensijų kaupimo veikla. Tai yra pensijų fondų valdymo arba gyvybės draudimo įmonė. Tokiai bendrovei veikti Lietuvoje išduodama licencija/leidimas (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymas, 2016, 2 str.).

Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymas (2018) taip pat reguliuoja priemones ir būdus, per kuriuos įgyvendinama II-osios pakopos pensijų kaupimo sistema ir dalyvių teisė dalyvauti šioje sistemoje, jis taip pat nustato dalyvių mokamų įmokų dydžius kaupiant pensijai, reglamentuoja pensijų išmokėjimo organizavimo tvarką ir kitus šios sistemos įgyvendinimui reikšmingus elementus. Įstatymas aptaria *pensijų anuiteto* (mokamą periodinę pensijų išmoką pensijų kaupimo sistemos dalyviui iki gyvos galvos) sąvoką (1 str.), jo mokėjimo tvarką. Pensijų kaupimo įgyvendinamas prasideda pensijų kaupimo sutarties sudarymu tarp asmens ir pensijų kaupimo bendrovės (Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymas, 2018, 7 str.).

Lietuvos pensijų sistemai būdingas bruožas yra tai, kad į II pakopos pensijų kaupimo sistemą jaunus asmenis įtraukia valstybė. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo (2018) 4 str. II dalis nurodo, kad asmens įtraukimą į II-os pakopos pensijų sistemą inicijuoja valstybė. II-

osios pakopos pensijų kaupimo sistemoje asmuo lieka privalomai, jei asmuo neatsisako dalyvauti pensijų kaupimo sistemoje. Pabrėžtina, kad pensijai kaupti sutinkančiam asmeniui kaupimo bendrovė privalo pateikti pasiūlymą, o privalo kaupti tik vienoje pasirinktoje bendrovėje (Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo (2018) 4 str. III dalis). Kai asmuo įstatymų numatyta tvarka privalomai įtrauktas į II pakopos pensijų kaupimos sistemą neatsisako joje dalyvauti, jo pensijos kaupimas gali baigtis tik teismo sprendimu ar kitais Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo (2018) 4 str. VIII dalyje aptariamais atvejais. Remiantis Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo (2018) 6 str. I dalimi, jaunesni negu 40 m. amžiaus asmenys į II pakopos pensijų sistemą valstybės įtraukiami kas trejus metus. Pabrėžtina, kad pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančią teisinę ir politinę tvarką, asmuo yra skatinamas dalyvauti savarankiškame kaupime pensijai. Šios skatinimo priemonės grindžiamos valstybės finansine pagalba pensijai II-oje pakopoje kaupiantiems asmenims.

Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymo (2018) 8 str. nurodo, kad dalyvio periodinė įmoka susidaro iš dalyvio asmeninių lėšų, kurios yra 3 proc. įnešamų II pakopos dalyvio lėšų. Kaip pažymima čia, valstybės biudžeto lėšos sudaro 1,5 proc. darbuotojams taikomo vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio bei yra skiriamos Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatyme (2018) nustatyta tvarka. Tokiu būdu siekiama subalansuoti į valstybės biudžetą įmokamų pensijų dydį, kad įmokos nebūtų per mažos (neužtikrana socialinė apsauga) ar per didelės (valstybės socialinei sistemai per sudėtinga finansiškai) (Škarnulis, 2013).

II-osios pakopos pensijų kaupimas Lietuvoje suvokiamas kaip svarbi politinė priemonė, kurią taikant siekiama spręsti valstybės nepakankamo pajėgumo mokėti pilnavertes pensijas ateities pensininkams problemas. Išanalizavus būdus, kuriuos taikant Lietuvoje įgyvendinama pensijų fondų veiklos ir gyventojų kaupimo juose politika, kuria, sprendžiant iš teisės aktų, padedama asmenims kaupti II pakopos pensijų sistemoje, matyti, kad ši pensijų sistema vertinama kaip pagalbinė valstybės socialinio draudimo politikos įgyvendinimo priemonė.

1.3 Lietuvai būdingiausios privačių pensijų kaupimo fondų problemos

Reikia aptarti įvairius iššūkius, kuriuos patiria egzistuojanti valstybinė pensijų sistemą analizuojant privačių pensijų kaupimo fondus kaip alternatyvą jiems spręsti. Taip pat verta išanalizuoti ir privačiai pensijų kaupimo fondų sistemai būdingos investicinės politikos problemas.

Skirtingos privačių pensijų fondų pakopos (I ir II) liudija apie skirtingas gyventojams pritaikytas pasirinkimų alternatyvas. II-oji privačių pensijų fondų pakopos sistema yra daugiausiai su valstybe susijusi socialiniais ryšiais, jos reguliuojama ir palaikoma. Valstybėse, kuriose išvystyta ekonomika ir vyrauja

aukštos technologijos, pensijų fondai padeda generuoti papildomą grąžą iš kapitalo rinkos, padidina viešąjį kapitalą (Li, Qiu ir Zhang, 2022). Pensijų fondų lankstumas, orientacija į individą yra stiprieji šios sistemos bruožai. Pensijų fondų investavimo strategija remiasi klasikine koncepcija – rizikos mažinimu.

Skučienė (2016) įvardija tokius iššūkius Lietuvoje mokamoms pensijoms: demografiniai pokyčiai, nepakankamai išnaudojama darbo jėga ir sociokultūriniai bei darbo jėgos struktūros pokyčiai (darbo jėgos lankstumas, nenuolatinis užimtumas), konkurencija tarp mokesčių administravimo sistemų. Pasak jos, tai lems „pensijų sistemos netolydumą“ ir teigiamo antros pakopos pensijų sistemos įvaizdžio kritimą visuomenės akyse, nes asmenys nesukaups jiems reikiamų lėšų užsitikrinti senatvės pensijai.

Vartotojų, kurie siekia kaupti pensijai, investavimas į pensijų fondus grindžiamas pelno/rizikos santykiu. Anot Anotonov, Bauer ir Cremers (2017), kuo mažesnė einamųjų įsipareigojimų vertė, tuo stipresnė pensijų plano finansavimo padėtis, kas reiškia, kad grąža yra mažesnė, bet užtikrinamas pajamų stabilumas. Ir atvirkščiai: didesnė rizika susijusi su didesne generuojama grąža, bet kartu ir su pinigų vertės bei investicijų atsipirkimo laiko neapibrėžtumu (Anotonov, Bauer ir Cremers, 2017). Kalbant apie pensijų fondus, pastebima, kad ilgalaikėje perspektyvoje esant didelei infliacijai krenta tiek trumpalaikio, tiek ilgalaikio turto vertė, kas reiškia, kad nepriklausomai nuo pasirinkto investicinės rizikos lygio investavimas į pensijų kaupimo fondus, netaikant specialių politinių priemonių, gali būti nuostolingas. Nustatyta, kad ir JAV 1994-2014 m. iždo vekselių pajamingumas sumažėjo nuo 7 proc. iki 2 proc. (Anotonov, Bauer ir Cremers, 2017), o mažėjant palūkanų normoms laukiamos grąžos normos (tiek susietos su didesne rizika, tiek su mažesne) krenta.

Jurgelaitienė ir Slavickienė (2012) pažymi, kad kasmet didėjant augant pensininkų skaičiui, kurie iš valstybės socialinio draudimo fondų gaus mažas pensijas, per ateinančius trisdešimtų metų išlaidos pensijoms pasieks maksimalią ribą. Iš esmės tai reiškia, kad valstybei gali tekti skolintis pinigus iš privačių pensijų kaupimo fondų (siekiant surasti finansinių resursų padengti biudžeto deficitui), o skola bus padengiama gyventojų mokamais mokesčiais (Jurgelaitienė ir Slavickienė, 2012). Tai reiškia, kad II pakopos privačiuose fonduose sukauptos pensijos būtų dengiamos iš mokesčių mokėtojų pinigų, kas įtakos padidėjusią finansinę naštą visuomenei.

Mokslininkai pastebi ir kitas Lietuvoje galiojančios pensijų sistemos problemas. Lietuvoje, prasidėjus 2007-2008 m. pasaulio ekonominei krizei, smarkiai smuko pensijų fondų generuojama teikiama grąža. Kaip rašo Gudaitis (2012), tuo metu generuojama II- osios pakopos pensijų fondų finansinė grąža sumažėjo 20 proc., o pensijų fondų, kuriuose investuota akcijų, priskiriamų prie didžiausios rizikos grupės, vertė sumažėjo net iki 70 proc.. Be to, privačiuose pensijų fonduose gyventojų sukaupto turto vertė minimu laikotarpiu sumenko perpus (Gudaitis, 2012). Ekonominė krizė lėmė ir pačių privačių pensijų kaupimo fondų dalyvių nestabilumą, nerimą, blaškymąsi. Stašys ir Malikovas (2010) pastebi, kad 2010 m. Lietuvoje stipriai keitėsi privačių pensijų fondų situacija ir stabilumas rinkoje, investuotojai buvo linkę keisti pensijų

fondus, investicinės grąžos lygis buvo nepalankus pensijų fonduose kaupiantiems asmenims. Remiantis Skučienės (2011) pateikiamais duomenimis, 2007 m. privačius pensijų kaupimo fondus pakeitė 2,1 proc. pensijų sistemos Lietuvoje dalyvių, kas rodė jų jaučiamą nepasitenkinimą ir nerimą, o 2010 m. perėjimas sulėtėjo iki 0,5 proc. Iš esmės tai liudija, kad politiniu požiūriu tokiai situacijai nebuvo pasiruošta, nepasirūpinta strategijomis, kuriomis būtų galima apdrausti privačiuose II- osios pakopos pensijų fonduose esančias Lietuvos gyventojų lėšas. Tai lėmė tuo metu susiformavusį gyventojų nusivylimą privačiais pensijų fondais ir prastesnį jų vertinimą.

Baltijos šalių pensijų sistemų skirtumų palyginimą atlikusi Rajevska (2016) įžvelgia pagrindines problemas, kurios gali susidaryti valstybės pensijų politiką vykdant per privačių pensijų kaupimo fondų įtraukimą. Ji teigia, kad Latvijoje mažas pajamas uždirbę asmenys gauna itin mažas pensijas, jų pensijų progresavimo lygis labai žemas, dėl ko mažiausias pajamas gaunanti visuomenės dalis atsiduria ant skurdo ribos, o didelį atlyginimą uždirbę asmenys pasižymi didelėmis pensijomis. Estijoje, kaip mano Rajevska (2016), pernelyg stengiamasi sulyginti išmokamus pensijų dydžius, nepaisant individualių skirtumų, vadovaujamasi egilitaristiniu požiūriu. Rajevska (2016) apie veikiančią privačių pensijų kaupimo fondų sistemą atsiliepia kaip apie nestabilią ir mažai prognozuojamą. Anot šios mokslininkės, ji gali ne tik negeneruoti finansinės grąžos investavusiems asmenims, bet ir teikti nuostolius. Be to, Rajevskos (2016) nuomone, valstybėse, kuriose lygiagrečiai egzistuoja valstybinė socialinio draudimo ir privačių fondų pensijų sistema, vidutinį ir didesnį už vidutinį darbo užmokestį gaunantiems gyventojams, kaupiantiems II-os pakopos pensijų sistemoje, gali neapsimokėti dalyvauti antroje pensijų pakopos sistemoje. Pagal Rajevskos (2016) atliktus skaičiavimus, tokie žmonės praranda ženklią pajamų dalį, kurią jie turėtų kaupdami tik privačiuose pensijų fonduose. Taigi privačių pensijų fondų generuojama grąža, ateities perspektyvos užtikrinant sukauptą pensiją šalia stabilios ir valstybės administruojamos socialinio draudimo pensijų sistemos vertinama kaip nepakankamai prognozuojama ir galinti būti ne tik nepelninga, bet ir nuostolinga.

Galima kalbėti ir apie pačių investuotojų per menkas investicijas į būsimą pensiją arba netinkamai įvertinamą rizikos ir pelno santykį. Skučienė (2011) nustatė, kad Lietuvoje vertinant 2004-2010 m. laikotarpį dominavo vidutinės akcijų dalies investuotojai ir mažos akcijų dalies investuotojai, kuriuos ji apibūdina kaip „saugius investuotojus“. Tai reiškia, viena vertus, tarsi tinkamą pasirinkimą investicinės rizikos požiūriu, bet, antra vertus, tokios investicijos generuoja nepakankamą kapitalo grąžą pensijos periodinėms išmokoms užtikrinti. Žinoma, finansinės grąžos dydis susijęs su prisiimtu rizikos lygiu tam tikromis ekonomikos sąlygomis, o ne vien su investicinių pensijų fondų valdymo sistemos ypatybėmis. Išanalizavus 2007-2011 m. investicinę II- ojoje pakopoje veikiančių pensijų fondų grąžą, nustatyta, kad esant pastoviai ekonominei situacijai ar jai gerėjant kaip stabiliausi pasirodo konservatyvūs fondai, o, kai susidaro neigiamos ekonomikos sąlygos, kurios Lietuvoje, kaip įvardijama, buvo 2008-2011 m., didesnės

rizikos pensijų fondai investavusiems gyventojams suteikė nuostolių, o geresnę grąžą generavo mažesne rizika pasižymintys fondai (Urbelytė, 2012).

Skirtingų kategorijų privačių pensijų kaupimo fondų mokesčių ir dividendų analizę atlikę Moleko ir Ikhide (2017) teigia, kad apskritai daugelis privačių pensijų kaupimo fondų negeba generuoti perteklinės grąžos. Kalbant apie pelno privatiems gyventojams kaupiant antros pakopos privačiuose pensijų fonduose maksimizavimą Lietuvos atveju, problemiška ir tai, kad investuodamas į privačius pensijų fondus asmuo asmeniškai prisiima visišką riziką, mat „neatsižvelgiama į racionalumo ribotumą“ (žmonės nežino, kaip pasirinkti tinkamą investavimo riziką, jie veikia pernelyg inertiškai) (Skučienė, 2012, 96). Tam pritaria ir Glinevičius ir Ulbinaitė (2016), anot kurių, II- osios pakopos pensijų fondų dalyvius veikia įvairios išorinės mikro-, makro- lygmens rizikos, kurių jie nevali valdyti ir dėl kurių negali maksimizuoti investicinės grąžos.

Viena vertus, II- osios pakopos pensijų kaupimo fonduose generuojama grąža priklauso nuo pensijų fondus valdančių bendrovių pasirenkamų investavimo strategijų, antra vertus, ji daug kuo susijusi su individualiais faktoriais, sąlygomais pensijų fonduose kaupiančių žmnių charakteristikų, finansinio raštingumo, gebėjimo racionaliai apsispręsti.

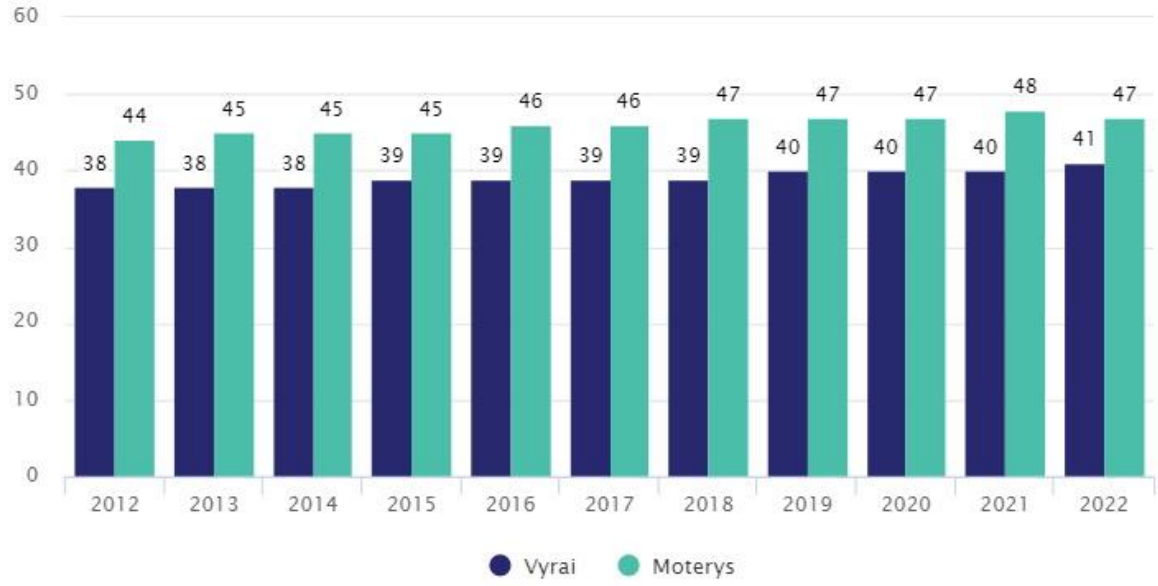
2. PENSIJŲ FONDŲ INVESTICINĖS POLITIKOS PAGRINDINIAI ELEMENTAI

2.1. Pensijų fondų politinė reikšmė ir įtaka

Pensijų fondų įsteigimas ir plėtra valstybėje buvo įtakoti demografinių ir socioekonominių pokyčių, dėl kurių vyriausybės tapo nepakankamai pajėgios pasirūpinti savo piliečiais. Pensijų fondų veikla politiškai gali būti formuojama mikroekonominiu ir makroekonominiu požiūriu.

Visuomenės senėjimui tampant pasauline problema, pensijų planų pasirinkimo alternatyvos įtraukiamos į vyriausybės programas. Gyventojų amžiaus struktūros pokyčiai turi įvairų poveikį ekonomikos augimui ir socialinių aspektų vystymui. Remiantis Giang ir Nguyen (2017), 2050 m. pagyvenusių žmonių visame pasaulyje 2017 m. padaugės nuo 962 mln iki 2,1 mlrd. 2050 m. (arba nuo 13 proc. iki 25 proc. pasaulio gyventojų). Pastebima, kad net Kinijoje, šalyje, kuri pasižymėjo dideliu gimstamumu, pagal 2015 m. atliktą visuotinį gyventojų surašymą, 10,47 proc. Kinijos gyventojų buvo 65 m. ir vyresni asmenys, be to, toks statistinis gyventojų pasiskirstymas buvo būdingas išsivysčiusiems Kinijos regionams (Wang, Huang ir Yang, 2019). Taigi senstant visuomenei reikia išsamių strategijų, politikos ir programų rinkinių, kurie padėtų efektyviai įgyvendinti tokias socialinės apsaugos sritis kaip žmonių sveikatos priežiūra, išėjimas į pensiją ir finansinis tvarumas. Daugelis vyriausybių pradeda ieškoti būdų, kaip reformuoti savo socialinę apsaugą.

Lietuvai būdinga visame pasaulyje didėjanti „gyventojų senėjimo“ problema. Galima pastebėti, kad Lietuvoje nuolat didėja vidutinis gyventojų amžius, ką parodo apskaičiuota jo mediana:

5 pav. Medianinis gyventojų amžius 2012-2022 m. (metų pradžije metais)

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas (2022)

Kaip matyti iš 1 pav. kiekvienais metais Lietuvoje didėja vidutinis gyventojų amžius, o ši tendencija dar ryškesnė kalbant apie moteris. Kaip atkreipia dėmesį Zelionkaitė ir Tuzikas (2018), tokia situacija neigiamai paveiks pirmosios pakopos pensijų išmokamas normas. Šiuo požiūriu, Lietuva nėra išskirtinė pasauliniame kontekste, kur 60 m. ir vyresnio amžiaus žmonių nuolat daugėja. Laikoma, kad Lietuvoje šiuo metu išmokamos pensijos yra mažos ir, deja, kaip liudija statistinės prognozės, ateityje jos tik mažės (Lietuvos Respublikos vyriausybės kontrolė, 2022). Prognozuojama kad 2050 m. daugiau negu pusė visos Lietuvos gyventojų bus sulaukę 50 m. ir daugiau, o valstybės mokama pensija Lietuvoje sudarys tik 20-30 proc. asmens turėto darbo užmokesčio (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2022). Tai akivaizdu turint omenyje, kad jau dabar Lietuvoje jaučiama, kad didėja disbalansas tarp vaikų ir pensijinio amžiaus sulaukusių vaikų skaičiaus vertinant statistiškai:

6 pav. Šimtui 0-14 m. amžiaus vaikų tenkantis pensijinio amžiaus žmonių, 65 m. ir vyresnių, skaičius

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas (2022)

Kaip vaizduojama 2 pav., bendras vaikams tenkantis pensijinio amžiaus valstybės išlaikomų žmonių skaičius vis auga. Per pastaruosius dešimt metų jis padidėjo nuo 122 pensijinio amžiaus žmonių, tenančių šimtui vaikų, iki 134 m. pensijinio amžiaus žmonių, tenkančių šimtui vaikų. Taigi didėja valstybės išlaikomų pensijinio amžiaus žmonių skaičius, o vaikų negimsta tiek, kiek reikia ateities kartoms užtikrinti visų Lietuvos pensijinio amžiaus žmonių išlaikymą. Tą patvirtina ir apskaičiuoti išlaikomų amžiaus žmonių koeficientai, iš kurių, sprendžiant pagal 2012-2022 m. statistinius rodiklius, ženkliai padidėjo bendrasis išlaikomo vyresnio amžiaus žmonių skaičius – nuo 27 2012 m. iki 30 2022 m. Aptinkamas nuoseklus šio

skaičiaus didėjimas vertinant kiekvienais metais paeiliui (Lietuvos Respublikos statistikos departamentas, 2022).

Šiuo metu Lietuvoje mokamų pensijų dydžių pasiskirstymas rodo, kad siekiama išlaikyti panašias mokamų pensijų dydžių proporcijas santykyje su ekonominių rodiklių pokyčiais:

7 pav. Vidutinės pensijos Lietuvoje augimas atsižvelgiant į neto vidutinį (NETO) ir neto minimalų (MMA) darbo užmokestį

Šaltinis: Lietuvos Respublikos vyriausybės kontrolė, 2022

Nagrinėjant 3 pav., kuriame pateiktas vidutinės valstybės mokamos pensijos Lietuvoje (I-os pakopos) augimas, aptinkama, kad pensijos didėja gerokai lėčiau negu kad NETO ir MMA. Tai liudija, kad ateityje pensijų dydis mažės (vertinant santykyje su NETO ir MMA) ir nesieks šiuo metu esančios NETO ir MMA procentinės dalies. Zelionkaitė ir Tuzikas (2018) pažymi, kad, nors ilguoju laikotarpiu (tai yra 40-ies metų perspektyvoje) Lietuvos pensijų kaupimo sistema gali atrodyti tvari, abejonių dėl tokios sistemos efektyvumo kelia vidutinės pensijos atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio. Jų požiūriu, tai liudija „būtinybę imtis fiskalinį ir socialinį tvarumą užtikrinančių priemonių“ (Zelionkaitė ir Tuzikas, 2018, 5). Akivaizdu, kad būsimiesiems pensininkams tenka rūpintis kitais pensijų kaupimo šaltiniais.

Vis dėl to kalbant apie II pakopos privačių pensijų fondų valstybei teigiamą naudą vertinimai nevienareikšmiai. Būdami subjektais, kurie reikšmingi visuomenei ekonominiu, socialiniu ir politiniu požiūriais, privatūs pensijų kaupimo fondai turi tiek stipriųjų, tiek silpnųjų pusių vertinant jų įtaką politikai. Juos galima nusakyti kaip subjektus, kurie veikia su valstybe sąveikauja gana skirtingame santykyje. Pensijų fondų politinę įtaką valstybės gyvenimui galima suskirstyti į dvi įtakos pasireiškimo grupes – teigiamą ir neigiamą:

2 lentelė. II pakopos pensijų fondų įtaka, turinti teigiamą ir neigiamą poveikį valstybės politikos formavimui

Teigiama	
- socialinės rizikos pasiskirstymas ją išlyginant, kai valstybėje veikia ne viena pensijų sistema - pagalba sprendžiant demografines problemas ir „visuomenės senėjimo“ reiškinį - galimybė plėtoti ilgalaikę grąžą, investuoti kapitalą - skirtingų investavimo strategijų pasirinkimas, lankstumo galimybė vartotojui - paveldimumas - galimybę mokėti tik asmeniškai sau, o ne remiantis „bendros buhalterijos“ principais - galimybė sulaukus pensijos gauti aukštesnes pajamas santykyje su darbo užmokesčio didėjimu - galimybė išeiti į pensiją, kada norima nepriklausomai nuo valstybės nustatytos sistemos	- ekonominiai ir rinkos pokyčiai koreguoja išmokų dydį - dalį lėšų gyventojai atitraukia iš valstybinių socialinio draudimo fondų - didėja kapitalo pasiūla - anuitetų rinka susijusi su rizika - neigiamai įtakojama socialinė politika, ką sukuria auganti pensijų kaupimo fondų įtaka - užsienio kapitalui sudaromos kliūtys vystytis - sistemą sunku įvertinti - neapima visuomenės su mažomis pajamomis grupių - efektyviai pasinaudoti sistema negali vyresnio amžiaus žmonės

Šaltinis: Jurevičienė ir Samoškaitė, 2012, 305

Kaip pateikta šioje lentelėje, II pakopos privačių pensijų fondų sistemos įtraukimas į valstybės socialinį draudimą nėra be trūkumų. Kaip pagrindiniai silpni bruožai paminėtina neigiama įtaka valstybės socialinei politikai, kuri tam tikra prasme „išbalansuoja“ vieningą valstybės socialinės apsaugos sistemą, įsiterpdama į ją, taip pat visų visuomenės sluoksnių neaprėpimas, garantijų dėl sukauptų pajamų saugumo trūkumas, Stipriosios privačių pensijų fondų, dalyvaujančių II pakopos pensijų sistemoje, ypatybės yra lankstumas, galimybė prisitaikyti prie individualių poreikių, pagalba sprendžiant „visuomenės senėjimo“ pasekmes.

Taigi kaip politiniai subjektai pensijų fondai padeda sumažinti socialines, demografines problemas ir valstybei įgyvendinti politinius uždavinius, taip pat sušvelninti įtampą, juntamą tarp trumpalaikių sukauptų resursų, kuriuos kyla noras panaudoti nedelsiant ir tarp ilgalaikių sukauptų resursų, susijusių su poreikiu išsaugoti kapitalą ateičiai. Pensijų fondai – tai fondai, į kuriuos žmonės gali investuoti ir kaupti savo pensijai, tad jie glaudžiai susiję su „socialiai jautriais“ visuomenės uždaviniais – socialine apsauga, pajamų atsargos sulaukus nedarbingo amžiaus sukaupimu, atlyginimo nuvertėjimo problemos sprendimais, investicijų ir generuojamos grąžos santykio subalansavimu ir kt. Antra vertus, tai dar per mažai veikianti ir todėl per menkai prognozuojama sistema, kuri gali būti viena iš problemų sprendimų alternatyvų, bet ne vienntelė, nes ji nesuteikia jokių „garantijų“ dėl savo efektyvumo, saugumo ar pritaikymo visoms socialinėms grupėms.

2.2 Investicinės politikos įgyvendinimas kuriant privačių pensijų fondų veiklos strategijas

Kad kaupimo privačiuose pensijų fonduose sistema būtų skaidri, efektyvi ir sureguliuota siekiant visai valstybei svarbių tikslų, reikalingas jų valdymo ir priežiūros mechanizmų rinkinys. Privatūs pensijų kaupimo fondai orientuoti į ilgalaikius tikslus, todėl jiems svarbi reputacija, pasitkėjimas, gebėjimas planuoti savo veiklą, prisitaikyti prie ilgalaikių reikalavimų ir pasiruošti ekonomikos svyravimams.

Remiantis Wehrlé ir Pohl (2016), investicijų politiką galima aiškinti kaip politiką, kuria siekiama apsaugoti investicijų saugumą ir kuo mažiau paveikti investicijų srautus neigiamai. Investicijų politikos klimatas yra investicinės politikos formavimo pagrindas. Anot Misiūno ir Gudeliauskaitės (2013), jis reiškia skirtingų ir tik tai vietovei būdinų faktorių derinį, veikiantį investicijų plėtros sprendimus. Misiūnas ir Gudeliauskienė (2013) teigia, kad investicijų politika susijusi su trimis veiksniais: rizika, konkurencijos ribojimu ir išlaidomis. Be šių pagrindinių veiksnių investicinę politiką formuoja dar papildomi veiksniai, tokie kaip geografinė padėtis, rinka, vartotojų elgsena, taikomos strategijos ir tikslai, pavyzdžiui, skurdo mažinimas Misiūnas ir Gudeliauskienė (2013). Kalbant apie privačių pensijų kaupimo fondų investicinę politiką, ji, kaip aiškina Glinevičius ir Ulbinaitė (2016), susidaro iš makrolygmens ir mikrolygmens ekonomikos veiksnių bei rizikos valdymo nustatymo ir privačių pensijų kaupimo fondų investicijose. Nusistatant makrolygmens veiksnių valdymo strategijas, svarbiausiais tampa investuotojai ir jų investicijų apsauga. Anot Glinevičiaus ir Ulbinaitės (2016), makrolygmeniu apsisprendžiama dėl pensijų fondų priežiūros ir kontrolės sistemos, anuitetų rinkos rizikos, ekspertų įtraukimo, prognozių tikslumo ir numatymo įvairių rizikų (likvidumo, pertekliaus, finansinių). Mikrolygmeniu, nagrinėjama investuotojų elgena valdant privačiuose pensijų fonduose kaupiamas lėšas. Pavyzdžiui, numatoma, kaip bus skirstomi pensijų fondai. Mikroekonominiu požiūriu kuriant investicijų politiką, siekiama finansinės grąžos ir kuo didesnio pelningumo, nustatoma, kiek pensijų fondų dalyvis bus aktyvus valdydamas savo investicijas (pavyzdžiui, taikomas „gyvenimo ciklo“ modelis) (Glinevičius ir Ulbinaitė, 2016). Derinant makroeknominius ir mikroeknominius veiksnius, formuojama pensijų fondų investicinė politika.

Apie daugiapakopės pensijų sistemos svarbą pasaulyje pradėta kalbėti XX a. pab. 1994 m. Pasaulio Bankas paskelbė rekomendacijas apie daugialypės pensijų sistemos privalumus (Heneghan ir Orenstein, 2019). Prasidėjus 2007-2008 m. pasaulio ekonomikos krizei, dauguma šalių, priėmusių pensijų privatizavimo reformas, jas sustabdė, drastiškai sumažino privatų elementą arba visiškai jų atsisakė (Heneghan ir Orenstein, 2019). Tai parodo, kad sukurta daugiapakopė pensijų sistema nebuvo tvari. Nepaisant to, pasauliniu lygmeniu laikomasi pozicijos, kad reikalinga nacionaliniu lygmeniu diegti tinkamas socialinės apsaugos sistemas ir priemones, skirtas visiems žmonėms, ir iki 2030 m. pasiekti didelę skurdžių ir pažeidžiamų asmenų aprėptį (United Nations, 2015). Tarptautinė darbo organizacija (2012) priėmė rekomendaciją dėl visuotinių socialinės apsaugos grindų nustatymo, siūlymo formuoti vieningą ir

nuoseklų požiūrį į socialinę apsaugą visame pasaulyje. Heneghan ir Orenstein (2019) žodžiais tariant, Pasaulinė socialinė politika imta suvokti kaip arena, kurioje tarptautinės organizacijos ir tarptautiniai veikėjai siekia paveikti nacionalinių vyriausybių gerovės reformos trajektorijas. Taigi vieninga ir nuosekli vidaus politika leido šioms tarptautinėms organizacijoms numatyti pasaulines socialinės politikos darbotvarkes. Galima pateikti lentelę, kurioje matyti, Europoje sukurtos II pakopos pensijų sistemos ypatumai, įgyvendinant kaupimo pensijai skatinimo politiką:

3 lentelė. II pakopos pensijų sistemos politikos įgyvendinimas skatinant gyventojus kaupti privačiuose pensijų fonduose Rytų Europos valstybėse

Valstybė	Įnašo ir turto pokyčiai
Lietuva	2009 m. liepos mėn. 5,5 % įmokų tarifas sumažintas iki 2 %. Įmokos toliau mažėjo iki 1,5% 2012 m. sausio mėn. ir 2,5% 2013 m. ėmė keistis į 3% (2% + 1%) 2014 m. sausio mėn.nustatytas savanoriškas dalyvavimas. Nustatytas papildomas 2% įnašas 2016-2019 m. Nuo 2017 m. nustatytas valstybės įtraukimas į dalyvavimą II pensijų kaupimo pakopoje
Latvija	8 % įmokų tarifas sumažintas iki 2 % 2009 m. gegužės mėn. Įmokos padidintos iki 4 % nuo 2013 m
Estija	6% įmokos tarifas nuo 2009 m. sumažintas iki 0%. birželio mėn. iki 2011 m. sausio mėn. pervesta į valstybės sistemą. Jis palaipsniui didinamas ir nuo 2011 m. sausio mėn. nustatytas 3 proc. ir 6% nustatyta nuo 2012 m. sausio mėn. 2014-2017 nustatyta 8 proc įnašų
Lenkija	2011 m. gegužės mėn. įmokų tarifas sumažintas iki 2,3 %. Nuo 2014 m. vasario mėn įnašas sudarė 2,92 proc., 2014 m. vasario mėn. į valdžią investuotas turtas obligacijos pervestos į valstybės valdomus fondus ir išpirktos. Sistema sukurta 2014 m., kada atsisakyta ir pasirinkta nurodytais laiko tarpais. Perduotas turtas iš privačių pensijų kaupimo fondų į valstybės sistemą likus 10 metų iki išėjimo į pensiją.

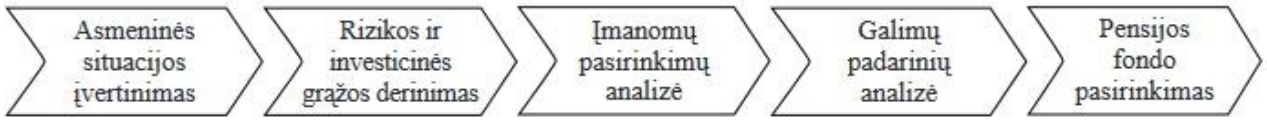
Šaltinis: Biewalska, Chłoń-Domińczak ir Dariusz, 2017, 7

Trijų pakopų pensijų sistemos veikia visose Baltijos šalyse. Pirmiausiai tokio pobūdžio pensijų sistema atsirado Latvijoje (2001 m.), tada Estijoje (2002 m.) ir galiausiai Lietuvoje (2004 m.) (Zelionkaitė ir Tuzikas, 2018). Tokia sistema grindžiama principu, kuris vadinamas „einamuoju finansavimu“ – įmokos būsimai pensijai mokamos iš darbdavių ir darbuotojų sukauptų pinigų. Pirmosios pakopos pensijų draudimo sistemą Lietuvoje administruoja valstybinio socialinio draudimo fondai. Lietuvoje, kaip ir Estijoje, valstybinių socialinio draudimo pensijų išmokos dalį sudaro perskirstomoji ir individualioji pensijų dalis, tuo tarpu Latvijoje pensija priklauso nuo asmens įmokėtų įmokų netaikant bazinio pensijos dydžio (Rajevska, 2015). Kaip pažymi Zelionkaitė ir Tuzikas (2018), Latvijoje veikia nustatyto dydžio įmokų

pensijų sistema, o Lietuvoje ir Estijoje kaupiami taškai. Arefjev (2017) pensijų fondų įmones Baltijos šalyse suskirstė į keturias tvarias grupes: mažos ir vidutinės specializuotos įmonės, didelės įmonės, turinčios mažą nepensinio draudimo riziką, fondų valdymo verslo įmonės, kitos įmonės, kurios netinka prie minimų grupių.

Bankas yra dominuojantis verslo modelis visų šių grupių pensijų fondų valdymo srityje Baltijos šalyse. Arefjevs (2017) atliktas tyrimas parodė, kad 17 iš 20- ies pensijų fondų valdymo įmonių Baltijos šalyse veikia nuosavybės integracijos su bankais pagrindu. Kiti mokslininkai, Egli, Schärer ir Steffen (2022) taip pat atskleidė, kad Baltijos šalyse bankas yra dominuojantis pagrindas visuose verslo modeliuose, kuriais remiantis pensijų fondų bendrovės vysto verslą. Kaip teigia T. O. Aleksandrovna (2019), Lietuvoje veikiantys bankai kaip SEB, Luminor, Swedbank, 2019 m. pradžioje užėmė 84 proc. rinkos, o likusią pensijų kaupimo privačiuose fonduose sistemos dalį sudarė investicinės gyvybės draudimo ir kitos privačių pensijų fondų bendrovės. Nustatyta, kad bendradarbiavimas su banku pensijų fondų paslaugas teikiančioms bendrovėms generuoja labai didelę finansinę grąžą, vidutiniškai tai sudaro 28,2 proc., kai tradiciškai veikdami bankai generuoja tik 5 proc. finansinę grąžą, kuri neviršija 12 proc. generuojamos vertės per metus (Egli, Schärer ir Steffen, 2022). Taigi investicinės pensijų fondų formavimo politikos pagrindinė grandis yra bankai.

Pasak Skučienės (2012), Lietuvoje gyventojų investavimas į pensijų fondus siekiant kaupti pensijai grindžiamas „individualaus apsisprendimo“ strategija. Ji reiškia, kad kiekvienas pats asmeniškai apsisprendžia ir prisiima atsakomybę už riziką. „Individualaus apsisprendimo“ strategija įgyvendinama taip, kiekvienam asmeniui renkantis pačiam:

Šaltinis: Glinevičius ir Ulbinaitė, 2016, 49

4 pav. Individualus asmeninės atsakomybės prisiėmimas Lietuvoje investuojant į privačius pensijų fondus

Iš 4 pav. matyti, kad apsispręsdamas kaupti pensijai II- ojoje pakopoje asmuo įvertina savo finansinę situaciją, analizuoja rizikas, galimus kaupimo sprendimus ir jų alternatyvas. Asmuo derina investicinę riziką su investicine grąža, jis analizuoja galimus pasirinkimų padarinius. Kaip pažymi Klyak (2018), kiekvienas asmuo, prieš apsispręsdamas kaupti privačiuose pensijų fonduose, turėtų įvertinti savo pajamas ir namų ūkio išlaikymui tenkančias išlaidas, šeimos struktūrą, amžių, poreikį turėti pajamų likvidumą, suvokti apie palūkanų santykį su infliacija, įvertinti būsimą valstybės pensiją, numatyti sumokėtinus

mokesčius iki pensijos, karjeros galimybes, riziką prarasti pajamas ir kt. Į pensijų fondus investuojančių asmenų tikslas, žvelgiant iš investicinės perspektyvos, yra sukaupto turto maksimizavimas, kurį vėliau bus galima panaudoti senatvėje gaunant pensiją periodinėmis išmokomis. Siekiant pelno maksimizavimo, skaičiuojamas investicijų santykis su rizika. Šis santykis apskaičiuojamas atsižvelgiant į apskaitos viento pokytį (investicinę grąžą) pasirinktu laikotarpiu. Kaip rašo Urbelytė (2012), daugiausiai investicinė grąža vertinama vadovaujantis vadinamuoju Šarpo rodikliu, o rizika – standartiniu nuokrypiu. Nkeki (2018) nurodo, kad infliacija, palūkanų normos ir pajamų investavimo rizika turi didelę įtaką investuotojo portfelio vertei, jeigu investuojama „rizikingo turto“ kategorijoje. Įvertinti šiems veiksniams reikalingas finansinis raštingumas. „Individualaus apsisprendimo“ strategijos pritaikymas praktikoje yra nelengvas uždavinys didelių finansinių žinių neturinčiam pensijos kaupėjui. Kritiškai tokią strategiją vertina Moleko ir Ikhide (2017), kurie nurodo, kad investicinių sprendimų delegavimas asmenims, kai asmenys tampa atsakingais už savo veiksmus, tokius kaip dalyvavimas pensijų kaupimo plane, įmokų dydis ir paskirstymas, portfelio perbalansavimas ir sukauptos sumos išėmimas išėjus į pensiją. Specialių žinių neturintyts pensijų privačiuose fonduose kaupėjai, net ir esant lankstiems pensijų kaupimo planams, gali priimti neoptimalius sprendimus.

Galima pateikti tokią privačių pensijų kaupimo fondų investicinės politikos reguliavimo bruožų charakteristiką, kurios įgyvendinimas padėtų sumažinti „individualaus apsisprendimo“ strategijos taikomus padarinius:

4 lentelė. Subalansuotos investicinių pensijų fondų valdymo politikos pasiūlymai

Problema	Aprašymas	Galimi sprendimai	Pavyzdys
Nesubalansuotas atstovavimas	Skirtinga suinteresuotų šalių bazė, kurių siekiai pernelyg išsiskiria ar tarpusavyje yra prieštaringi	Valdybos nariai, atstovaujantys suinteresuotas šalis, jų įvairovę atspindinčių vadovų skyrimas	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (*toliau tekste* – EBPO) šalys kaip Nyderlandai, Kanada, Švedija
Ekspertų įsitraukimo stoka	Sudėtingas pensijų fondų valdymo pobūdis reikalauja didelės atitinkamos ekonominės, finansinės, teisinės ir reguliavimo kompetencijos, be kurios pensijų fondai vis labiau rizikuoja prarasti nuostolius	Valdyba paskiria reikiamą kompetenciją turinčius narius ir valdytojus, įtraukia kompetentingą organizaciją	Australijos bendrovėse tam tikros funkcijos perduodamas kompetentimgai, patirtį turinčiai organizacijai
Interesų konfliktai	Persipynę interesai gali sumažinti privačių pensijų fondų skaidrumą ir atsakomybę	Elgesio kodeksų ir taisyklių praktinis taikymas ir įgyvendinimas	EBPO šalyse vis labiau įtraukiamas šis sprendimas
Nustatytas įnašo dydis	Perkeliama rizika nuo institucijų į dalyvaujančius asmenis	Stipresni valdymo komitetai ir valdyme dalyvaujančios institucijos gali sumažinti individualios rizikos skirtumus	ES iniciatyvos sukurti stipresnes privačių pensijų fondų valdymo institucijas, skatinti aktyvesnį pensijų fondų komitetų vaidmenį
Politizacija	Pernelyg didelis privačių pensijų fondų privatizavimas juos daro pažeidžiamus dėl politinių intervencijų, kurios sunaikina jų vertę	Politinis dėmuo negali būti visiškai pašalintas, bet įvesta politinė atskaitomybė gali padėti sureguliuoti politinę įtaką	Nepartinis ekonomikos biuras, įstatymų leidybos biudžėto tarnybos ir kitos įkurtos institucijos valstybėje

Šaltinis: Chohan, 2017, 5

Tarp pagrindinių problemų, kurias gali patirti demokratinėje visuomenėje veikiantys pensijų fondai siekiant įgyvendinti jiems keliamus politinius, socialinius lūkesčius, įvardijamos tokios problemos kaip nesubalansuotas atstovavimas (aktualizuoja tik vienos kurios nors pusės interesus), interesų konfliktas, nustatytų įnašų reikiamas dydis, polinkis ekspertų analizei ir priežiūrai, per didelė politinė įtaka ir per dažni jos indikuojami pokyčiai, kurie kenkia pensijų fondų stabilumui, ir kt. Kaip galima įžvelgti 3 lentelėje, siūlomos priemonės susijusios su didesniu ekspertu įsitraukimu, politinės įtakos ir politizavimo mažinimu, taip pat būdais, kurie padeda išlaikyti skirtingų interesų atstovavimo pusiausvyrą, specialiųjų komitetų, valdybos organų įkūrimu, valdybos įvairovės didinimu. Tai priemonės, akcentuojančios tinkamą pensijų

fondų administravimo valstybėje sistemą, kuri turi būti stipri, oientuota į ilgalaikius tikslus ir atribota nuo mažiau svarbių išorinių įtakų. Sukūrus tinkamą privačių fondų valdymo sistemą valstybėje, tai būtų pagalbą investuotojams, užtikrinant jų santaupų saugumą ir stabilumą, padedant spręsti jų nuvertėjimo problemas. Taigi kaip nepakankamos kaupėjo „kompetencijos“ ir žinių sprendimo būdas gali būti ekspertų įtraukimas, fondų valdybos įvairovė, kur gali dalyvauti skirtingus interesus atstovaujantys asmenys, per didelės politizacijos vengimas ir kiti aspektai, kuriuos taikant siekiama subalansuoti įtampą, atsirandančią dėl skirtingos galios pusiausvyros.

Formuojant privačių pensijų fondų investicinę politiką, gali būti taikomos tokios priemonės kaip „parametrinės reformos“ – pensijų įmokų tarifų didinimas, pensijų pakeitimo galimybės mažinimas (Li ir kt., 2022). Tačiau pastebima, kad tokios politinės priemonės kaip pensijinio amžiaus vėlinimas, stiprūs palūkanų normų pokyčiai, įskaitant mažesnį investuojančių asmenų disponavimą savo pajamomis, yra neefektyūs metodai skatinant jaunus žmones kaupti pensijai (Kitalo, 2015). Kaip dar vienas pasiūlymas gali būti privatiems pensijų fondams suteikta galimybė investuoti į išvestines priemones arba struktūruoti produktus, kuriems kyla didelę rizika, ir suteikti papildomą apsaugos lygį (Randle ir Rudolph, 2014).

Taip pat siūloma priemonė valstybei iš anksto investuoti į pensijų fondus kaip į „atsarginį“ kapitalą periodiniais fiskaliniais pervedimais arba mokesčiais, kurie padėtų įgyvendinti socialinę apsaugą. Tokiu atveju finansavimo perteklius būtų kaupiamas, o, kai privačiuose pensijų fonduose sukauptos gyventojų lėšos patirs nuvertėjimo riziką, bus galima naudotis sukauptu kapitalu kaip priemone trūkumams padengti (Li ir kt., 2022). Taip pat ekonomikos krizės metu privačiuose pensijų fonduose sukauptos pensijų išmokos senjorams gali būti teikiamos iš valstybės biudžeto. Kaip galima spręsti iš Li, Qiu ir Zhang (2022) pateikto pavyzdžio, šią sistemą siekiama pritaikyti Kinijoje: čia reforma turi „bendrų socialinio draudimo išankstinio finansavimo idėjos bruožų“, kas, vertinant optimistinį scenarijų, turėtų atsipirkti, nes pensijų fondo turtas vidutine valstybinių investicijų grąža padengia 17,83% 2019 m. turėto trūkumo. Plėtojant bendradarbiavimo ryšius tarp privačių pensijų fondų valdytojų ir valstybės, sukuriamos socialinę apsaugą stiprinančios politikos priemonės.

Chohan ir kt. (2017), akcentuoja, kad reikia sukurti mechanizmus, padedančius užtikrinti pensijų fondų skaidrumą ir atskaitomybę. Jis mano, kad atsižvelgiant į toli siekiančius ir privatiems pensijų fondams keliamus tikslus, jiems reikia teikti valstybės dotacijas. Jos gali būti panaudotos kaip priemonė siekiant išvengti, kad privatūs pensijų kaupimo fondai ims kelti pavojų fiskalinėms valdymo institucijoms. Jų teigimu, 2008 m. kilusi pasaulio finansų krizė parodė visos valstybės sistemos priklausomybę nuo finansų rinkos, todėl prastas valdymas gali sunaikinti pensijų fondų sukauptą vertę.

Apibendrintai galima teigti, jog suvokiant, kokią didelę politinę reikšmę ir įtaką turi privatūs pensijų fondai, kai patiriamos neigiamos demografinės tendencijos, akivaizdu, kad reikia sutelkti pastangas, kad privatūs pensijų kaupimo fondai išsaugotų autoritetą ir teiktų finansinę grąžą, kurios tikimasi, užtikrintų

socialinį stabilumą.

2.3 Užsienio praktikos pavyzdžių apžvalga

Pensijų kaupimo fondai egzistuoja įvairiuose pasaulio šalyse, tik jie yra skirtingai valdomi ir jiems taikomi skirtingi politiniai lūkesčiai, priklausomai nuo pasirenkamų politikos įgyvendinimo modelių. Užsienio praktikos pavyzdžių apžvalga parodo, kaip skirtingai valdyti, administruoti valstybei pensijų sistemą, įtraukiant arba ne privačius pensijų kaupimo fondus priskirti jiems nevienodus politinius uždavinius, taikyti skirtingas gyventojų skatinimo kaupti juose priemones.

Nyderlandus, Šveicariją, Švediją, Norvegiją Kupčík ir Gottwald (2016) laiko pažangiausias pensijų sistemas sukūrusiomis valstybėmis. Anot Zwan (2017), Nyderlandų pensijų kaupimo sistema, kaip ir JAV išsiskiria aukštu kapitalizacijos lygiu ir esminių pensijų fondų investavimo apribojimų nebuvimu. Zwan (2017), rašo, kad dar XX a. 8 deš. Nyderlandų ir JAV pensijų fondai pakeitė savo investavimo strategijas atsisakydami valstybės skolos kaip dominuojančios investicijų kategorijos, kas lėmė didžiulį privačiai kaupiamų pensijų kapitalo augimą. Tuo tarpu Šveicarijoje veikia vadinamoji trijų pakopų pensijų kaupimo sistema, kurioje I- oji pakopa garantuoja minimalias pajamas universaliai visiems gyventojams, II- oji pensijų kaupimo pakopa susieta su asmenų užimtumu darbo rinkoje (Häusermann ir Schwander, 2012). Šioje sistemoje įvestos tokios priemonės kaip pensijų kreditų už mokslą įvedimas, papildomos draudimo priemonės „netipiniams darbuotojams“ (pavyzdžiui, dirbantiems ne visą darbo dieną), kas sistemai suteikia lankstumo (Häusermann ir Schwander, 2012).

Norvegijoje ir Švedijoje veikianti pensijų kaupimo sistema yra grįsta visiškai kitokiais investicinės politikos principais negu Nyderlanduose ar Šveicarijoje. Norvegijos privatūs pensijų kaupimo fondai, tokie kaip SWF, kuris yra vienas turtingiausių fondų pasaulyje, disponuoja valstybės valdomu naftos turtu (Hopener ir Shopohl, 2018). Jie susiję turtiniais santykiais su valstybe, todėl jiems keliami aukštesni skaidrumo, etiškumo reikalavimai. Norvegijoje viena iš kaupimo pensijų fonduose paslaugas teikiančių bendrovių Next Gen Personal Finanse, laikanti perteklinį iš naftos pajamų gautą turtą, yra valdoma Norvegijos finansų ministerijos ir grindžiama socialiai atsakingo verslo principais (Georgen, O‘Sullivan, Wood ir Baric, 2018). Ši bendrovė pensijų kaupimo rinkoje išsiskiria tuo, kad socialinė atsakomybė jai labai svarbi ir ji investuoja tik į etiško verslo įmones. Pavyzdžiui, bendrovė yra išbraukusi iš investuotinų įmonių sąrašo daug Norvegijos korporacijų, kurios prekiavo ginklais, pasižymėjo kaip neskaidrios ir kt. (Georgen, O‘Sullivan, Wood ir Baric, 2018). Panaši sistema sukurta ir Švedijoje. Švedijos pensijų kaupimo fondai AV valdo kaupiamą kapitalą gyventojų pajamomis pagrįstoje pensijų kaupimo sistemoje, jie veikia išvien su valstybe (administruojami Švedijos Vyriausybės), bet gali savarankiškai investuoti savo kapitalą, kad su gautų didelę ilgalaikę grąžą su mažesne rizika (Government Offices of

Sweden, 2022). Šie fondai sudaro nacionalinę Švedijos pensijų sistemą ir, kaip teigia Severinson ir Stewart (2012), yra vieni didžiausių pasaulinio lygio turtų savininkų. Švedijos AP fondai vadovaujasi politinėmis gairėmis, pagal kurias jie investuodami formuoja etinę ir aplinkosauginę atsakomybę. Hoepner ir Schopohl (2018) atliktas tyrimas parodė, kad nors „etiško investavimo“ taisyklėmis besivadovaujantys privatūs pensijų kaupimo fondai patiria kiek didesnę finansinę riziką, reikšmingos įtakos jų uždirbamai finansinei grąžai šios taisyklės neturi. Naudojimasis tokių pensijų kaupimo fondų teikiamomis pensijų kaupimo paslaugomis reiškia ir verslo išpažįstamos politikos palaikymą, nes pelnas čia nėra svarbiau už bendrovės turimą pasaulėžiūrą. Viena vertus, toks požiūris negarantuoja maksimalaus uždarbio, tad gali atstumti dalį kaupti pensijai norinčių asmenų, bet, antra vertus, investavimas į tokio pobūdžio fondus yra kompleksinė sistema, liudijanti ne tik vartotojų norą sukaupti pensijai, bet ir visuomenines bei politines pažiūras.

Kroatijoje 2002 m. įvesta kombinuota nefinansuojamų ir kaupiamųjų pensijų sistema. Ji, kaip teigia Bejaković (2018), buvo grindžiama „trijų pakopų” pensijų sistema, kurią sudaro privaloma valstybinė pensijų sistema, pagrįsta kartų solidarumu, privaloma pensijų kaupimo sistema, pagrįsta individualiomis kapitalizuotomis santaupomis, ir savanoriška pensijų kaupimo sistema, pagrįsta individualiomis kapitalizuotomis santaupomis tiems, kurie nori mokėti dar daugiau pensinio draudimo. Bejaković (2018) ištyrė, kad reformomis siekta išlaikyti pagrindinę esamos sistemos struktūrą, kartu keičiant sistemos parametrus sumažinti biudžeto išlaidas, susijusias su gyventojų senėjimu ir (arba) didinant vyresnio amžiaus darbuotojų paskatas dirbti. Kroatijos pensijų sistema panaši į Lietuvoje sukurtą pensijų sistemą, kurią kaip sudarytą iš trijų pakopų aptaria Lazutka ir Kazakevičiūtė (2012, 78). Šia sistema taip pat siekta išlaikyti ir valstybės socialinio draudimo pensijų sistemą ir paskatinti gyventojus kaupti individualiai. Pasak Bejaković (2018), tokį principą galima apibūdinti kaip pensijų sistemos adekvatumą, kuris veikia tarsi „kompromisinis sprendimas“ tarp visiškai valstybinės ir privačios pensijų sistemos. Jis reiškia, kad valstybė žmonėms senatvėje suteikia minimalias pajamas, užtikrinančias atitinkamą gyvenimo lygį ir apsaugančias nuo skurdo, bet norintys turėti geresnį pragyvenimo lygį senatvėje asmenys kaupia pensijai. Šio principo taikymas veikia ir kitose ES valstybėse.

Turkijoje priimta veiksmų strategija siekiant sumažinti riziką, kad nepakankamai informuoti privačių pensijų fondų sistemos dalyviai priims netinkamus sprendimus dėl investicijų pensijai veikiant sudėtingoje, neapibrėžtoje aplinkoje. Siekiant sušvelninti šį neapibrėžtumą, taikytos specialios politikos priemonės. Moleko ir Ikhide (2017) teigimu, Turkijos pensijų fondų pramonė siūlo profesionaliai valdomų fondų pasirinkimą su skirtingomis turto klasių sudėtimis. Toks taikomas metodas, kaip aiškina jie, supaprastina portfelio atrankos problemą, nes pašalina sudėtingus veiksmus, pavyzdžiui, vertybinių popierių pasirinkimą. Sudaryti pensijų portfeliai pateikia siauresnių pasirinkimų galimybę, bet su aiškiai nukreiptomis investicijomis (į pramonę), kas, Moleko ir Ikhide (2017) požiūriu, užtikrina, kad išėjus į pensiją gaunama pakankamai pajamų.

JAV valstybiniai pensijų fondai, valdomi daugiau valstybinių-politinių veikėjų ir išrinktos valdybos, turi prastesnius finansinės grąžos generavimo rezultatus palyginus su privačių bendrovių pensijų fondais (Andonov, Bauer ir Cremers, 2017). Tai parodo, kad valstybės padalinių pajungimas pensijų fondų valdymui ne visada duoda teigiamą rezultatą. Įžvelgiama, kad JAV valstybinių pensijų fondų rezultatai yra prastesni investuojant tiek į viešąjį, tiek į privatųjį kapitalą (Hochberg ir Rauh, 2013). Kaip teigia Andonov, Bauer ir Cremers (2017), vienas iš galimų prasto JAV našumo paaiškinimų yra per mažos JAV valstybinės reguliavimo paskatos. Kitas apie JAV privačių pensijų fondų sistemą atliktas tyrimas, vykdytas mokslininkų Boubaker, Gounopoulos, Nguyen ir Paltalidis (2018), kuriame kiekybiškai įvertinamas nuolat žemų palūkanų normų, artimų nulinei apatinei ribai, ir pinigų politikos poveikis pensijų fondų rizikos paskatoms, atskleidė teigiamą koreliaciją tarp pensijų fondų rizikos prisiėmimo, žemų palūkanų normų ir iždo pajamingumo mažėjimo. Pastarasis tyrimas išryškina, kad tam tikromis intervencijomis galima keisti privačių pensijų fondų rizikos lygį.

Išanalizuotas Indonezijoje esančio Centrinio Kalimantano banko pensijų fondas, įgyvendinęs anticiklinę politiką, parodė, kad galima pritaikyti sistemines politikos priemones, kurios padeda užtikrinti, kad išėjęs į pensiją asmuo gaus privačiuose pensijų fonduose sukauptą dalį. Jis vadovavosi nustatyta išėjimo į pensiją sistema, pagal kurią asmens tam tikra uždarbio procentinė dalis buvo pervedama į pensijų taupomąją sąskaitą, o įmokos vėliau investuojamos į finansinę rinką taip, kad teigiama ar neigiama investicijų grąža būtų išmokama tiesiogiai į nario taupomąją sąskaitą (Trisia, 2020). Tokia sistema leido užtikrinti garantuojamą sumą, gaunamą tik iš menesinių įmokų dydžio, o išmokos išėjus į pensiją priklausė nuo investuotos sumos. Taigi, kad būtų galima padidinti išmokas maksimaliai, investuota ir į rizikingą, ir į nerizikingą turtą iš karto.

Peru, Čilės XX a. pab. priimta neoliberali pensijų politika reformuota 2016-2021. Peru įvestos dvi savarankiškos pensijų sistemos – valstybinė ir privati. Privačios sistemos nariai nedidelio dydžio įmokas mokėdavo valstybei, kad ši padėtų administruoti privačiuose fonduose jų kaupiamas lėšas ir už savo įnašus gauti nedideles obligacijas (Bocanegra et all, 2022). Peru 2016 m. priimtu įstatymu pensininkams sudarytos galimybės išėjus į pensiją atsiimti iki 95,5 procento sukauptų santaupų. Bocanegra et all (2022) tai vertina nevienareikšmiai. Jie pastebi, kad dabartiniams pensininkams aktyvus pesijų fondų vaidmuo formuojant jų pensijų sistemą bei maža vyriausybinė kontrolė suteikia daugiau finansinio tvarumo, bet kartu kelia grėsmę ateities kartoms. Pasak Bocanegra et all (2022), įgyvendinus pensijų reformą, Peru būsimieji pensijų gavėjai susiskirstė į tris grupes – darbuotojai su mažesnėmis pajamomis, paprastai dirbantys valstybiniame sektoriuje (apie 10 proc. dirbančių šalies gyventojų), didesnes pajamas gaunantys darbuotojai (apie 10 proc. darbo jėgos), specialiosioms išėjimo į pensiją sistemoms priklausantys asmenys (mokytojai, aptarnaujančio sektoriaus darbuotojai), neoficiali darbo jėgos dalis (70 proc.). Čilėje pensijų sistema buvo visiškai privatizuota, nes privatūs pensijų fondai tapo pilnai atsakingais už pensijų administravimą (Bocanegra et

all 2022). Peru ir Čilės pavyzdžiai, Bocanegra et all (2022) įsitikinimu, atskleidė ir silpnąsias neoliberalios pensijų reformos, kai didžioji dalis pensijų išmokų grindžiama pačių gyventojų fonduose sukauptomis lėšomis, puses. Jų vertinimu, privačiai pensijų sistemai nepavyko išplėsti socialinės apsaugos nepaisant su tuo susijusių puoselėtų lūkesčių, o valstybės reguliavimas buvo neefektyvus. Tai buvo padaryta siekiant sumažinti viešąsias išlaidas (valstybinių pensijų išmokų dydis ribojamas), užkirsti kelią būsimoms sistemos problemoms, patiriant „visuomenės senėjimo“ reiškinį. Pensijų sistema Čilėje buvo privatizuota tuo pagrindu, kad kiekvieną mėnesį buvo renkama fiksuota suma iš darbuotojų atlyginimų ir leidžianti pensijų kaupimo sistemos dalyviams dar padidinti savo lėšas, jei jie to nori (Bocanegra et all, 2022). Peru ir Čilės pavyzdžiai žymi, kad galima privačią pensijų kaupimo sistemą sukurti kaip atskirą ir nepiklausomą šalia valstybės bei visiškai privatizuoti. Deja, tokios investicinės pensijų politikos įgyvendinimo kryptys kol kas dar taikytos per mažą laikotarpį, kad leistų prognozuoti pritaikymo naudą ilgalaikėje perspektyvoje.

Pietų Afrikoje privatūs pensijų kaupimo fondai šiuo metu plačiai išvystyti ir dalyvauja susijungimų ir korporacijų fazėje. Kaip pažymi Moleko ir Ikhide (2017), čia veikę privatūs pensijų kaupimo fondai buvo institucionalizuoti, tada visiškai atsiskyrė nuo valstybinės valdžios, tapo pilnai savarankiškais, po to jungėsi į korporacijas. Afrika būdinga pensijų fondų didėjimo tendencija ir išlaiko didelį augimo potencialą (Moleko ir Ikhide, 2017). Pietų Afrikoje veikiantys privatūs pensijų kaupimo fondai turi daug obligacijų ir akcijų, jie vertinami kaip investavę į likvidžias akcijų rinkas (Moleko ir Ikhide, 2017). Didindami savo potencialą, siekdami plėstis ir būti patikimais Pietų Afrikos pensijų fondai prisideda prie finansų sistemų per kapitalo rinkas augimo, nes per investuojančius asmenis didina kaupiamo kapitalą.

Kaip ir Lietuva, indeksuojamų valstybės mokamų pensijų sistemą, kurią sudaro bendroji dalis (bazinės pensijos ir socialinio draudimo stažo santykis) ir individualioji dalis (nustatoma pagal apskaitos vientų skaičių) dalis, taiko Nyderlandai, Danija, Liuksemburgas Vokietija. Ši apžvalga kaip efektyviausias pensijų sistemas leidžia vertinti tas, į kurias įtraukti privačių pensijų kaupimo fondai „dalijasi“ investicinę riziką kartu su valstybe ar laikosi tam tikros etinio investavimo politikos, taiko rizikos valdymo ir pelno maksimizavimo strategijas.

3. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ INVESTICINĖS POLITIKOS FORMAVIMO TYRIMO METODOLOGIJA

3.1 Empirinio tyrimo problema ir hipotezė

Tyrime analizuojama problema: kaip geriausia formuoti privačių pensijų kaupimo fondų investicinę politiką?

Hipotezė: gyventojams norint įsitraukti į dalyvavimą privačioje pensijų kaupimo sistemoje, reikėtų sukurti daugiau investicinės politikos paskatų.

3.2 Empirinio tyrimo metodai

Šiame darbe naudojama anketinė apklausa ir interviu kaip tyrimo metodai. Anketinė apklausa nusakoma kaip tyrimo metodas, kuris apibūdinamas kaip toks informacijos rinkimo būdas, kai duomenys gaunami užduodant tyrimo dalyviams klausimus pagal iš anksto parengtą klausimyną, juos suformulavus ir pateikus tam tikra struktūrine seka (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2014). Anketinė apklausa leidžia greitai ir nesudėtingai surinkti duomenis iš didelio respondentų kiekio. Stipriosios jos ypatybės, anot K. Kardelio (2017), yra anonimiškumas, patogumas, lankstus naudojimo pobūdis, nedideli reikalaujami resursai.

Interviu – tai metodas, kurį atliekant gilinamasi į kitų žmonių patirtis, jų tikrovės suvokimą nagrinėjamo reiškinio atžvilgiu. Skukauskaitė (2017) pažymi, kad atliekdamas interviu tyrėjas gilinasi į kalbą ir jos vartojimo būdą, kuris tampa priemone suprasti, kaip žmonės interpretuoja tikrovę. Tiesioginio interviu privalumai yra susiję su tuo, kad tyrėjas turi galimybę interviu metu rinkti papildomą informaciją: stebėti tyrimo dalyvių reakciją, fiksuoti neverbalinę kalbą, jei iškyla keblumų, padėti informantui surasti tinkamą atsakymo formą ir kitaip tyrimo dalyviais kontaktuoti (Gaižauskaitė ir Mikėnė, 2015). Tačiau kartais tyrimo dalyviai, motyvuodami laiko stoka ar kitomis priežastimis, gali sutikti dalyvauti tyrime tik tuo atveju, jei galės atsakinėti į pateiktus klausimus elektroniniu paštu ar naudojant kitas nuotolinio ryšio priemones. Toks interviu vykdymas irgi galimas, jeigu tai padeda surinkti tyrimui reikšmingų duomenų. Pasirinktas struktūruoto interviu tipas reiškia, kad visiems interviu dalyviams pateikiami tie patys klausimai, griežtai laikantis ir nekeičiant jų eigos bei struktūros. Tummons (2017) atkreipia dėmesį, kad toks interviu tipas padeda aiškiai atskleisti pasikartojančias prasmes, įžvelgti jų pagrindu bendras tendencijas ir tarpusavio sąsajas, nors, kaip nurodo pastarasis mokslininkas, tokio interviu duomenys gali būti sunkiau interpretuojami, nes į klausimus tyrimo dalyviai gali atsakyti trumpai ir gana panašiai.

Interviu metu gaunami duomenys nagrinėjami taikant kokybinę turinio analizę. Tai reiškia, kad tyrimo metu gauti duomenys analizuojami pagal išskirtus prasminius ir pasikartojančius teksto elementus (teksto vienetus), kurių pagrindu, atsižvelgiant į išryškėjančius teminius aspektus, sudaromos kategorijos ir subkategorijos. Dbaravičius (2019) tokį analizės būdą laiko patikimiu ir leidžiančiu daryti pagrįstas išvadas.

3.3 Empirinio tyrimo dalyviai

Anketinės apklausos dalyviai – tai tyrėjo pažįstami asmenys, klientai, kolegos, kurie yra „Facebook“ socialinio tinklo nariai, prikausantys šio socialinio tinklo grupei „Mano pensija“. Imtis – 301 respondentas. Atrinkti anketinės apklausos dalyviams taikyta netikimybinė patogioji atranka. Anketinėje apklausoje dalyvavusių asmenų vidutinis amžius 38,5 metai. Daugiausiai tai yra moterys, kurių tarp respondentų buvo dauguma, tai yra 75,08 proc. (226). Panaši dalis respondentų, tai yra 75,1 proc. (226), buvo ekonominio/finansinio išsilavinimo neturintys asmenys. Atsakinėdami į atvirą klausimą, šie asmenys nurodė, kad turi vadybos, transporto inžinerijos, žemės ūkio, socialinio darbo išsilavinimą, taip pat jie teigė, kad yra ūkininkai, siuvėjos, automechanikai ar kiti profesinį išsilavinimą turintys asmenys.

Interviu dalyviai – tai ekspertai, kurie teikia konsultavimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims privačių pensijų kaupimo fondų klausimais. Ekspertai parinkti tokie, kurie turėtų skirtingą išsilavinimą – teisinį, ekonominį, vadybinį ir kt. Interviu dalyvių charakteristika pateikiama lentelėje:

5 lentelė. Informantų demografiniai duomenys

Lytis	
Vyras	5
Moteris	3
Amžius	
18-25	1
26-35	1
36-45	1
46-55	1
56-65	4
66 m. ir daugiau	
Išsilavinimas:	
Aukštasis universitetinis	6
Aukštasis neuniversitetinis	2
Specialybė:	
Teisininkas	4

Ekonomistas	2
Pardavimų vadybininkas	1
Administratorius	1
Darbo stažas konsultuojant dalyvavimo privačiuose pensijų kaupimo fonduose klausimais	
5-10 m.	2
10-15 m.	3
15 m. ir daugiau	3
Atvejai per metus, dėl kurių ekspertams teko konsultuoti dalyvavimo privačiuose pensijų kaupimo fonduose klausimais	
3-5 k.	2
4-10 k.	2
10 k. ir daugiau	4

Interviu dalyvių imtis – 8 informantai. Sudarant informantų imtį, taikytas duomenų prisotinimo principas. Tai, kad tyrimo duomenys yra patikimi, o ne tyrėjo vaizduotės rezultatas, kaip rašo Rupšienė (2007), parodo pasikartojantys tie patys duomenys skirtinguose informantų atsakymuose. Šis principas, remiantis Gaižauskaite ir S. Mikėne (2015), padeda sudaryti ir tinkamą tyrimo dalyvių imtį – nauji informantai į tyrimą įtraukiami tol, kol jų atsakymai ima kartotis, kas yra vadinama duomenų prisotinimu.

3.4 Empirinio tyrimo instrumentas

Naudotas anketinės apklausos klausimynas sudarytas iš demografinių, uždarųjų, atvirųjų, rangavimo ir matricos tipo klausimų atsižvelgiant į šias temines grupes:

• Informacija apie respondentus (1-3 kl.);

• Klausimai, kuriais siekiama įvertinti informantų požiūrį į pensijų kaupimą (4-5 kl.);

• Klausimai, kuriais gilinamasi į šiuo metu respondentų asmeniškai taikomus taikomus pensijų kaupimo būdus (6-7 kl.);

• Klausimai, kuriais nagrinėjama, kaip respondentai vertina šiuo metu taikomą investicinę dalyvavimo privačiuose pensijų fonduose politiką (7-11 kl.);

• Klausimai, kuriais siekiama atskleisti, kaip vertinamos darbdavio paskatos dalyvauti privačiuose pensijų kaupim fonduose (12-14 kl.);

• Klausimas, kuriuo vertinama socialinė gyventojų dalyvavimo privačiuose pensijų kaupimo fonduose reikšmė (15 kl.).

Interviu klausimynas sudarytas vadovaujantis tokiomis teminėmis interviu klausimų grupėmis: žmonėms būdingo investicinių poreikių nustatymo (1-3 kl.), privačių pensijų kaupimo fondų įvertinimo (4-6 kl.), formuojamos privačių pensijų kaupimo fondų investicinės politikos įvertinimo (7-9 kl.).

3.5 Empirinio tyrimo organizavimas ir eiga

Iš pradžių atlikta anketinė apklausa. Remiantis mokslinės literatūros analize, sudarytas anketinės apklausos klausimynas (1 priedas). Sudarius ir patikslinus klausimyną, jis įdėtas į internetinę apklausų sistemą Manoapklausa.lt. Tada šia nuoroda pasidalinta su pažįstamais asmenimis, kolegomis, kurie priklauso „Facebook“ socialinio tinklo grupei, jų prašant dalyvauti anketinėje apklausoje. Anketinės apklausos duomenys surinkti 2023 03 05–2023 04 26. Gautas anketų grąžinimo lygis – 94,06 proc. Tada, remiantis internetinės apklausų sistemos apskaičiuota statistika, kuri pateikiama procentine išraiška, nubraižytos diagramos, naudojant MS Excell programą, ir išanalizuoti anketinės apklausos metu gauti duomenys.

Atliekant interviu iš pradžių paruoštas interviu klausimynas. Tada su klausimynu kreiptasi pas pažįstamus asmenis-ekspertus, prašant, kad jie sutiktų dalyvauti interviu. Su 4 asmenimis interviu atliktas gyvai pokalbį, interviu dalyviams sutikus, įrašant į diktofoną ir tada sutranskribuojant. Pokalbių trukmė 15-32 min. 4 asmenys paprašė, kad jiems būtų sudaryta galimybė į interviu pateiktus klausimus atsakyti elektroniniu paštu, taigi į klausimus jie atsakė raštu. Interviu duomenys buvo renkami 2023 04 02–2023 04 26. Surinkus interviu duomenis, atlikta turinio analizė.

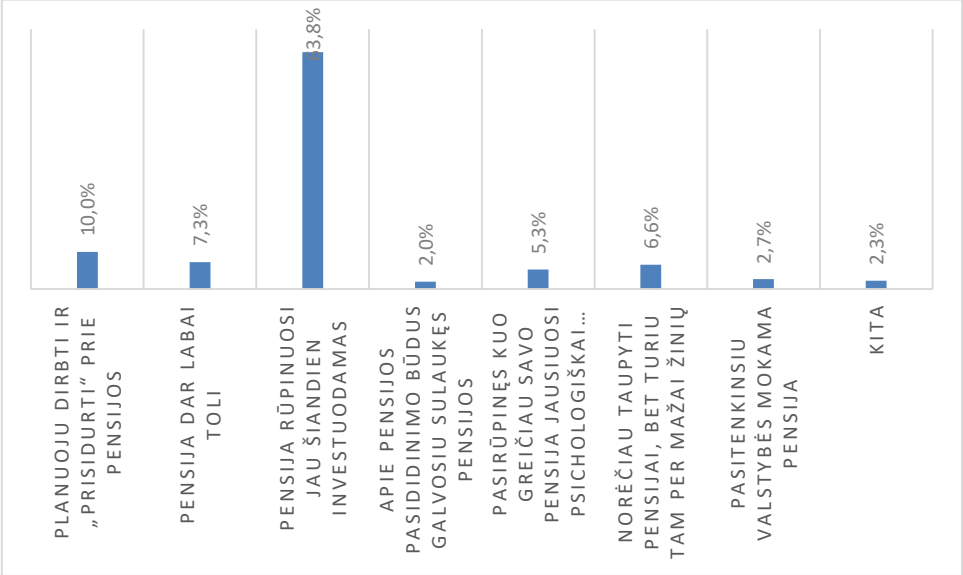
3.6 Empirinio tyrimo etika

Atliekant anketinę apklausą ir interviu, laikytasi visų tyrimo etikos ir konfidencialumo reikalavimų. Anketinės apklausos dalyviams garantuotas jų atsakymų anonomiškumas, patikinta, kad tyrimo metu gauti duomenys bus niekur kitur neplatinami ir naudojami tik šio darbo tikslais. Anonimiškumo laikytasi ir imant interviu: interviu dalyvių vardai pakeisti, neminimi jokie asmeniniai dumenys apie informantus, kurių pagrindu juos būtų galima kaip nors identifikuoti. Prieš atiekant tyrimą, tyrimo dalyviams prisistatyta, visi tyrimo dalyviai supažindinti su tyrimo tikslu, pagrindine tiriama problematika, uždaviniais, eiga. Nei vienam tyrimo dalyvių nedarytas spaudimas dėl dalyvavimo tyrime – visi dalyvauti tyrime sutiko savo noru ir geranoriškai.

4. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ INVESTICINĖS POLITIKOS FORMAVIMO TYRIMO REZULTATAI

4.1 Anketinės apklausos rezultatai

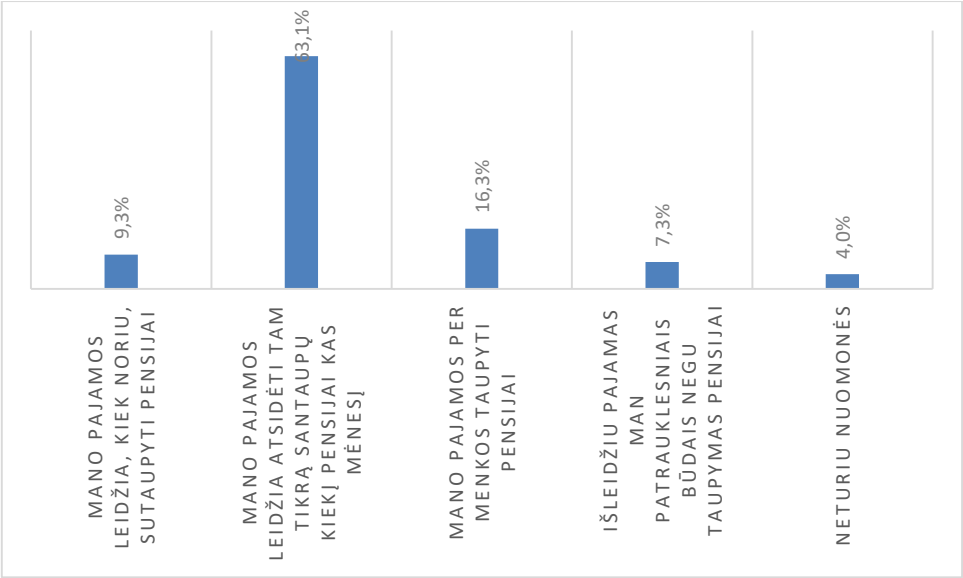
Iš pradžių atliekant tyrimą respondentų paprašyta pasidalinti, kaip jie rūpinasi savo būsima pensija:

5 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodant, kaip jie rūpinasi būsima pensija

Gilinantis į anketinės apklausos metu gautus rezultatus tyrimo dalyviams atsakant į klausimą apie tai, kaip jau šiandien jie rūpinasi savo būsima pensija, išryškėjo tendencija, kad daugelis apklausoje dalyvavusių asmenų investuoja. Kaip galima matyti iš 5 pav., gerokai daugiau (63,8 proc.) asmenų teigė, kad jie investuoja ir tokiu būdu rūpinasi pensijaTyrimas išryškino, kad respondentams investavimas atrodo svarbus ir reikalingas. Pastebima, kad dešimtadalis (10 proc.) tyrimo dalyvių vertinant gautų rezultatų pasiskirstymą procentine išraiška, sulaukę pensijos, planuoja toliau dirbti ir tokiu būdu padidinti savo pajamas (5 pav).

Atlikto tyrimo metu buvo nagrinėjama tai, kaip tyrimo dalyviai vertina savo pajamas atsižvelgiant į galimybę sutaupyti pensijai:

6 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodant, kaip jie vertina savo galimybes taupyti pensijai atsižvelgiant į pajamas

Atliktas tyrimas atskleidė, kad net pusė apklausoje dalyvavusių asmenų (53,1 proc.) nurodė, kad jų pajamos leidžia kas mėnesį atsidėti tam tikrą santaupų dalį. Kiti respondentai pateikė įvairią nuomonę apie požiūrį į taupymą pensijai. Likusių tyrimo dalyvių atsakymai pasiskirstę įvairai: pavyzdžiui, kiek daugiau negu šeštadalis (16,3 proc.) apklaustų asmenų tvirtino, kad jų pajamos taupyti pensijai per menkos, kai kurie kiti tyrimo dalyviai (9,3 proc.) teigė, kad jų pajamos pensijai taupyti leidžia tiek, kiek taupyti jie nori, kiti (7,3 proc.) nurodė, kad pajamas išleidžia patrauklesniais jiems būdais negu kad taupymas pensijai.

Atlikto tyrimo metu į respondentus kreiptasi prašant nurodyti, kokiu būdu jie šiuo metu kaupia pensijai:

6 lentelė. Respondentų atsakymų pasiskirstymas nurodant, kokiu būdu jie kaupia senatvės pensijai

Teiginys	Pasiskirstymas
II pakopos pensijų fonduose – Taip	79,7%
II pakopos pensijų fonduose – Ne	20,3%
III pakopos pensijų fonduose – Taip	32,6%
III pakopos pensijų fonduose – Ne	67,4%
Investiciniame gyvybės draudime – Taip	58,1%
Investiciniame gyvybės draudime – Ne	41,9%
Investiciniuse fonduose – Taip	14,3%
Investiciniuse fonduose – Ne	85,7%
Investuoju į nekilnojamą turtą, taip ateityje ketinu pragyventi iš nekilnojamo turto nuomos – Taip	16,9%
Investuoju į nekilnojamą turtą, taip ateityje ketinu pragyventi iš nekilnojamo turto nuomos – Ne	83,1%
Savarankiškai investuoju į akcijas – Taip	13,3%
Savarankiškai investuoju į akcijas – Ne	86,7%
Nekaupiu pensijos – Taip	9,0%
Nekaupiu pensijos – Ne	91,0%
Nesulauksiu pensijos – Taip	6,0%
Nesulauksiu pensijos – Ne	94,0%
Kitaip kaupiu – Taip	15,0%
Kitaip kaupiu – Ne	85,0%

Kad dalyvauja II pensijų kaupimo pakopoje, nurodo dauguma respondentų, tai yra net 79,7 proc. Tačiau panašu, kad, pavyzdžiui, apie III pensijų kaupimo pakopos investicinius fondus šie dalyviai turėjo visiškai kitokią nuomonę – 67,4 proc. respondentų tvirtino, kad pastaruosiuose investiciniuose fonduose jie nedalyvauja. Tai išryškina, kad tyrimo dalyviai teikia prioritetą II pensijų kaupimo pakopai. Taip pat nagrinėjant anketinės apklausos metu gautų respondentų atsakymus matoma, kad absoliuti apklaustų asmenų dauguma nurodo atsakymą „ne“ prie teiginio, jog jie nekaupia pensijos (91,0 proc.), dar daugiau respondentų (94,0 proc.) pažymi atsakymą „ne“ prie teiginio, kad pensijos jie nesulauks. Toks tyrimo dalyvių atsakymų pasiskirstymas leidžia teigti, kad respondentai rūpinasi savo pensija ir jaučiasi už ją atsakingi jau dabar. Taip analizuojant pastarąją lentelę, aptinkama, kad menkai naudojami kiti kaupimo

pensijai būdai kaip kad akcijos, nes dauguma respondentų (85 proc.) nepritarė teiginiui, kad kaupia kitaip, panaši dalis respondentų (86,7 proc.) nurodė, kad neinvestuoja, pavyzdžiui, į akcijas ar išreiškė nepritarimą kitiems kaupimo pensijai būdams.

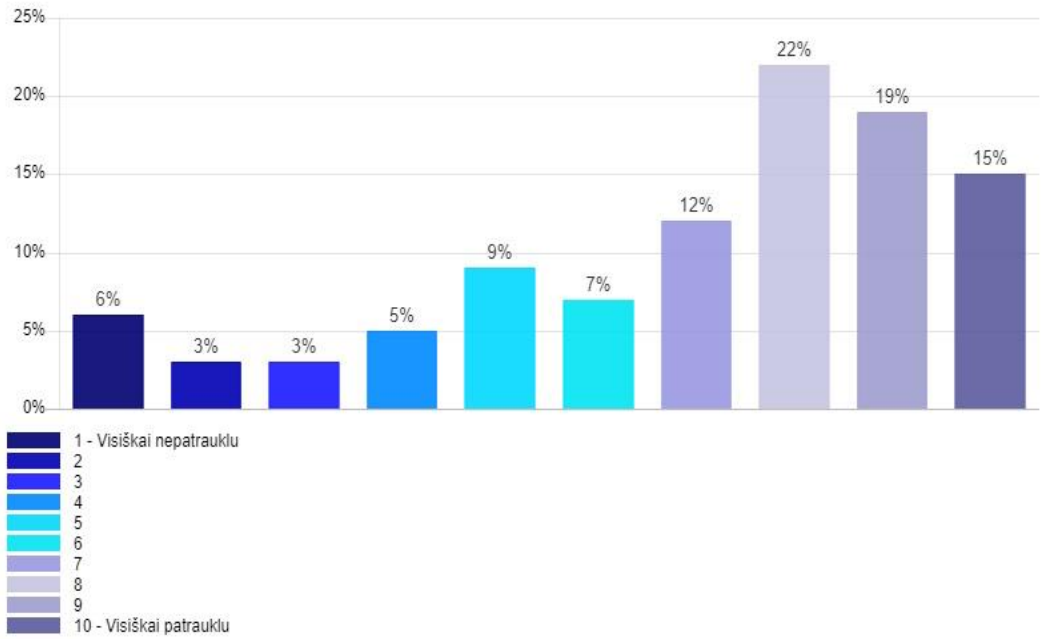
Toliau tyrimo dalyvių paklausta, kaip kitaip jie kaupia pensijai, jei nedalyvauja II pensijų kaupimo pakopoje, užduodant atvirą klausimą „Kaip kitaip kaupiate pensijai?“ Atsakydami į šį atvirą klausimą tyrimo dalyviai arba nurodė, kad nekaupia, arba nurodė kitus investavimo būdus. Labiausiai, analizuojant atsakymus, dominavo kitų investavimo būdų nurodymas. Tarp šio atsakymo tipų galima paminėti atsakymus, susijusius su investavimu – „investicinis auksas“, „periodiškai investuoju į auksą“, „investuoju į antikvariatą“, „skolindama įmonei su palūkanomis“, „sutelktinis finansavimas“ (atsakymas paminėtas keturis kartus), „planuojam pirkti butą, o kitą nuomoti, kurį turim“, „investuoju į nekilnojamą turtą, kuris vėliau man neš grąžą“, „vystau nuosavą verslą“, „investuoju į kriptovaliutas“, „perku akcijas per platformą“, „paveldėtas turtas“ ir kt. Dar vienas kaupimo būdas – taupymas laikant pinigus banko sąskaitoje: „kiekvieną mėnesį dedu į sąskaitą tiek, kiek noriu“, „laikant atskirai kitoje sąskaitoje“, „stalčiuje“, „į kojinę“, „atsidedu kas mėnesį po 10 proc. nuo algos“ ir kt. Taip pat dar reikia išryškinti atsakymų grupę, prie kurios priskirti kritiškai kaupimą pensijai vertinantys atsakymai. Tai tokie atsakymai kaip „neapsimoka kaupti, nes pinigai, pagal patirtį nuvertėja“, „gal čia mano asmeninis reikalas“, „šiandien pasitikiu tik valstybės pensija“, „nekaupiu ir visai neplanuoju“, „nesitaupau“ ir kt.

Aptariant respondentų požiūrį į II pakopos pensijų kaupimo sistemą Lietuvoje, labiausiai išryškėjo nestabilios teisinės sistems problema. Net 45,2 proc. tyrimo dalyvių nurodė su teiginiu apie teisinės sistemos nestabilumą II pakopos pensijų kaupimo sistemoje Lietuvoje sutinkantys, 38,5 proc. jų nurodė su šiuo teiginiu sutinkantys visiškai. Kritiškai tyrimo dalyviai buvo linkę atsiliepti ir apie informacijos pakankamumą pensijų kaupimo sistemos atžvilgiu, mat daugiau negu trečdalis (36,2 proc.) tyrimo dalyvių tvirtino, kad „visiškai sutinku“, jog trūksta informacijos apie kaupimą privačiuose pensijų fonduose, o kiek mažiau jų (30,9 proc.) teigė, kad su šiuo teiginiu „sutinku“.Daugiausiai tyrimo dalyvių buvo linkę abejoti dėl teiginio, kad nepasitikiu pensijų kaupimo fondais, nes prie šio teiginio pažymėjo „nei sutinku, nei nesutinku“ 37,9 proc. apklaustų asmenų. Sprendžiant iš tyrimo dalyvių atsakymų pasiskirstymo, panašu, kad didžioji dalis apklaustų asmenų pensijos tikisi sulauksiantys: 36,5 proc. pažymėjo „visiškai nesutinku“ su teiginiu, kad pensijos nesulauks, mažiau respndentų (21,3 proc.) teigė, kad „nesutinku“, o beveik visa likusi dalis buvo linkusi abejoti, pasirinkdama atsakymą „nei sutinku, nei nesutinku“.

Tyrimo dalyvių taip pat paprašyta nurodyti, kiek jie sutinka su įvardytais teiginiais apie kaupimą II pakopos pensijų kaupimo sistemoje. Anketinės apklausos metu gautų respondentų atsakymų pasiskirstymas išryškina, kad daugelis tyrimo dalyvių turi ir kritiškesnę nuomonę antros pakopos pensijų kaupimo sistemos atžvilgiu, nors ir kaupia joje. Antai gerokai daugiau negu trečdalis respondentų (37, 5 proc.) nurodė, kad „sutinku“ su teiginiu, jog dalyvaujant II pensijų kaupimo pakopoje sukaupiama per maža

suma pensijai, o apie penktadalį (22,9 proc.) apklaustų asmenų teigė, kad su šiuo teiginiu „visiškai sutinku“. Dar ryškesnė kritiška tyrimo dalyvių nuomonė vyravo kalbant apie garantijų, reikalingų gauti periodinėms išmokoms, užtikrinimą, mat beveik pusė (42,5 proc.) respondentų teigė sutinkantys, kad reikalingos garantijos šiuo požiūriu neužtikrinamos, o net penktadalis (21,3 proc.) su šiuo teiginiu teigė sutinkantys visiškai. Neigiamą požiūrį į finansinę grąžą kaupiant II pensijų kaupimo pakopoje respondentai nurodė aptardami ir anuitetų kainą – daugiau nei trečdalis (34,2 proc.) nurodė, kad „sutinku“ su teiginiu, jog anuitetai per brangūs, o kiek mažiau respondentų (19,3 proc.) teigė su šiuo teiginiu sutinkantys visiškai. Atitinkamai buvo vertinamas ir dalyvavimo privačioje pensijų kaupimo sistemoje stabilumas, prisiimama rizika: po daugiau nei trečdalis (36,9 proc.) respondentų privačių pensijų fondų veikla atrodė per mažai prognozuojama – jie su šiuo teiginiu teigė sutinkantys, o dar daugiau tyrimo dalyvių nurodė sutinkantys su teiginiais, kad egzistuoja per didelė lėšų nuvertėjimo rizika finansinės krizės laikotarpiu (41,5 proc.), kad ekonominiai, politiniai ir socialiniai veiksniai gali pakeisti dabar egzistuojančios sistemos stabilumą (43,9 proc.), kad valstybės paskatos gyventojams kaupti privačiuose II pakopos pensijų kaupimo fonduose yra per menkos (40,9 proc.). Pabrėžtina ir tai, kad ženkliai daugiau negu pusė apklaustų asmenų įvardijo nepasitenkinimą dėl to, kad įsitraukę į II pakopos pensijų kaupimo sistemą negalės jos atsisakyti, nes 36,5 proc. respondentų nurodė, kad sutinka su šiuo teiginiu, o 23,9 proc. respondentų teigė, kad visiškai sutinka su šiuo teiginiu.

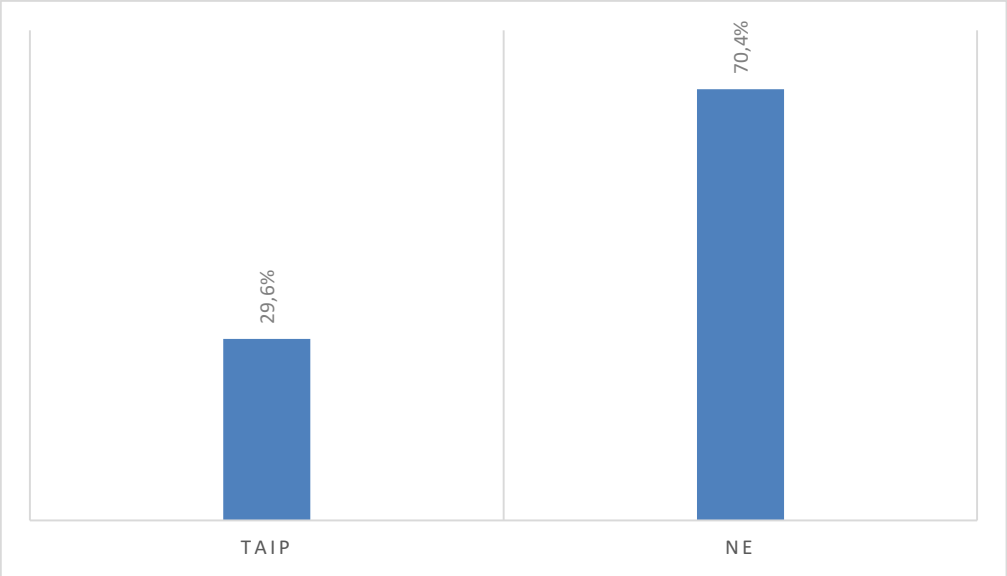
Toliau nagrinėta, kiek pozityviai apklausti asmenys vertina naują Lietuvos pensijų kaupimo sistemą, sukurtą po 2019 m. Tyrimo dalyvių paprašyta ją įvertinti dešimtbalėje sistemoje:

7 pav. Naujos II pakopos pensijų kaupimo sistemos, Lietuvoje sukurtos nuo 2019 m., įvertinimas dešimtbalėje vertinimo skalėje

Bendras vertinimo vidurkis gautas 7,05 taško, kas parodo, jog atnaujinta sistema, remiantis anketinės apklausos dalyvių nuomone, yra tobulinta. Tyrinėjant respondentų atsakymus vaizduojantį 7 pav., matoma, kad daugiausiai apklaustų asmenų šią sistemą įvertino 8 balais (22 proc.), 9 balais (19 proc.), 10 balų (15 proc.). Tačiau likusį respondentų dalis, kurių buvo apie pusę, nuo 2019 m. atnaujintą Lietuvos pensijų kaupimo sistemą įvertino gerokai žemesniais balais (7 pav.).

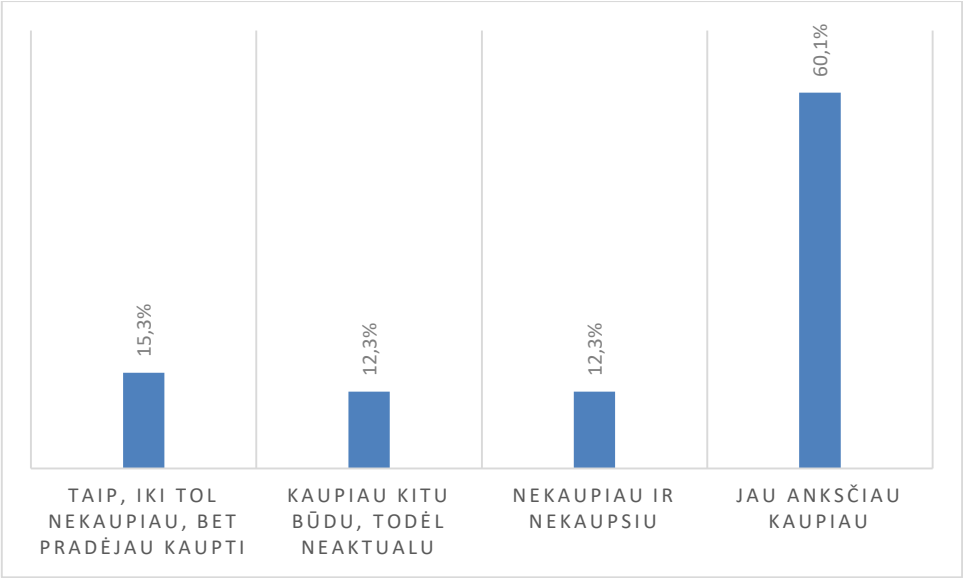
Toliau tyrimo dalyviams užduotas klausimas „Ar nutrauktumėte II-osios pakopos pensijos pakopos kaupimą, suteikus galimybę nutraukti ir pereiti į pirmąją pakopą?“

8 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas, ar pereitų į I-ąją pensijų kaupimo pakopą kaupiant II pensijų kaupimo pakopoje, jei būtų sudaryta tokia galimybė

Tyrimo duomenys, gauti analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus į šį klausimą, parodo, kad daugelis apklaustų asmenų kaupimo antroje pakopoje nebūtų linkę nutraukti ir joje dalyvautų toliau, ką parodo daugumos (70,4 proc.) respondentų atsakymai.

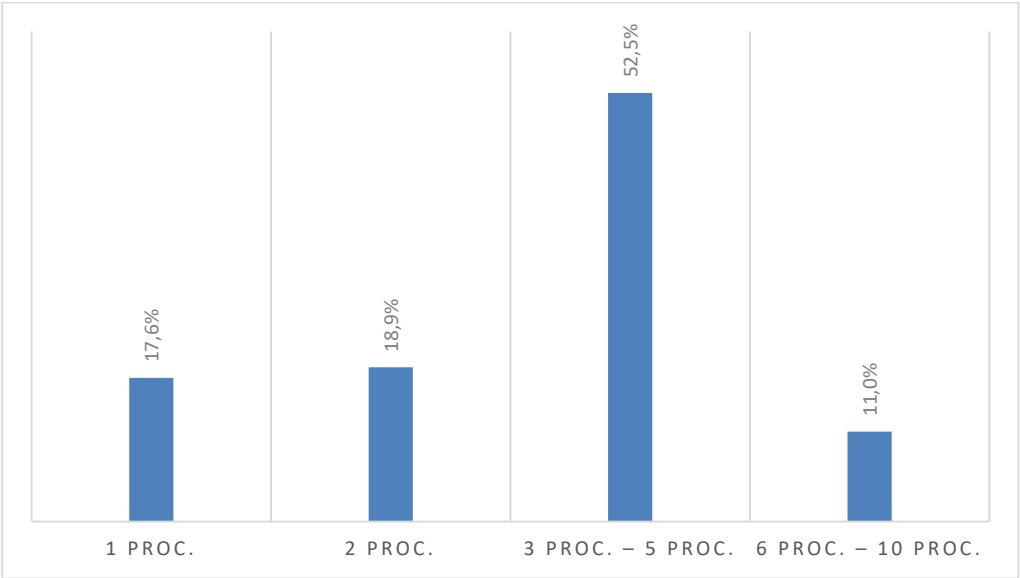
Taip pat tirta, ar naujoji pensijų kaupimo sistema tyrimo dalyviams sukūrė daugiau paskatų kaupti pensijai:

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įvertinimą, ar nauja II pakopos pensijų kaupimo sistema labiau paskatino kaupti pensijai

Kaip galima spręsti iš tyrimo metu gautų duomenų pasiskirstymo, didžiajai daliai respondentų buvo sunku įvertinti pakeitimų įtaką kaupimo pensijai nuostatoms, nes jie nurodė atsakymą „jau kaupiau anksčiau“ (taip teigė 60,1 proc. respondentų). Kiti tyrimo dalyviai turėjo įvairią nuomonę. Buvo tokių, kurie manė, kad atnaujinimai sukūrė paskatas kaupti. Pastarieji respondentai, kurių buvo šeštadalis (15,3 proc.), teigė, kad kaupti pensijai privačiuose fonduose pradėjo. Likę tyrimo dalyviai teigė arba nekaupiantys, arba taupantys kitu būdu.

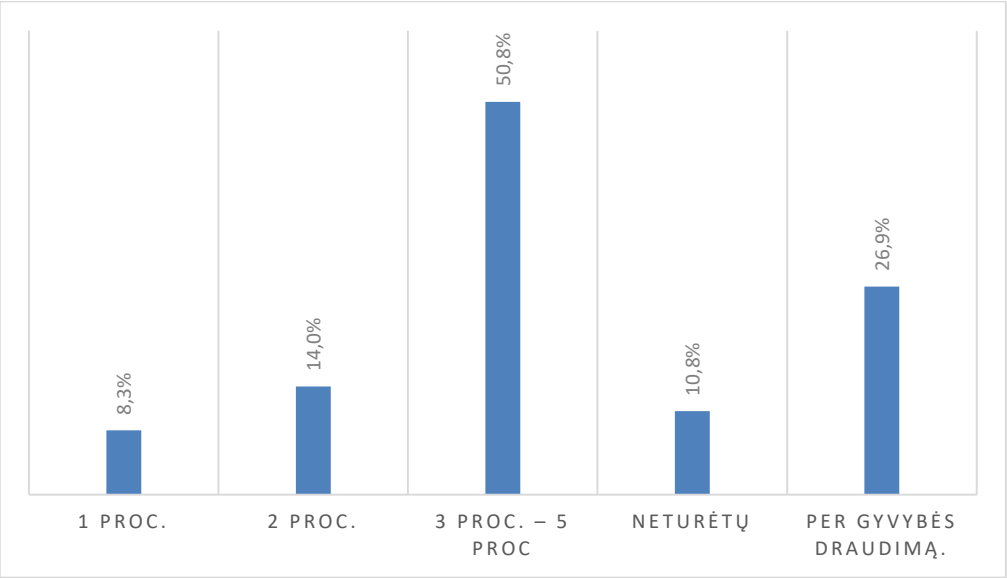
Pasiteiravus, kiek procentaliai daugiau papildomai respondentai būtų inkę prisidėti prie pensijų kaupimo, atliktas tyrimas parodė, kad daugelis jų nusiteikę daugiau investuoti šioje srityje:

10 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal tai, kiek procentaliai daugiau jie būtų linkę papildomai prisidėti prie II pensijų kaupimo pakopos, jei ši galimybė būtų įteisinta

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, aptinkama, kad didžioji apklaustų asmenų dalis buvo linkę į savo pensiją investuoti daugiau. Pavyzdžiui, net pusė (52,5 proc.) respondentų nurodė, kad pensijai norėtų ir galėtų skirti 3-5 proc. negu dabar dalyvaudami privačioje pensijų kaupimo sistemoje.

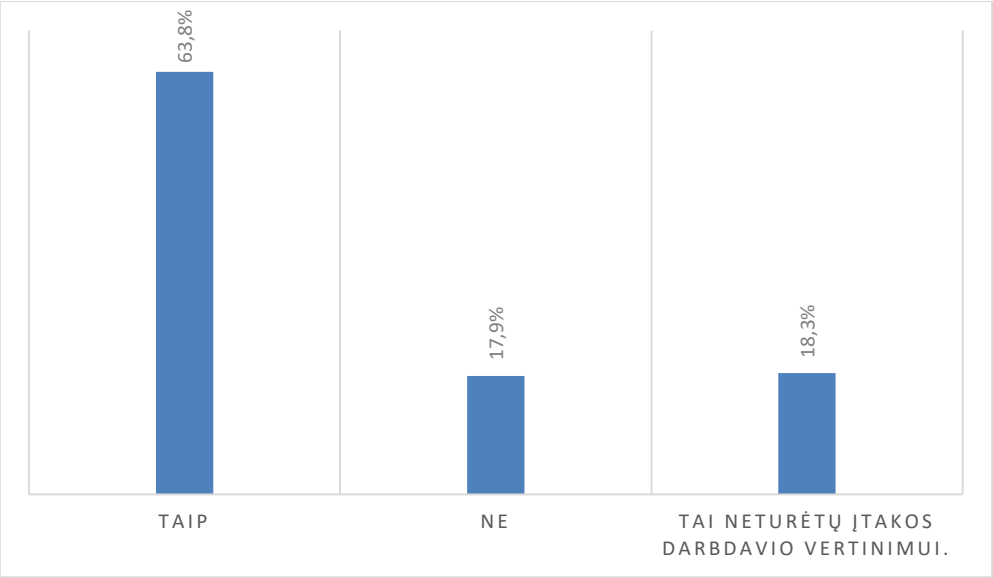
Aptarta, kaip vertinamas darbdavio prisidėjimas kaupiant privačioje pensijų kaupimo pakopoje:

11 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas įvertinant, kiek, jų nuomone, turėtų prisidėti darbdavys prie jų kaupimo pensijai II pensijų kaupimo pakopoje

Matyti, kad net pusė (50,8 proc.) apklaustų asmenų turi lūkestį, kad darbdavys prisidėtų prie jų privataus kaupimo pensijai. Remiantis tokia tyrimo dalyvių nuomone, darbdavio prisidėjimas galėtų būti paskata įsitraukiant didesniam privačios pensijų kaupimo sistemos dalyvių skaičiui.

Atlikta anketinė apklausa taip pat atskeidė, kad prie privataus pensijų kaupimo prisidedantis darbdavys taptų patrauklesniu darbuotojams. Tai parodo anketinės apklausos dalyvių išreiškšta nuomonė:

12 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal vertinimą, ar prie jų pensijųos kaupimo II pensijų kaupimo pakopoje prisidedantis darbdavys jiems taptų patrauklesniu

Kaip aptinkama iš anketinės apklausos metu gautų duomenų, daugumai respondentų, kurių buvo 63,8 proc., prie jų pensijų kaupimo sistemos prisidedantis darbdavys atrodytų patrauklesnis. Taigi iš esmės privačiia kaupti pensijai skatinantis darbdavys vertinamas pozityviai, kas tampa svarbia investicinės pensijų kaupimo sistemos politikos formavimo priemone.

Galiausiai respondentų paprašyta įvertinti, kiek, jų požiūriu, įvairūs pensijų kaupimo sistemos aspektai padeda spręsti socialines problemas:

7 lentelė. Respondentų atsakymų pasiskirstymas vertinant, kiek privatūs pensijų kaupimo fondai prisideda prie socialinių problemų sprendimo

Teiginys	Pasiskirstymas
Pensijų mažėjimas - Visiškai sutinku	46,5%
Pensijų mažėjimas – Sutinku	19,6%
Pensijų mažėjimas - Nei sutinku, nei nesutinku	17,9%
Pensijų mažėjimas – Nesutinku	12,0%
Pensijų mažėjimas - Visiškai nesutinku	4,0%
Mokesčių naštos visuomenei didėjimas - Visiškai sutinku	48,2%
Mokesčių naštos visuomenei didėjimas – Sutinku	22,6%
Mokesčių naštos visuomenei didėjimas - Nei sutinku, nei nesutinku	15,0%
Mokesčių naštos visuomenei didėjimas – Nesutinku	10,6%
Mokesčių naštos visuomenei didėjimas - Visiškai nesutinku	3,7%
Socialiai apdraustų visuomenės grupių socialinė apsauga - Visiškai sutinku	46,5%
Socialiai apdraustų visuomenės grupių socialinė apsauga – Sutinku	24,9%
Socialiai apdraustų visuomenės grupių socialinė apsauga - Nei sutinku, nei nesutinku	19,3%
Socialiai apdraustų visuomenės grupių socialinė apsauga – Nesutinku	7,0%
Socialiai apdraustų visuomenės grupių socialinė apsauga - Visiškai nesutinku	2,3%
Vyresnio amžiaus asmenų skurdas - Visiškai sutinku	44,5%
Vyresnio amžiaus asmenų skurdas – Sutinku	27,2%
Vyresnio amžiaus asmenų skurdas - Nei sutinku, nei nesutinku	17,9%
Vyresnio amžiaus asmenų skurdas – Nesutinku	8,0%
Vyresnio amžiaus asmenų skurdas - Visiškai nesutinku	2,3%
Pensijų dydžio atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio - Visiškai sutinku	45,5%
Pensijų dydžio atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio – Sutinku	25,9%
Pensijų dydžio atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio - Nei sutinku, nei nesutinku	17,9%
Pensijų dydžio atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio – Nesutinku	8,0%
Pensijų dydžio atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio - Visiškai nesutinku	2,7%

Aptinkama, kad vertinant privačios pensijų kaupimo sistemos vaidmenį sprendžiant socialines problemas, respondentai turėjo nevienodą nuomonę. Beveik pusė respondentų buvo linkusi sutikti su įvairiais teiginiais, žyminčiais, kad gyventojų dalyvavimas privačiuose pensijų fonduose mažina mokestinę naštą (45,5 proc. respondentų nurodė, kad „visiškai sutinku“), mažina vyresnio amžiaus žmonių skurdą (44,5 proc. respondentų nurodė, kad „visiškai sutinku“), sprendžia mažų pensijų problemą, didina socialinę apsaugą (po 46,5 proc. respondentų nurodė, kad „visiškai sutinku“) ir kt. Tačiau kiti respondentai tokio

palankaus požiūrio neišreiškė. Labiausiai abejoti respondentai buvo linkę dėl socialiai apdraustų visuomenės grupių socialinės apsaugos didinimo (po 19,3 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad „nei sutinku, nei nesutinku“ su šiuo teiginiu), po panašią respondentų dalį (17,9 proc.) nebuvo tikri, kad gyventojų dalyvavimas privačiuose pensijų kaupimo fonduose mažina pensijų atotrūkį nuo vidutinio darbo užmokesčio, padeda mažinti vyresnio amžiaus žmonių skurdą, sprendžia pensijų mažėjimo bėdas ir kt.

Atlikta anketinė apklausa išryškino, kad iš esmės kaupimas privačiuose pensijų fonduose vertinamas pozityviai, tačiau dabartinė sistema tobulintina. Tai atskleidžia poreikį atnaujinti investicinės politikos formavimą.

4.2 Interviu rezultatai

Atlikto interviu metu siekta išsiaiškinti, kaip kalbinti ekspertai vertina Lietuvoje formuojamą investicinę politiką ir žmonėms suteikiamas investavimo paskatas.

Nagrinėjant klausimus, kuriais aptariama pirmoji teminė grupė, susijusi su investicinių gyventojų poreikių aptarimu, nustatyta, kad daugelis gyventojų neigiamai traktuoja dalyvavimą privačiuose pensijų kaupimo fonduose. Iš pradžių atliekant tyrimą interviu dalyvių paprašyta, kad jie įvardytų žmonėms būdingus investicinius poreikius, remiantis savo darbo konsultuojant kaupimo privačiuose pensijų fonduose klausimais patirtimi. Išskirta pirmoji kokybinė kategorija „investiciniai žmonių poreikiai“. Atsakydami į šį klausimą, kalbinti ekspertai teigė, kad nėra tikri dėl to, kokie investiciniai poreikiai žmonėms būdingi. Taigi išskirta subkategorija *per dideli lūkesčiai,* kurios pasikartojimo dažnis – 5. Pavyzdžiui, Danguole pavadintas informantas teigė: „Pavyzdį dėl investavimo lūkeščių galiu pateikti. Tai patyriau pati, norėdama investuoti kažkokią dalį pinigų į fondus, finansų analitikai sudarę man portfelį ir parodę prognozes, kokios gali būti ar tikėtinos, man sukėlė didelį investicinį lūkestį, kad aš galiu sukaupti didelę pinigų sumą, nors apie tai nieko nesuprasdama pasitikėjau. Tačiau po kažkurio laiko supranti, kad tai tik prognozė ir kad tokios sumos negali sukaupti, nes fondai visą sutarties laiką negali dirbti tik gerai. Tuomet prarandi pasitikėjimą, kad senatvėje gyvensi gerai, jei šiandien pradėsi atsidėti“. Šiuo atsakymu atkreipiamas dėmesys, kad kartais atsakomybę už neigiamą gyventojų požiūrį į kaupimą privačiuose pensijų fonduose turėtų prisiimti ir patys pensijų fondų valdytojai dėl to, kad žmonėms sukuria per didelius lūkesčius, pateikdami tik optimistines prognozes. Akivaizdu, kad daugelis vartotojų patys vertina, gilinasi, mąsto ir nusprendę, kad pensijų fondų valdytojų pateikiamos prognozės neatitinka jų atliktos analizės, atmeta pasiūlymą arba nusivilia priimtu sprendimu. Tada jų požiūris į kaupimą pensijai tampa neigiamas. Informantas Aurelija, kurios atsakymas taip pat priskirtas prie šios kategorijos, nurodo, kad „dažniausiai lūkesčiai būna pernelyg dideli“. Kad žmonių lūkesčiai kartais būna per dideli, įvardija ir informantas

Eimantas, kuris tikina: „Gana dideli, tiek lūkesčiai, tiek poreikiai. Tačiau šiandien mes, mūsų karta negalvojame apie artėjančią neplanuotą senatvę. Nors valstybė mums tai nuolat kartoja kad reikia bent 10 proc. atsidėti senatvės pensijai. Tačiau Lietuvoje kaip matome papildomai atsidėti nenori.” Aureija nurodo: „Lūkesčiai yra 3-4 kartus didesni nei realybė. Trūksta finansinio raštingumo, nes norima uždirbti kartais, o ne procentais. Poreikiai didesni, nei gali leisti taupyti ir investuoti“. Antroji išskirta subkategorija atsakant į klausimą dėl gyventojų investicinių poreikių pavadinta *sunku prognozuoti.* Tyrimo dalyvių atsakymuose, priskirtuose prie jos, nurodoma, kad labai sudėtinga nustatyti investicinius žmonių lūkesčius, nes tai individualu: „Vieni savo poreikius grindžia didesniu atlyginimu ir didesnėmis išlaidomis nevaržant savo gyvenimo laisvės. Dalis žmonių savo lūkesčius nukreipia į siekį įsigyti kuo daugiau NT (nekilnojimo turto), kad paskui, kaip investiciją iš to sau pasidarytų papildomai pajamų ir užtikrintų savo ateitį. Kita dalis žmonių savo lūkesčius nukreipia link investicinių fondų, kaupiamieji indeliai, skolinimosi platformos ir t.t. Tačiau vienam ar kitam žingsnio pasirinkimui viskas suveda į įsipareigojimą vykdyti savo siekiamybes, o tam reikia ir gerai apsvarstyti visas savo galimas finansines išraiškas. Taip kaip aš susideliosiu savo finansus ir kaip juos paskirstysiu”. Taigi yra labai sudėtinga prognozuoti žmonių poreikius, juos įvardyti. Šią problemą nusako ir informantas Laimis, anot kurio, lūkesčiai priklauso nuo gyventojų amžiaus, jų kartos: „Tie kurie gimę yra iki laisvos Lietuvos jie galimybes mato visai kitokias nei tie kurie gimę jau po priklausomybės. Jaunos kartos lūkesčiai yra labai neapibrėžti ir neužtikrinti, jie nori čia ir dabar. Neįdomu, kas jų laukia senatvėje. Kiekvieno, manau, poreikis turėtu būti suprantamas ir jo siekiamybė“.

Toliau atliekant interviu kalbintų ekspertų paprašyta nurodyti, kaip jie vertina Lietuvos žmonių finansinį raštingumą (išskirta kategorija „Finansinio raštingumo vertinimas“). Daugiausiai pasikartojančių tyrimo dalyvių atsakymų turėjo subkategorija *finansinis raštingumas per mažas.* Prie šios subkategorijos priskirtų ekspertų atsakymuose išryškėja, kad dėl per menko finansinio raštingumo žmonės nepasitiki privačiais pensijų kaupimo fonsais. Pavyzdžiui, Aurelija pavadintas informantas pažymi: „Prastai, finansinio raštingumo turėtų būti mokoma jau mokyklose. Jau šiandien mokyklose dalinai moksleivius moko finansinio raštingumo”. Danguolė per žemą finansinį raštingumą laiko žmonių nusivylimo, nepasitenkinimo priežastimi. Itin kritiškai apie žmonių finansinį raštingumą atsiliepė tyrimo dalyvis Eimantas, kuris žmonių finansinį raštingumą įvertino tik 3 dešimtbalėje sistemoje: „Vidutiniškai 3 dešimtbalėje sistemoje. Išsivysčiusiose šalyse apie senatvės kaupimą jau mokama nuo pat mažens, kad turi pradėti rūpintis savo senatve nuo pirmo savo darbo. Finansinis raštingumas mūsų šalyje yra labai mažas lyginant su Jungtinėmis Karalystėmis. Ten karta iš kartos yra mokami ir ugdomi kad nuo savo pirmo darbo užmokesčio pradėtum investuoti.” Tačiau kita dalis ekspertų gyventojų finansinį raštingumą kritikavo atsargiau. Antai tyrimo dalyvis Alfredas teigė: „Bet vis dėl to didesnė dalis žmonių supranta ir puikiai tvarkosi savo finansinį gerbuvį. O tam, kad mokėtų ir suprastų, kaip tvarkyti ir išmanyti, finansinio

raštingumo turėtu mokinti jau mokyklos suole, kur vaikams ir jaunuoliams suteikiama per disciplinos ugdymo procesus. Tačiau nesuvedant viską į švietimo sistemą daug žinių gaunama iš savo aplinkos – šeimos". Informanto Alfredo nuomone, dėl žemo finansinio raštingumo atsakomybę turėtų prisiimti mokykla, švietimo sistema. Panašiai manė ir informantas Justinas, kuris teigė, kad finansinis raštingumas turi būti formuojamas jau mokykloje, o gal net ir darželyje. Kalbinti ekspertai išskyrė ir vyresnės bei jaunesnės kartos skirtumus finansinio raštingumo atžvilgiu: „Jaunesnė generacija, kuri jau turi vienokį ar kitokį išsilavinimą yra pakankamai pasigilinusi. Vyresnė generacija dažniausiai finansinį supratimą turi labai siaurą,*pirksiu butą, nuomosiu ir gausiu pinigų. Pirksiu sklypą ant ežero kranto, kai reikės pinigų, parduosiu.* Nelabai nori plačiai vyresnioji karta mąstyti ir šį pamastymą generuoja ateinančiai kartai, kuriai ir taip sunku mokintis ir suprasti finansinį raštingumą, nes nori labai greitų, didelių pinigų".

Kalbant apie žmonių galimybes sukaupti pensijai, tyrime dalyvavę ekspertai jas susiejo su finansiniu raštingumu. Subkategorija *finansinis raštingumas,* kuri buvo išskirta analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, turėjo atsakymų pasikartojimo dažnį 4. Pavyzdžiui, informantas Danguolė svarstė: „Jei raštingumas būtų aukštesnio lygio, tad ir žmogus labiau rūpintusi savo senatvės gerove. Šiuo metu gilinti žinias ir supratimą jam tai nėra aktualu. Lietuvoje, manau, didesnė dalis žmonių gyvena šia diena, nes yra labai prasiskolinę ir jų pats svarbiausias tikslas turėti šiandien kaip naują lizinginį automobilį, namą su ilgalaikiu įsipareigojimu, kuris būtu nuomojamas ir taip užtikrinama senatvės pensija. Žmonės galvoja, kad jų nekilnojimas turtas – tai jų finansinis saugumas senatvė, parduosiu ir turėsiu pinigų." Vertindami šį klausimą tyrimo dalyviai išdėstė savo nuomonę apie tai, kad politikai neskatina žmonių kaupimo, o Lietuvoje vykdoma investicinė politika yra menka: „Antros pakopos pensijų sistema į Lietuvą buvo atnešta kaip idėja ir pasiūlymas prisidėti kiekvienam gyventojui prie savo senatvės gerovės. Analizuojant gimstamumą ir įstojimą į Europos Sąjunga mes emigracijos negalėjome išvengti, tai yra normalus reiškinys. Tad ir antra pakopa turėjo būti papildomas kaupimas prie pagrindinės senatvės pensijos. Tačiau mūsų valstybėje dėl kai kurių politikų nesupratimo ir dažno manipuliavimo, kai artėja rinkimai atsisuka į rinkėja ir garsiai šaukia <…> Bet Seimo pirmininkas nepagalvoja ir nemąsto, kad grąžinuas šiandien sukauptus pinigus jis išleis ir liks prie vienos mažos pensijos, gal jos išvis nebus. Nes mokesčiai kiekvienais metais didėja, nes nėra iš ko jų surinkti. Prieš 10 metų vieną pensininką išlaikė trys irbantieji o dabar 1,5 dirbančiojo žmogaus. Vertinu gerai ir nuosaikus kaupimas yra labai gerai pasirinkta strategija" (Alfredas).

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus antrojoje klausimų teminėje grupėje, susijusiose su privačių pensijų kaupimo fondų įvertinimu, nustatyta, kad valstybė šiuo metu taiko skatinimo politiką. Kokybinėje kategorijoje „Valstybės taikomos investicinės politikos įvertinimas" išskirtos dvi subkategorijos: *neigiamas įvertinimas* (pasikartojimo dažnis 6)*, teigiamas įvertinimas* (pasikartojimo dažnis 2). Daugiau tyrimo dalyvių valstybės taikomą investicinę politiką įvertino neigiamai. Tai, pavyzdžiui, įrodo Danguolės teiginys. Tačiau tyrimo dalyviai teigė, kad šiuo metu Lietuvoje egzistuojančią

pensijų kaupimo sistemą reikia tobulinti. Tyrimo dalyvis Laimis teigia: „Pensijų sistemą reikia tobulinti, tik gal reiktų palikti galimybę žmogui iš jos išeiti su tam tikromis sąlygomis. Taip pat kad sistema veiktu geriau sistemingai, manau, reikėtų dar įtraukti darbdavį prie dirbančio darbuotojo pensijos. Nors Lietuvoje šis įstatymas galioja ir gali darbdavys prisidėti prie kaupimo, tačiau darbdavys dar manau pasyviai prisideda". Šis ekspertas atkreipė dėmesį, kad kai kurie žmonės neigiamai vertina situaciją, kada jie nebegali nutraukti kaupimo pensijai II pakopos privačiuose pensijų kaupimo fonduose, tada žmogus jaučiasi apribotas ir apskritai neigiamai vertina tokią galimybę. Eimantas mano, kad valstybės formuojama investicinė politika laikui bėgant padarė neigiamą įtaką gyventojų požiūriui į privačius pensijų kaupimo fondus: „Pradinis įstatymo modelis buvo labai patrauklus, dėja, dėl kiekvienos atėjusios valdžios pakeitimų, pasitikėjimas šia sistema sumažėjęs". Nagrinėjant, kaip tyrimo dalyviai vertina investicinės grąžos apskaičiavimą, atskleista, kad ši sistema didžiosios informantų dalies vertinta kaip sąžininga. Tai aiškiai iliustruoja tyrimo dalyvio Justino atsakymas: „Vertinu teigiamai. Nes pasikeitus paskutiniai reformai, įstatymams labai teisingai atrinko, parinko fondus. Esi jaunas tavo investavimo kryptis yra rizikingesnė. Didesnė dalis fondų sudaro akcijos. Artėjant prie pensijos tavo krepšelio investavimo kryptys akcijos mažėja o obligacijų daugėja tai yra saugiai sudaryti pensijų fondų portfeliai kuriais gali nesirūpinti, nes automatiškai rizika mažėja". Tyrimo dalyvis Eimantas tikino, kad labai gerai yra sukurti vadinamieji gyvenimo ciklo fondai. Nurodydamas tai jis pasidalino asmenine patirtimi: „Pats pradedant kaupti antroje pensijų fondų pakopoje pasirinkau konservatyviausia fondą, net nesuprasdamas kad man iki pensijos laiko yra daug ir tik reikia investuoti rizikingai ir investicijų didesnę dalį nukreipti į akcijas o tik artėjant pensijai mažinti akcijų dalį o obligacijas didinti, kad išsaugoti sukauptą vertą. Tad šiandien man nereikia rūpintis investavimo fondais, nes yra gyvenimo ciklo fondai, kurie tavo investavimą nukreipia pagal gimimo amžių. Aišku, gyvenimo ciklo fondus galima ir keisti".

Tyrimo dalyvių pasiteiravus apie tai, koks jų požiūris į pensijų fonduose sudaromas galimybes sukaupti pensijai, šios galimybės daugelio ekspertų įvertintos teigiamai. Vis dėl to buvo ir tokių informantų, kurie turėjo kritišką nuomonę. „Nepatikimai, nors pati kaupiu..kol kas. Nors vertinant šie sukaupti pinigai yra paveldimi ir tai padidina mūsų būsimų senjorų pragyvenimo lygi. Matant tendencijas ir norint gyventi oriau senatvėje su laiku išsirutuliuos į patikimesnius fondus, nes kai dažnai keičia įstatymus tai ir kyla abejonės dėl visos pensijų sistemos" (Danguolė). Kaip geresnę alternatyvą kaupti pensijai pastaroji informantė nurodė investavimą į nekilnojamą turtą: „Išstudijavus rinkas ir tendencijas šioje srityje perkant NT užsienio šalyse ir ne tik, investicinė grąža yra labai gera. Galima palyginti tai, ką mes turėjome prieš įstojant į Europos sąjunga ir dabar mūsų galimybės yra ženkliai geresnės užtvirtinti ir pasidėti finansinę pagalvę senatvėje".

Galiausiai interviu su ekspertais metu išanalizuotas formuojamos investicinės privačių pensijų kaupimo fondų politikos įvertinimas (išskirta kategorija „investicinė grąža"). Aktualizuojant tyrimo dalyvių

atsakymus šioje teminėje klausimų grupėje, nustatyta, kad pagrindinės problemos, kurios trukdo žmnėms apsispręsti dėl investavimo privačiuose pensijų kaupimo fonduose, yra tokios: propaganda, populizmas, teisinės privačios pensijų kaupimo sistemos stabilumo trūkumas, žemas žmonių finansinis raštingumas, sunkiai prognozuojama geopolinė situacija, strateginės kliūtys, tęstinumo politikos stoka, mažai informacijos.

Apibendrinant aptinkama, kad privati pensijų kaupimo sistema tyrime dalyvavusių ekspertų vertinama gerai, tačiau tobulintinas jos įgyvendinimas. Įsigilinus į tyrimo dalyvių nuomonę, pastebima, kad, jei ši sistema būtų tinkamai įgyvendinama, atsirastų didesnis gyventojų noras joje dalyvauti, o tai padėtų spręsti valstybėje sumenkusios socialinės apsaugos garantijas.

4.3 Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad šiuo metu Lietuvoje esanti investicinė dalyvavimo privačiuose pensijų kaupimo fonduose politika tobulintina. Viena vertus, kaip galima teigti remiantis atlikto tyrimo rezultatais, tyrimo daliai yra linkę investuoti ir didžioji jų dalis jaučiasi galintys tai daryti. Be to, gana palankiai vertintinos su kaupimu pensijai susijusios tyrimo dalyvių nuostatos, didelę jų dalis jau dalyvauja privačiuose II pakopos pensijų kaupimo fonduose. Tačiau atliekant tyrimą išryškėjo, kad suteikus daugiau stabilumo ir paskatų, tiek iš valstybinio, tiek iš privataus sektoriaus gyventojai galėtų būti paskatinti dar aktyviau įsitraukti į dalyvavimą privačiuose pensijų kaupimo fonduose ar čia kaupti daugiau lėšų.

Analizuojant, kaip anketinės apklausos dalyviai vertina savo pajamas atsižvelgiant į galimybę sutaupyti pensijai, išryškėja tendencija, kad pajamos vertinamos kaip pakankamos, tai yra leidžiančios jau šiandien kaupti pensijai. Respondentų atsakymų pasiskirstymas, išnagrinėjus anketinės apklausos metu gautus duomenis, leidžia teigti, kad respondentai rūpinasi savo pensija, o kaupimą II pensijų pakopoje vertina kaip patrauklų kaupimo pensijai būdą. Aptinkama, kad daugelis anketinėje apklausoje dalyvavusių asmenų kaupia pensijai dalyvaudami II pakopos pensijų kaupimo sistemoje.

Aptariant respondentų požiūrį į II pakopos pensijų kaupimo sistemą Lietuvoje, labiausiai išryškėjo nestabilios teisinės sistemos problema, mat dauguma tyrimo dalyvių nestabilią teisinę sistemą įvardijo kaip pagrindinę kliūtį, trukdančią žmonių apsisprendimui kaupti privačioje pensijų kaupimo pakopoje. Neigiama tyrimo dalyvių nuomonė vyravo kalbant ir apie garantijų, reikalingų gauti periodinėms išmokoms, užtikrinimą. Pabrėžtina ir tai, kad tyrimo dalyviams pasirodė nepriimtinas jų „absoliutaus įsipareigojimo“ šiai sistemai aspektas.

Toliau gilinantis į investicines tyrimo dalyvių nuostatas, susijusias su privačia pensijų kaupimo sistema, aptarta, kiek darbdaviai galėtų paskatinti darbuotojus kaupti pensijai. Tyrimo dalyvių atsakymai

šiuo klausimu leidžia teigti, kad darbdaviams keliami lūkesčiai, kad jie aktyviau prisidėtų prie darbuotojų kaupimo skatinimo privačioje pensijų kaupimo sistemoje.

Atliktas interviu su ekspertais išryškino, kad gyventojai, dalyvaudami privačioje pensijų kaupimo sistemoje, gali sukaupti pensijai ir taip užsitikrinti didesnę pensiją senatvėje. Tačiau galima įvardyti pagrindines kliūtis, trukdančias žmonėms tai padaryti. Pirmoji kliūčių grupė susijusi su pensijų fondų valdytojais, kurie sukuria potencialiems dalyviams per didelius lūkesčius. Antroji nustatyta kliūčių grupė susijusi su gyventojų pasaulėžiūra, kuri orientuoja į gyvenimą „čia ir dabar“, taip pat su dideliu vartotojiškumu, skatinančiu paimti daug paskolų ir sumažinančių investavimo į būsimą pensiją galimybes, finansinio raštingumo stoka. Trečioji tyrime atskleista kliūčių grupė susijusi su investicinės politikos tęstinumo stoka, nestabilia teisine sistema, populizmu.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus privačių pensijų kaupimo fondų investicinės politikos formavimą, galima teigti, kad privačius pensijų fondus galima apibūdinti kaip valstybės socialinės struktūros dalį, kuri dalyvauja valstybei padedant realizuoti socialinius visuomenės poreikius, taikyti socialinės apsaugos politikos priemones. Įsitraukimas į kaupimą privačiuose pensijų fonduose pagal valstybės nustatymas privalomas arba savarankiškai pasirenkamas sistemas gyventojams suteikia psichologinį saugumo jausmą per galimybę būsimas pajamas sukaupti pensijai, kada bus sulaukta nedarbingo amžiaus. Kaip ūkio subjektai, pensijų fondai yra svarbi disponavimo priemonė, siekiant dirbti, gauti ekonominę grąžą ir sutaupyti. Pensijų fondai gali būti skirstomi pagal investicijų rizikingumo lygį. Pensijų fondai, būdami trijų pakopų pensijų sistemos dalimi, veikia kaip valstybės politikos įgyvendinimo priemonė, padedanti valstybei užtikrinti socialinę apsaugą. Pensijų fondų investicijų politikos valstybės mastu formavimo poreikis atsiskleidžia siekiant kuo geriau apsaugoti II pensijų kaupimo pakopoje dalyvaujančių asmenų ir valstybės interesus. Galima teigti, kad netinkama grąža, prasti investiciniai sprendimai, reputacijos praradimas gali lemti prarastą pasitikėjimą privačiais pensijų kaupimo fondais. Užsienio praktikos pavyzdžių apžvalga atskleidžia, kad valstybės aktyvesnis vaidmuo piliečius skatinant kaupti pensijų fondų bendrovėse prisidėtų prie pensijų sistemos valstyėbse gerinimo, tačiau toks dėmesys turi būti pagrįstas aiškiomis pagalbos intervencijomis.

2. Ištyrus jaunų suagusiųjų lūkesčius, susijusius su kaupimu pensijai privačiuose pensijų kaupimo fonduose, galima teigti, kad tikimasi daugiau teisinės ir finansinės sistemos stabilumo, taip pat aktyvesnių valstybės pastangų skatinant kaupti pensijai. Iš esmės dalyvavimas privačiuose pensijų kaupimo fonduose vertinamas palankiai, tik abejojama jo patikimumu, norima, kad būtų apie II pakopos pensijų kaupimo sistemą teikiama daugiau informacijos, taip pat kad darbdaviai aktyviai prisidėtų prie investicinės politikos formavimo.

3. Išsiaiškinus, kaip būtų galima paskatinti daugiau žmonių dalyvauti privačiuose pensijų kaupimo fondus taikant politines skatinimo priemones, galima teigti, kad pagrindinės priemonės yra visuomenės švietimas ir stabilesnės politinės sistemos, kuri būtų orientuota į didesnį žmonių pasitikėjimą pensijų kaupimu, užtikrinimas. Įgyvendinant visuomenės švietimo priemones, tai reikia pradėti daryti jau ikimokyklinio ugdymo lygmeniu. Kalbant apie didesnį politinės sistemos stabilumo užtikrinimą, pabrėžtina, kad reikalinga ne priiminėti vis naujus įstatymus kaskart inicijuojant diskusijas, bet užtikrinti kuo daugiau teisinio stabilumo (nebekeisti įstatymų) ir visas politines priemones orientuoti į gyventojų pasitikėjimo privačia pensijų kaupimo sistemą prielaidų sukūrimą.

Darbo hipotezė pasitvirtino.

PASIŪLYMAI

Įstatymų leidėjams

• Pensijų fondų sistema Lietuvoje yra visai „jaunas produktas“, kuri dar veikia tik 20 metų. Dėl didėjančio vyresnio amžiaus žmonių ir mažėjančio dirbančiųjų skaičiaus didėja rizika, kad „Sodra“ negalės mokėti pakankamos pensijos. Todėl įstatymų leidėjams teisinėmis priemonėmis siūloma skatinti Lietuvos piliečius pradėti rūpintis senatvės kaupimu papildomai kuo anksčiau, nes vyresniems žmonėms maža galimybė sukaupti pakankamo dydžio senatvės pensiją. Taip pat verta skatinti Lietuvos piliečius dalyvauti III pakopoje, nes jiems sulaukus senatvės pensijos, pensija sudarytų 70 proc. buvusių pajamų. Valstybė iki šiol skatina pasinaudojant gyventojų pajamų mokesčio lengvata susigrąžinti iki 20 proc. per metus į pensijų fondą pervestų įmokų sumos. Nuo 2019 m. maksimali įmokų suma, norint pasinaudoti gyventojų pajamų mokesčio lengvata, yra 1500 Eur. Padidinus vadinamąsias įmokų sumos „lubas“ asmenims būtų galima susigrąžinti didesnę sumą, taip būtų sukuriamas didesnis piliečių didesnis įsitraukimas į trečios pakopos pensijų fondus;

• Užtikrinti daugiau teisinės sistemos stabilumo, labiau apsaugoti privačių pensijų fondų dalyvių lėšas finansinės krizės atvejais, išlaikant daugiau dalyvių pasitikėjimo šia sistema.

Privačių pensijų fondų dalyviams

• Siekiant kuo geriau išnaudoti GPM lengvatą, derėtis su darbdaviu, kad kas mėnesį į privatų pensijos kaupimo fondą pervestų 125 EUR nuo atlyginimo bruto, atkreipti dėmesį, kad esant tam tikroms sąlygoms galima susigrąžinti GPM mokesčio lengvatą

LITERATŪRA

1. Aleksandrovna, T. O. (2019). Finansalizacijos aktyvumas šalyse su besivystančia ekonomika. Prieiga per internetą: URL: https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/16655/1/46_Teliak_OA_Bucki%C5%ABnien%C4%97_OK_Finansializacijos_aktualumas%20%C5%A1alyse%20su%20besivystan%C4%8Dia%20ekonomika.pdf

2. Andonov, A. ir Bauer, R. M. M. J. ir Cremers, K. J. M. (2017).Pension Fund Asset Allocation and Liability Discount Rates. *The Review of Financial Studies, 30 (8), 2555-2595*

3. Arefjevs, I. (2017). Efficiency Assessment Concept Model for Financial Alliances: Bancassurance in Baltic Pension Fund Management. *European Integration Studies, 11, 186-198*

4. Bejaković, P. (2018). The Croatian Pension System and Challenges of Pension Policy. *Policy-Making at the European Periphery: the Case of Croatia* (pp. 229-245). Prieiga per internetą: URL:

5. Bielawska, K., Chłoń-Domińczak, A., ir Stańko, D. (2017). *Retreat from mandatory pension funds in countries of the Eastern and Central Europe in result of financial and fiscal crisis: Causes, effects and recommendations for fiscal rules.* Warsaw: Munich Personal RePec Archive. Prieiga per internetą: URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/83345/1/ReportCEEreversals-2017_ISBN_book.pdf

6. Bocanegra, E. D. (2022).The Limits of Neoliberal Policy Feedback: Private Pension Fund Reforms in Peru (2014–2021). *Journal of Politics in Latin America, 14 (2).* Prieiga per internetą: URL: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1866802X221107147

7. Boubaker, S., Gounopoulos, D. Nguyen, D. K. ir Paltalidis, N. (2018). Reprint of: Assessing the effects of unconventional monetary policy and low interest rates on pension fund risk incentives. *Journal of Banking & Finance, Vol.92, 340-357*

8. Chohan, U. W. (2017). Pension Fund Regulation and Governance. In *Global Encyclopedia of Public Administration* (p. 1-6). Prieiga per internetą: URL: https://www.researchgate.net/publication/321648821_Pension_Fund_Regulation_and_Governance

9. Dbaravičius, Ž. (2022). Darnumo principų įgyvendinimo poveikis Lietuvos įmonių efektyvumui. *Lithuanian*, 2 (28), 44-53

10. Egli, F., Schärer, D. ir Steffen, B.(2022).Determinants of fossil fuel divestment in European pension funds. *Ecological Economies, Vol. 191.* Prieiga per internetą: URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800921002962

11. Gaižauskaitė, I. ir Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa.* Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas

12. Giang, L. T., ir Nguyen, C. T. (2017). The Aging Population and Sustainability of the Pension Scheme: Simulations of Policy Options for Vietnam. *Journal of Economics and Development, Vol. 19, No. 3, 40-51*

13. Glinevičius, Ž., ir Ulbinaitė, A. (2016). Pensijų fondų dalyvių finansinis raštingumas ir investicijų bei rizikos valdymas planuojant pensiją. *VU EF studentų mokslinės draugijos konferencija : straipsnių rinkinys* (p. 46-63). Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: URL: https://epublications.vu.lt/object/elaba:16242580/

14. Goergen, M., O'Sullivan, N., Wood, G. ir Baric, M. (2018). Sovereign wealth funds, productivity and people: The impact of Norwegian Government Pension Fund-Global investments in the United Kingdom. *Human Resourche Management Journal, 28 (2), 288-303*

15. Government Offices of Sweden. (2023). First AP fund (Första AP-fonden). Prieiga per internetą: URL: https://www.government.se/government-agencies/first-ap-fund-forsta-ap-fonden/

16. Gudaitis, T. (2012).„Gyvenimo ciklo" fondų investavimo strategijos pritaikymo privačių pensijų fondų sistemoje galimybių vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 6/1, 115-127*

17. Häusermann, S., ir Schwander, G. (2012). Switzerland: Building a Multi-Pillar Pension System for a Flexible Labour Market. In *Labour Market Flexibility and Pension Reforms* (p. 155-181), ed. Hinrichs, H., ir Jessoula, M. Prieiga per internetą: URL: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.17104/1611-8944-2017-4-554

18. Heneghan, M. ir Orenstein, M. A. (2019). Organizing for impact: International organizations and global pension policy. *Social Work and Social Policy, Vol. 19, Issue 1-2.* Prieiga per internetą: URL: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1468018119834730

19. Hopener, A. G. F., ir Schopohl, L. (2018). On the Price of Morals in Markets: An Empirical Study of the Swedish AP-Funds and the Norwegian Government Pension Fund.*Journal of Business Ethics*, vol. 151, 665-692

20. Hochberg, Y. V., ir Rauh, J. D. (2013). Local overweighting and underperformance: Evidence from limited partner private equity investments. *Review of Financial Studies*, 26, *403– 451*

21. Hoepner, G. A. F., ir Schopohl, L. On the Price of Morals in Markets: An Empirical Study of the Swedish AP-Funds and the Norwegian Government Pension Fund. *Journal of Business Ethics, 151, 665-692*

22. Jurevičienė, D., ir Samoškaitė, S. (2012). II pakopos pensijų fondų investicijų grąžos, atsižvelgiant į riziką, vertinimas. *Verslas: teorija ir praktika, 13 (4), 304-313*

23. Jurgelaitienė, L. ir Slavickienė, A. (2012). Pensijų draudimo sistemos pokyčiai Lietuvoje krizės laikotarpiu. *Ltuanistika, Vol. 1, No. 8, 81-88*

24. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras

25. Kitao, I. (2015). Fiscal cost of demographic transition in Japan. *Journal of Economic Dynamics and Control, vol. 64, 37-38*

26. Klyak, D. (2013). Individualaus investuotojo investavimo alternatyvų vertinimo kriterijų modeliavimas. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika, 16, 113-127*

27. Kupčík, P. ir Gottwald, P. (2016). The return-risk Performance of selected pension fund in OECD with focus on the Czech pension system. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendeliane Brunensis, Vol. 64, 1981-1988*

28. Kuzubas, T. U., Saltoğlu, B., Sert, A. ir Yüksel, A. (2019). Performance evaluation of the Turkish pension fund system. *Journal of Capital Markets Studies, Vol. 3, No. 1, 18-33*

29. Lazutka, L. ir Kazakevičiūtė, J. (2012). Valstybinis pensijinis draudimas ir jo papildymas privačiu komponentu Lietuvoje. *Lietuvos socialinė raida, Nr. 1, 76-101*

30. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymas, 2018 m. birželio 28 d. Nr. XIII-1360

31. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymas, 2016 m. birželio 29 d. Nr. XII-2508

32. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymas, 2016 m. birželio 29 d. Nr. XII-2512

33. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). Pensijų kaupimo sistema. Pensijų kaupimo sistema iki 2019 metų. Prieiga per internetą: URL: https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/pensiju-kaupimo-sistema

34. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas (2022). *Lietuvos gyventojai (2022 m. leidimas).* Prieiga per internetą: URL: https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2022/salies-gyventojai/gyventoju-senejimas

35. Lietuvos Respublikos vyriausybės kontrolė. (2022). *Pensijų sistemos pokyčių vertinimas, 2022 m. liepos 11 d. Nr. VRE-2.* Vilnius: Lietuvos Respublikos vyriausybės kontrolė

36. Li, J., Qiu, S. ir Zhang, I. (2022). *Financing Policy Reform of Pension Fund,* June 22. Prieiga per internetą: URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4143620

37. Moleko, N. ir Ikhide, S. (2017). Pension Funds Evoliution, Reforms and Trends in South Africa. *International Journal of Economics and Finance Studies, Vol. 9, No. 2, 134-151*

38. Nkeki, Ch. I. (2018). Optimal pension fund management in a jump–diffusion environment: Theoretical and empirical studies. *Journal of Computational and Applied Mathematics, 330 (1), 228-252*

39. Misiūnas, A., ir Gudeliauskaitė, I. (2013). Baltijos šalių investicinio klimato charakteristikos. *Lithunaian Journal of Statistics, Vol. 51, No. 1, 94-101*

40. Markevičiūtė, M. (2022). Administracinės atsakomybės samprata ir teisinio reguliavimo modelis Lietuvoje: daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: URL: https://epublications.vu.lt/object/elaba:125043656/

41. Randle, T. ir Rudolph, H. P. (2014). Pension Risk and Risk-Based Supervision in Defined Contribution Pension Funds. *Policy research Working Papers, 29 April.* Prieiga per internetą: URL: https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/1813-9450-6813

42. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija.* Kaunas: KTU leidykla

43. Severinson, C., ir Stewart, F. (2012). Review of the Swedish National Pension Funds. *OECD working papers on finance, insurance and national pension funds, No. 17, OECD Publishing.* Prieiga per internet: URL: https://www.oecd.org/finance/private-pensions/50192210.pdf

44. Skučienė, D. (2012). Individualaus pasirinkimo pensijų sistemoje ribotas racionalumas. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas, 3 (2), 95-116*

45. Skučienė, D. (2011). Kaupiamųjų pensijų schemos dalyvių elgesnos tendencijos Lietuvoje. *Filosofija, sociologija, 22 (2), 226-235*

46. Skučienė, D. (2016).Lietuvos pensijų politikos 2009–2015 m. ideologinės tendencijos. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas, 7 (1), 79-92*

47. Skukauskaitė, A. (2017). The Systematic Analyses of Layered Meanings Inscribed in Interview Conversations: An Interactional Ethnographic Perspective and Its Conceptual Foundations. *Acta Paedagogica Vilnensia, 39,* 45-60

48. Stašys, R. ir Malikovas, A. (2010). Antrojo lygio pensijų fondų dalyvių lūkesčiai. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, 5 (24), 165-172*

49. Škarnulis, A. (2012). II pakopos pensijų sistemos įtaka valstybės finansams ir gyventojų pajamoms ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu. Lietuvos Bankas. Prieiga per internetą: URL: https://www.lb.lt/uploads/documents/files/news/pensiju_sistemos_modeliavimas_2013_03_301.pdf.pdf

50. Tarptautinė darbo organizacija. (2012). 2012 m. Rekomendacija dėl minimalių socialinės apsaugos standartų (nr. 202). Preambulė. Autentiškas vertimas Ministro Pirmininko tarnybos organizacinių veikalų valdybos 2013 m. Prieiga per internetą: URL: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/1771_rekom_del_minim_soc_aps_standartu_202%20(1).pdf

51. Trisia, I. (2020).The Evaluation of Countercyclical Policy Implementation in Facing the Impact of the Spread of COVID-19 (Study on Central Kalimantan Bank Pension Fund), *Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal) Humanities and Social Sciences 3(4), 3483-3493*

52. Tummons, J. (2017). ICTs and the Internet as a Framework and Field in Ethnographic Researc. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 39, 132-143

53. United Nations (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Prieiga per internetą: URL: https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication.

54. Urbelytė, A. (2012). Antros pakopos pensijų fondų Lietuvoje pelningumo ir rizikos analizė. *Lituanistika, 4, 537-547*

55. Wehrle, F. (2016). Investment Policies Related to National Security. OCED iLibrary. Prieiga per internetą: URL: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/investment-policies-related-to-national-security_5jlwrrf038nx-en

56. Wang, G., Huang, J. ir Yang, Q. (2019). Assessing the Financial Sustainability of the Pension Plan in China: The Role of Fertility Policy Adjustment and Retirement Delay. *Sustainabillity, 11 (3).* Prieiga per internetą: URL: https://www.mdpi.com/2071-1050/11/3/883

57. Zelionkaitė G. ir Tuzikas V. (2018). Baltijos šalių senatvės pensijų sistemos. In *Lietuvos ir kitų Baltijos šalių sektoriaus finansų tvarumas* (p. 6-16). *Lietuvos ir kitų Baltijos šalių valdžios sektoriaus finansų tvarumas: teminių straipsnių serija.* Vilnius: Lietuvos Bankas

58. Zwan, N. (2017). Financialisation and the Pension System: Lessons from the United States and the Netherlands. *Impact Factor, 15 (4).* Prieiga per internetą: URL: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.17104/1611-8944-2017-4-554

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta privačių pensijų kaupimo fondų reikšmė valstybės socialiniam stabilumui užtikrinti. Darbe gilinamasi į investicinę privačios pensijų kaupimo sistemos aplinką siekiant išsiaiškinti būdus, kuriais būtų galima užtikrinti kuo palankesnę investicinę politiką šiuo požiūriu. Pirmajame darbo skyriuje analizuojami bendrieji privačios pensijų kaupimo sistemos elementai, raida, pateikiamas teorinis sampratos aiškinimas. Antrame darbo skyriuje gilinamasi į investicinę privačios pensijų kaupimo sistemos politiką, remiamasi užsienio valstybių pavyzdžiais ir jų „gerosios praktikos“ atvejais. Trečiame darbo skyriuje pateikiama empirinio tyrimo metodologija, aptariami pasirinkti tyrimo metodai, instrumentai, pateikiama tyrimo dalyvių charakteristika, supažindinama su taikytais atlikto tyrimo etikos principais. Ketvirtajame darbo skyriuje pateikiami anketinės apklausos ir ekspertų interviu rezultatai, jie analizuojami ir aptariami. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas ir priedai.

Pagrindiniai žodžiai: dalyvavimas privačioje pensijų kaupimo sistemoje, kaupimas pensijai, investicinė pensijų fondų politika.

ANOTATION

In the master's thesis, the significance of private pension accumulation funds for ensuring the social stability of the state was analyzed and evaluated. The work delves into the investment environment of a private pension accumulation system in order to find out ways in which to ensure the most favourable investment policy in this regard. The first section of the work analyzes the general elements, development of the private pension accumulation system, gives a theoretical interpretation of the concept.

The second chapter of the work delves into the investment policy of the private pension accumulation system, drawing on the examples of foreign countries and their "good practices". The third section of the work presents the methodology of empirical research, discusses the chosen research methods, instruments, presents the characteristics of the study participants, introduces the applied ethical principles of the conducted research. The fourth section of the work contains the results of a questionnaire survey and expert interviews, they are analyzed and discussed. At the end of the work are conclusions, proposals, a list of references and annexes.

Key words: participation in a private pension accumulation system, accumulation for retirement, policy of investment pension funds.

SANTRAUKA

Prastėjant demografijai situacijai ir „senstant visuomenei“, Lietuvoje daugeliui socialinių grupių aktualus tampa būsimos pensijos klausimas, nes valstybės garantuojama pensija, jiems sulaukus pensijinio amžiaus bus labai maža. Tačiau Lietuvoje nemaža dalis gyventojų vis dar abejoja privačios pensijų kaupimo sistemos patikimumu, stabilumu, nes ekonomikos neapibrėžtumas ir didelė inliacija lemia, jog į pensijų fondus santaupas investavę asmenys gali nesulaukti tikėtinų rezultatų. Pensijų fondai kaip investicinė priemonė apskritai yra nepastovūs užtikrinanti grąžą ir būsimą pensiją. Kol kas jie vertinami kaip nepakankamai apibrėžta ir prognozuojama investavimo priemonė. Taigi šio darbo tema aktuali tiek esamiems pensijų kaupimo sistemos dalyviams, kurie nerimauja dėl neapibrėžtos ateities ir sukauptų lėšų atgavimo, tiek kitiems visuomenės nariams, kurie dar nekaupia privačiuose pensijų kaupimo fonduose, bet norėtų užsitikrinti kuo geresnę socialinę apsaugą sulaukus senatvės. Tema aktuali bei naudinga valstybei, nes pensijų fondų vaidmuo didelis siekiant sumažinti „socialinę naštą“. Ši tema nauja tuo požiūriu, kad kol kas mažai nagrinėta, kaip į privačius pensijų kaupimo fondus pritraukti kuo daugiau dalyvių. Atsižvelgiant į tai, darbo mokslinė problema yra**:** kaip būtų galima pritraukti privačių pensijų kaupimo fondų dalyvius? **Tyrimo objektas:** privačių pensijų kaupimo fondų dalyvių pritraukimas. **Darbo tikslas** – išanalizuoti, kaip būtų galima pritraukti daugiau pensijų kaupimo fondų dalyvių. Darbe keliami šie uždaviniai: išnagrinėti privačių pensijų kaupimo fondų investicinės politikos formavimą, ištirti jaunų suagusiųjų lūkesčius, susijusius su kaupimu pensijai privačiuose pensijų kaupimo fonduose, išsiaiškinti, kaip būtų galima paskatinti daugiau žmonių dalyvauti privačiuose pensijų kaupimo fondus taikant politines skatinimo priemones. Darbe naudoti metodai: sisteminė mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, struktūruotas interviu.

Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad siekiant pritraukti pensijų fondų dalyvius reikia valstybei daugiau skatinti juos tai daryti finansinėmis priemonėmis, taip pat užtikrinti daugiau teisinės sistemos stabilumo, rūpintis gyventojų lėšų apsauga finansinių krizių laikotarpiu, pravartu ir patiems gyventojams už tai prisiimti daugiau atsakomybės siekiant išsiderėti su darbdaviu, kad šis skatintų kaupti papildomomis priemokomis.

Iškeltia tyrimo hipotezė, kad gyventojams norint įsitraukiti į privačią pensijų kaupimo fondų sistemą reikėtų sukurti daugiau investicinės politikos paskatų, pasitvirtino. Darbo išvadose atkreipiamas dėmesys, investicinės pensijų fondų formavimo politikos įgyvendinimas skatina kalbėti apie svarbą politikos priemonių, kurias taikant būtų galima minimizuoti pensijų fonduose sukauptų investicijų

nuvertėjimo riziką, padėti gyventojams maksimizuoti ten esančias santaupas bei apsidrausti nuo skurdo senatvėje dėl neteisingų investicinių pasirinkimų.

Šio darbo rezultatai gali būti pritaikyti leidžiant įstatymus ir priimant sprendimus dėl atsakingos socialinės politikos formavimo.

SUMMARY

With the deterioration of the demographic situation and the "ageing of the population", the issue of the future pension becomes relevant for many social groups in Lithuania, since the state-guaranteed pension will be very small when they reach retirement age. However, in Lithuania, a significant part of the population still doubts the reliability and stability of the private pension accumulation system, since the uncertainty of the economy and high inliction lead to the fact that persons who have invested savings in pension funds may not receive the expected results. Pension funds as an investment tool in general are volatile in ensuring the maximum return on investment, with a pension. So far, they are seen as an under-defined and predictable investment instrument.

Thus, the topic of this work is relevant both for existing participants in the pension accumulation system, who are worried about an uncertain future and the recovery of accumulated funds, and for other members of society who do not yet accumulate in private pension funds, but would like to secure the best possible social protection in old age. The topic is relevant and beneficial to the state, as pension funds play a big role in reducing the "social burden". This topic is new in the sense that so far little has been studied on how to attract as many participants as possible to private pension funds. In this regard, the scientific problem of the work is: how could it be possible to attract participants of private pension accumulation funds?

The object of the study: attracting participants of private pension accumulation funds. The aim of the work is to analyse how more participants in pension accumulation funds could be attracted. The work raises the following tasks: to examine the development of investment policy of private pension accumulation funds, to study the expectations of young adults regarding pension accumulation in private pension accumulation funds, to find out how more people could be encouraged to participate in private pension accumulation funds through political incentives. The methods used in the work: a systematic analysis of the scientific literature, a questionnaire survey, a structured interview.

The results of the conducted study revealed that in order to attract pension fund participants, the state needs to be more encouraged to do so by financial means, as well as to ensure more stability of the legal system, to take care of the protection of the population's funds in times of financial crises, it is useful for the residents themselves to take more responsibility for this in order to negotiate with the employer in order to encourage them to accumulate additional premiums.

The research hypothesis that in order for the population to get involved in a private system of pension accumulation funds, more incentives for investment policy should be created has been confirmed. The conclusions of the work draw attention, the implementation of the policy for the formation of investment pension funds encourages to talk about the importance of policy measures that could minimize the risk of devaluation of investments accumulated in pension funds, help the population to maximize the savings there and insure against poverty in old age due to incorrect investment choices.The results of this work can be applied through the issuance of laws and decisions on responsible social policy Forming.

PRIEDAI

1 Priedas. Apklausos anketa

Jūsų lytis

□ Vyras

□ Moteris

2. Jūsų amžius

□ 18-20

□ 21-30

□ 31-40

□ kita (neatsakinėti……)

3. Jūsų išsilavinimas

□ Vidurinis

□ Profesinis

□ Aukštasis neuniversitetinis

□ Aukštasis universitetinis

4. Pasirinkite, kuris teiginys Jums labiausiai tinka galvojant apie savo būsimą pensiją, kai sulauksite pensijinio amžiaus (galimas 1 atsakymas)

□ Planuoju dirbti ir „prisidurti“ prie pensijos

□ Pensija dar labai toli

□ Pensija rūpinuosi jau šiandien investuodamas

□ Apie pensijos pasididinimo būdus galvosiu sulaukęs pensijos

□ Pasirūpinęs kuo greičiau savo pensija jausiuosi psichologiškai saugesnis

□ Norėčiau taupyti pensijai, bet turiu tam per mažai žinių

□ Pasitenkinsiu valstybės mokama pensija

□ Kita (įrašyti.....)

5. Kaip vertinate šiuo metu gaunamas savo pajamas, kad būtų galima taupyti pensijai?

□ Mano pajamos leidžia, kiek noriu, sutaupyti pensijai

□ Mano pajamos leidžia atsidėti tam tikrą santaupų kiekį pensijai kas mėnesį

□ Mano pajamos per menkos taupyti pensijai

□ Išleidžiu pajamas man patrauklesniais būdais negu taupymas pensijai

□ Neturiu nuomonės

6. Kokiu būdu kaupiate senatvės pensijai? Apibraukite Jums tinkantį atsakymą

Teiginys	Atsakymas
II pakopos pensijų fonduose	Taip/Ne
III pakopos pensijų fonduose	Taip/Ne
Investiciniame gyvybės draudime	Taip/Ne
Investiciniuse fonduose	Taip/Ne
Investuoju į nekilnojamą turtą, taip ateityje ketinu pragyventi iš nekilnojamo turto nuomos	Taip/Ne
Savarankiškai investuoju į akcijas	Taip/Ne
Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti	Taip/Ne
Nekaupiu pensijos	Taip/Ne
Nesulauksiu pensijos	Taip/Ne
Kita (įrašyti)	

7. Nurodykite, kiek sutinkate su pateiktais teiginiais, prie kiekvieno teiginio pažymėdami Jums tinkantį atsakymą apie II pakopos pensijų kaupimo sistemą Lietuvoje

Teiginys	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Trūksta informacijos apie pensijų kaupimo sistemą					
Nestabili teisinė sistema					
Nepasitikiu pensijų fondais					
Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti					
Nesulauksiu pensijos					

Kaip manote ar automatinis įtraukimas į antros pakopos pensijų fondą padidins senatvės gaunamą pensiją?					

8. Kaip manote, kokie yra pagrindiniai trūkumai antros pensijos kaupimo sistemoje?

□ Per maža sukaupiama suma
□ Neužtikrintos garantijos sukaupti pakankamą sumą, reikalingą pensijų periodinėms išmokoms
□ Per dideli adminstravimo mokesčiai pensijų kaupimo bendrovėms
□ Per brangūs anuitetai
□ Įsitraukęs į II pensijų kaupimo pakopą negalėsiu jos atsisakyti
□ Sumažėja valstybinio socialinio draudimo pensijos dydis
□ Per mažos finansinės valstybės paskatos
□ Privačių pensijų kaupimo fondų veikla per mažai prognozuojama
□ Ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kiti pokyčiai, galintys pakeisti pensijų kaupimo sistemą
□ Per didelė lėšų nuvertėjimo tikimybė ekonominės krizės laikotarpiu
□ Kita (įrašyti……..)

9. Kaip vertinate naują antros pakopos pensijos sistemą, sukurtą nuo 2019 m., dešimtbalėje vertinimo skalėje?

Visiškai patrauklu 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Visiškai nepatrauklu

10. Ar nutrauktumėte II- osios pensijos pakopos kaupimą, suteikus galimybę nutraukti ir pereiti į pirmąją pakopą?

- Taip
- Ne

11. Ar nauja antros pakopos reforma paskatino kaupti senatvės pensijai?
□ Taip, iki tol nekaupiau, bet pradėjau kaupti
□ Kaupiau kitu būdu, todėl neaktualu
□ Nekaupiau ir nekaupsiu
□ Jau anksčiau kaupiau

12. Kiek procentaliai papildomai būtumėte linkę prisidėti prie antros pensijų kaupimo pakopos, jeigu šią galimybę įteisintų?

□ 1 proc.

□ 2 proc.

□ 3 proc. – 5 proc.

□ 6 proc. – 10 proc.

13. Kaip manote ar papildomai turėtu prisidėti darbdavys prie Jūsų kaupiamosios antros pensijų kaupimo pakopos? Kiek norėtumėte kad prisidėtu darbdavys?

□ 1 proc.

□ 2 proc.

□ 3 proc. – 5 proc.

□ 6 proc. – 10 proc.

□ Per gyvybės draudimą

14. Ar prie jūsų pensijų kaupimo prisidedantis darbdavys Jums būtų patrauklus?

□ Taip

□ Ne

□ Tai neturėtų įtakos darbdavio vertinimui

15. Ar sutinkate su teiginiu, kad II pakopos pensijų kaupimas padės išspręsti šias problemas?

Teiginys	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Pensijų mažėjimas					
Mokesčių naštos visuomenei didėjimas					
Socialai apdraustų visuomenės grupių socialinė apsauga					
Vyresnio amžiaus asmenų skurdas					
Pensijų dydžio atotrūkis nuo vidutinio darbo užmokesčio					

2 Priedas. Apklausos sertifikatas

ManoApklausa

Apklausos atlikimo sertifikatas

1463541455

Šiuo sertifikatu patvirtinama, kad

atliko apklausą

Pensijų fondų investicijų politikos formavimas

Apklausos atlikimo periodas: 2023-03-05 - 2023-04-26

Dalyvavusių respondentų kiekis: 301

Ivėta Balode

ManoApklausa.lt direktorius

Žmonėms būdingų investicinių poreikių nustatymas

1. Kaip Jūs vertinate žmonių investicinius lūkesčius ir poreikius?

2. Kaip Jūs vertinate Lietuvos žmonių finansinį raštingumą?

3. Kaip Jūs vertinate žmonių finansines galimybes sukaupti pensijai?

Privačių pensijų kaupimo fondų įvertinimas

4. Ką manote apie šiuo metu Lietuvoje egzistuojančią pensijų sistemą?

5. Kaip Jūs vertinate investicinę pensijų fondų kaupimo kryptį ir finansinės grąžos apskaičiavimo metodikas?

6. Koks Jūsų požiūris į pensijų fondų sudarytą galimybę žmonėms sukaupti pensijai Lietuvos investiciniuose pensijų kaupimo fonduose?

Formuojamos investicinės privačių pensijų kaupimo fondų politikos įvertinimas

7. Kaip manote, kokios egzistuoja strateginės kliūtys, ribojančios platesnio visuomenės sluoksnio įtraukimą į dalyvavimą II-oje pensijų kaupimo pakopoje?

8. Gal galite palyginti Lietuvos investicinių pensijų kaupimo fondų praktiką su užsienyje analogiškai veikiančių pensijų kaupimo fondų pavyzdžiais?

9. Kaip Jūs vertinate Lietuvos investicinę politiką pensijų fondų plėtros požiūriu?

Žmonėms būdingų investicinių poreikių nustatymas

1. Kaip Jūs vertinate žmonių investicinius lūkesčius ir poreikius?

Danguolė: 50*50, kyla abejonės. Pavyzdį dėl investavimo lūkeščių galiu pateikti. Tai patiriau pati, norėdama investuoti kažkokią dalį pinigų į fondus, finansų analitikai sudarę man portfelį ir parodę prognozęs kokios gali būti ar tikėtinos man sukėlė didelį investicinį lūkestį kad aš galiu sukaupti didelę pinigų sumą, nors apie tai nieko nesuprasdama pasitikėjau. Tačiau po kažkurio laiko supranti kad tai tik prognozė ir kad tokios sumos negali sukaupti nes fondai visą sutarties laiką negali dirbti tik gerai. Tauomet prarandi pasitikėjimą, kad senatvėje gyvensi gerai jei šiandien pradėsi atsidėti. Tačiau lūkesčius ir poreikius žlugdo mūsų valstybės išrinktieji.

Aurelija: Manau, kad didžioji dalis žmonių investuoja ne iki galo išsiaiškinę / suprasdami savo poreikius; dažniausiai lūkesčiai būna pernelyg dideli.

Alfredas: Žmonių investiciniai lūkesčiai ir poreikiai priklauso individualiai nuo žmogaus. Vieni savo poreikius grindžia didesniu atlyginimu ir didesnėmis išlaidomis nevaržant savo gyvenimo laisvės. Dalis žmonių savo lūkesčius nukreipia į siekį įsigyti kuo daugiau NT (nekilnojimo turto), kad paskui, kaip investiciją iš to sau pasidarytų papildomai pajamų ir užtikrintų savo ateitį.

Kita dalis žmonių savo lūkesčius nukreipia link investicinių fondų, kaupiamieji indeliai, skolinimosi platformos ir t.t. Tačiau vienam ar kitam žingsnio pasirinkimui viskas suveda į įsipareigojimą vykdyti savo siekiamybes, o tam reikia ir gerai apsvarstyti visas savo galimas finansines išraiškas. Taip kaip aš susideliosiu savo finansus ir kaip juos paskirstysiu vienokiems ar kitokiems savo poreikiams įgyvendinti bei siekiui iš to pasidaryti sau naudos finansinės gerovės užtikrinimui ateityje.

Jai žmogus turi lūkesčių ir poreikis kaip tą lūkestį realizuoti vienokia ar kitokia forma renkantis.

Laimis: Šiandien žmonių investiciniai lūkesčiai yra dviprasmiški ir sakyčiau gan įdomūs. Tie kurie gimę yra iki laisvos Lietuvos jie galimybes mato visai kitokias nei tie kurie gimę jau po priklausomybės. Jaunos kartos lūkesčiai yra labai neapibrėžti ir neužtikrinti jie nori čia ir dabar. Neįdomu kas jų laukia senatvėje. Kiekvieno manau poreikis turėtu būti suprantamas ir jo siekiamybė.

Justinas (Jaunas tik pradėjęs dirbti): Mano aplinkos žmonės domisi investavimu ir supranta, kad tai yra svarbus žingsnis ateičiai. Esu iš jaunesnios kartos, kuri taip pat domiuosi investavimu. Šiandien investavimo būdų, platform yra begalę daug. Investavimo produktus gali pasirinkti per banką, investavimo platformas tai būtu akcijų birža kurioje yra sudarytos sąlygos pradedantiesiems neprofesionalams investuoti. Pvz. Admiralmarkets per kurią prekiaujama Forex, Metalų bei Žaliavų CFD, Akcijų indeksų.

Eimantas: Gana dideli, tiek lūkesčiai, tiek poreikiai**.** Tačiau šiandien mes, mūsų karta negalvojame apie artėjančią neplanuotą senatvę. Nors valstybė mums tai nuolat kartoja kad reikia bent 10 proc. atsidėti senatvės pensijai. Tačiau Lietuvoje kaip matome papildomai atsidėti nenori.

Lina: Lūkesčiai yra 3-4 kartus didesni nei realybė. Trūksta finansinio raštingumo nes norima uždirbti kartais, o ne procentais. Poreikiai didesni nei gali leisti taupyti ir investuoti.

Vilmantas: Tai labia priklauso nuo žmogaus finansinio raštingumo. Deje Lietuvoje to labia trūksta ir dažnai žmonės, neįsigilinę į siūlomas paslaugas, priima jų lūkesčių neatitinkančius sprendimus, arba tiesiog pamiršta ko tikėjosi irk ą mato po kurio laikotarpio. Poreikiai taupyti yra, tik kartais žmonės neranda savyje disciplinos, bent kiek atsidėti ,,Geriausiai dienai".

2. Kaip Jūs vertinate Lietuvos žmonių finansinį raštingumą?

Danguolė: Taip pat 50%, Lietuvos žmonių finansinis raštingumas yra labai mažas. Dėl to kilą daug abejonių, nepasitenkinimo.

Aurelija: Prastai, finansinio raštingumo turėtų būti mokoma jau mokyklose. Jau šiandien mokyklose dalinai moksleivius moko finansinio raštingumo.

Alfredas: Kiekvieno žmogaus finansinis raštingumas priklauso nuo to, kiek pačiam tam žmogui aktuali jo paties ateitis. Tad esant šiai dienai gausybės informacijos, atrodo, viskas ir taip gerai visiems suprantama ir aišku. Tačiau sistemingai žiūrint į jaunąją kartą atrodytu kitaip, nes dalis jaunų žmonių net nesvarsto apie taupymą, investavimą į savo ateities gerbuvį. Tad lieka, dažnu atveju nesuaugę ir dar priklausomi ir nuo savo tėvų, kurie tą supratimą turėjo išsiugdę iš anksčiau. Tad daugumai įsipareigojimo našta tampa neįmanoma. Kuo anksčiau formuojama finansinis stabilumas, tuo ateityje lengviau priimti sprendimus, rinktis kaupiamuosius fondus. Tad stokojantya finansinių žinių ir įgūdžių, tikėtina, kad daugiau nerimo bus dėl ateities ir savo poreikio realizavimo. Šiai dienai disciplinos pakankamai, tik reikia noro sąmoningumo bei realizavimo kaip tai padaryti pačiam sau, kad ateitį tas finansinis gebėjimas neišsektu. Bet vis dėl to didesnė dalis žmonių supranta ir puikiai tvarkosi savo finansinį gerbuvį. O tam kad mokėtu ir suprastu kaip tvarkyti ir išmanyti finansinio raštingumo turėtu mokinti jau mokyklos suole, kur vaikams ir jaunuoliams suteikiama per disciplinos ugdymo procesus. Tačiau nesuvedant viską į švietimo sistemą daug žinių gaunama iš savo aplinkos – šeimos.

Laimis: Mūsų šalyje raštingumą vertinu labai žemai, nors priemonių tam mokytis yra begalę daug. Mokyklose moksleiviams jau vedamos „Finansinio raštingumo" pamokos, paskaitos. Taip pat labai priklauso ir nuo šeimos. Kokį pamatą finansinio supratimo padės šeima. Nes šiuo metu stebint iš kitos pusės jaunimui viskas paduota "Ant lėkštutės" nereikia niekuo rūpintis. Labai vertinu jaunimą kuris ieško

galimybių užsidirbti papildomai ir taip mokinasi valdyti savo finansinius įgūdžius. Taip kad yra dar kur mums tobulėti ir augti.

Justinas: Žmonių finansinis raštingumas Lietuvoje turi augti. Manau, kad tai turi prasidėti jau Mokykloje, o gal net nuo darželio kai yra formuojama asmenybė. Taip pat ir tėvai turi labai stipriai prisidėti.

Eimantas: Vidutiniškai 3 dešimtbalėje sistemoje. Išsivysčiusiose šalyse apie senatvės kaupimą jau mokama nuo pat mažens kad turi pradėti rūpintis savo senatve nuo pirmo savo darbo. Finansinis raštingumas mūsų šalyje yra labai mažas lyginant su Jungtinėmis Karalystėmis. Ten karta iš kartos yra mokami ir ugdomi kad nuo savo pirmo darbo užmokesčio pradėtum investuoti.

Lina: 5 balai iš 10. Didelę įtaką žmonių pasirinkimams turi antraštės. Žmonės paviršutiniškai žiūri į finansus ir retas, kuris juos paskirsto. Taupymo ir investavimo pasirinkimai daugumos kardinalūs arba po pagalve arba kur madinga. Deja mūsų visuomėnėje supratimas yra labai žemas, nes likęs posovietinis dar supratimas. Ir tam supratimui tikrai dar turės daug laiko praeiti. Nors žvelgiant į šiuolaikinį jaunimą, galima drąsiai sakyti kad jie bando potruputį isitraukti į investavimą. Eidami į seminarus tobulintis ir gylinti žinias.

Vilmantas: Jaunesnė generacija, kuri jau turi vienokį ar kitokį išsilavinimą yra pakankamai pasigilinusi. Vyresnė generacija ,dažniausiai finansinį supratimą, turi labai siaurą ,,Pirksiu butą, nuomosiu ir gausiu pinigų. Pirksiu sklypą ant ežero kranto, kai reikės pinigų, parduosiu“ Nelabai nori plačiai vyresnioji karta mąstyti ir šį pamastymą generuoja ateinančiai kartai kuriai ir taip sunku mokintis ir suprasti finansinį raštingumą, nes nori labai greitų, didelių pinigų.

3. Kaip Jūs vertinate žmonių finansines galimybes sukaupti pensijai?

Danguolė: Jai raštingumas būtų aukštesnio lygio, tad ir žmogus labiau rūpintusi savo senatvės gerove.Šiuo metu gilinti žinias ir supratimą jam tai nėra aktualu. Lietuvoje manau didesnė dalis žmonių gyvena šia diena, nes yra labai prasiskolinę ir jų pats svarbiausias tikslas turėti šiandien kaip naują lizinginį automobilį, namą su ilgalaikiu įsipareigojimu kuris būtu nuomojams ir taip užtikrinama senatvės pensija. Žmonės galvoja kad jų nekilnojimas turtas tai jų finansinis saugumas senatvė, parduosiu ir turėsiu pinigų.

Aurelija: Galimybes turi visi, tereikia atsidėti bent 10 proc. pajamų. Tačiau šiandien esamas jaunimas gyvena šia diena ir nesvarsto apie sau sukurtą senatvės gerovę, finansinę pagalvę.

Alfredas: Finansinės galimybės priklauso nuo to, kiek to noro ir siekio buvo norėta. Kokį gerbuvį norimą užsitikrinti ateitį. Kokį atlygį turėsi, sieksi tokį ir gerbuvį turėsi. Tad viskas priklauso nuo žmogaus ir jo noro siekti. Kalbant apie pensijas – sunku atsakyti, nes šiai dienai vien darbo užmokesčio pensijos neužsidirbsi, tad renkamasi papildomai kaupti III pakopoje,privačiuose fonduose ar per gyvybės draudimą. Kaupimas individualiai pasirenkant pagal savo galimybes ir rizikas.

Laimis: Tai kas vyksta šiandien Lietuvoje, labai sunku pasakyti. Antros pakopos pensijų sistema į Lietuvą buvo atnešta kaip įdėja ir pasiūlymas prisidėti kiekvienam gyventojui prie savo senatvės gerovės. Analizuojant gimstamumą ir įstojimą į Europos sąjunga mes emigracijos negalėjome išvengti tai yra normalus reiškinys. Tad ir antra pakopa turėjo būti papildomas kaupimas prie pagrindinės senatvės pensijos. Tačiau mūsų valstybėje dėl kai kurių politikų nesupratimo ir dažno manipuliavimo, kai artėja rinkimai atsisuka į rinkėja ir garsiai šaukia "… tai nesamonė, grąžinti pinigus žmonėms…." Bet seimo pirminikas nepagalvoja ir nemąsto kad grąžinuas šiandien sukauptus pinigus jis išleis ir liks prie vienos mažos pensijos gal jos išvis nebus. Nes mokesčiai kiekvienais metais didėja nes nėra iš ko jų surinkti. Prieš 10 metų vieną pensininką išlaikė tris dirbantieji o dabar 1,5 dirbančiojo žmogaus. Vertinu gerai ir nuosaikus kaupimas yra labai gerai pasirinkta strategija.

Justinas: Jei yra kaupiama nuosekliai, tuomet tikrai galima sukaupti, nors ir nesi pasiturintis.

Eimantas: Kaupiant savarankiškai – visos galimybės, pasikliaunant „Sodra" – menkos.

Lina: Tai reikia pradėti daryti laiku ir kuo anksčiau. Yra tikrai daug paslaugų, kurios suteikia visas galimybes sukaupti, kad gyventume geriau.

Vilmantas: Visi kas laikosi disciplinos ir laikosi plano, net ir labai mažas pajamas gaunantys žmonės gali gi per mėnesį bent 30 EUR sutaupyti. Tačiau tai turi suprasti tik pradėjęs darbinę veiklą žmogus ir laikytis disciplinos, griežtai.

Privačių pensijų kaupimo fondų įvertinimas

4. Ką manote apie šiuo metu Lietuvoje egzistuojančią pensijų sistemą?

Danguolė: Jokio pasitikėjimo… Su kiekviena valdžia ateina nauji ir pasikeitimų istatymai.

Nors pensijų modelis Lietuvoje atrodo gan neblogai ir smagu kad valstybė skatina kiekvieną pilieti pradėti kaupti su valstybės paskata kuri atsirado nuo 2013 m. anttros pensijų pakopos reformos. Nes nuo 2003 m. kai Lietuvoje buvo įvestas nauja pensijų reforma paskatos iš valstybės nebuvo.

Aurelija: Manau, kad pats principas yra tinkamas. Blogai tik, kad per dažnai vyriausybės kišasi ir vis kažką tobulina nebūtinai patobulindamos. Iki 2019 m. reformos buvusios anuitetų ribos buvo kur kas teisingesnės. Ilgainiui sukauptų pinigų atsiėmimas taps neaktualus.

Alfredas: Šiai dienai pensijų sistema tapo nepatikima, nes daug neaiškumo ir daug įstatymų pakeitimų, neapibrėžtumas.

Laimis: Pensijų sistemą reikia tobulinti, tik gal reiktu palikti galimybę žmogui iš jos išeiti su tam tikromis sąlygomis. Taip pat kad sistema veiktu geriau sistemingai manau reikėtu dar įtraukti darbdavį prie dirbančio

darbuotojo pensijos. Nors Lietuvoje šis įstatymas galioja ir gali darbdavys prisidėti prie kaupimo, tačiau darbdavys dar manau pasyviai prisideda.

Justinas: Pats kaupiu, todėl tikiu, kad ateityje šie pinigai man bus vertingesni ir duos šiek tiek daugiau finansinio stabilumo senatvėje. Esu jaunas ir turėčiau apie tai negalvoti, bet šiandien dienai žiūrint į didelį mirtingumą o gimstamumas mažėja tad verčia susimastyti ir pradėti nors po truputį atsidėti. Šis modelio kaupimas pakolkas man yra patraukliausias, nes nereikia apie nieką galvoti. Tau nuskaičiuoja nuo atlyginimo 3 proc. ir dar valstybė 1,5 proc. prisideda nuo vidutinio šalies darbo užmokesčio. Nedirbančiui kiek žinau laikinai sustoja kaupimas tad manau labai yra geras būdas po truputį prisidėti prie savo pensijos kol neturi savo nuosavo būsto ar pastovaus darbo.

Eimantas: Pradinis įstatymo modelis buvo labai patrauklus, dėja, dėl kiekvienos atėjusios valdžios pakeitimų, pasitikėjimas šia sistema sumažėjęs.

Lina: Pensijų fondų sistema atitinka šių dienų žmonių išsilavinimo lygį. Sistema vis tobulėja tampa automatinė ir joje pasirinkimai yra apriboti, tai suteikia discipliną kaupimo laikotarpiu. Patobulinimu reikia tik išmokų srityje. Sukauptą vertę iki 15 000, žmonės turi galėti išsiimti iš karto. Nes tikrai po daugelio metų ši suma bus ne tokia didelė kaip šiandien atrodo. O pensininkui tai būtu puiki išmoka. Aišku dar labai svarbu kad vienkartinę išmoką padidinus pvz. Iki 15000 Eur. išeinantys pensininkai juos investuotu protingai o ne išleistu kažkokiam daiktui įsigyti. Sukauptą vertę virš 15 000, žmonės galėtų rinkti išmokėjimo laikotarpį 5, 10,15 metų.

Vilmantas: Gera sistema tik reikia tęstinumo ir labiau pažaboti privačių pensinių fondų akcininkų apetitus pelnams. Ir gaunamus pelnus tiesiogiai susieti su pensinių fondų investavimo rezultatais. Iš esmės 2019 m. pensijų reformos pertvarkymas atnešė tik gero. Nes pradejo didesnė šalies gyventojų domėtis.

5. Kaip Jūs vertinate investicinę pensijų fondų kaupimo kryptį ir finansinės grąžos apskaičiavimo metodikas?

Danguolė: Daugumai sudėtinga tai suprasti ir kaip rodo patirtis - yra maža tikimybė vadinamos kaupimo grąžos. Jai taip dažnai nekeitinėtu įstatymu gal ir būtu galima įsigilinti. Nes tik pradedi suprasti investavimo strategiją jau būna keičiami ar koreguojami įstatymai, nes naujai valdžiai atrodo kad tai yra blogai ir neveiksminga. Tuomet ir vertina žmones neigiamai.

Aurelija: Sunku pasakyti, daugumai žmonių, manau, jos nepakankamai aiškios. O per ilgą laikotarpį vis tiek grąžos teigiamos išlieka.

Alfredas: Kalbant apie investicinius fondus pensijų kaupime, tai sakyčiau visos galimos rizikos. Bet nepaisant to galima, kad ir ne po daug galima sukaupti. Bet tam reikia daug metų. Aišku sukaupto biudžeto vientisa suma skaidoma, tai ir galimybių prie sukauptos pensijos.

Galimybę kaupti antros pakopos investiciniuose fonduose vertinu gerai nes mirties atveju yra paveldima o "Sodros" išmokama tik vienkartinė išmoka. Berods tris pensijos išmokomos.

Laimis: Kaupimo keturios kryptys kurios buvo pakeistos 2019 metais į gyvenimo ciklo fondus labai gerai vertinu, nes pačiam žmogui nereikia rūpintis fondų keitimu.

Justinas: Vertinu teigiamai. Nes pasikeitus paskutiniai reformai, įstatymams labai teisingai atrinko, parinko fondus. Esi jaunas tavo investavimo kryptis yra rizikingesnė. Didesnė dalis fondų sudaro akcijos. Artėjant prie pensijos tavo krepšelio investavimo kryptys akcijos mažėja o obligacijų daugėja tai yra saugiai sudaryti pensijų fondų portfeliai kuriais gali nesirūpinti, nes automatiškai rizika mažėja.

Eimantas: Investicijų pensijų fondų kryptis šiandien dienai vertinu gerai, nes kas buvo prieš tai tai buvo klaiku. Pats pradedant kaupti antroje pensijų fondų pakopoje pasirinkau konservatyviausia fondą, net nesuprasdamas kad man iki pensijos laiko yra daug ir tik reikia investuoti rizikingai ir investisijų didesnę dalį nukreipti į akcijas o tik artėjant pensijai mažinti akcijų dalį o obligacijas didinti kad išsaugoti sukauptą vertą. Tad šiandien man nereikia rūpintis investavimo fondais nes yra gyvenimo ciklo fondai kurie tavo investavimą nukreipia pagal gimimo amžių. Aišku gyvenimo ciklo fondus galima ir keisti.

Lina: Fondai yra visiškai diversifikuoti ir saugūs. Lietuvos bankas tinkamai vykdo investavimo priežiūra ir nurodo tinkamas kryptis.

Vilmantas: Metodikos yra sudėtingos ir sunkiai suprantamos ,net pakankami tame pasigilinusiems specialistams , o jau ką kalbėti apie paprastus kaupiančiuosius, painu.

6. Koks Jūsų požiūris į pensijų fondų sudarytą galimybę žmonėms sukaupti pensijai Lietuvos investiciniuose pensijų kaupimo fonduose?

Danguolė: Nepatikimai, nors pati kaupiu..kol kas. Nors vertinant šie sukaupti pinigai yra paveldimi ir tai padidina mūsų būsimų senjorų pragyvenimo lygi. Matant tendencijas ir norint gyventi oriau senatvėje su laiku išsirutuliuos į patikimesnius fondus, nes kai dažnai keičia įstatymus tai ir kyla abejonės dėl visos pensijų sistemos.

Šiandien geriausias alternatyvas matau savo pensiją tai nekilnojamas turtas. Kuris man neš grąžą išėjus į pensiją. Išstudijavus rinkas ir tendencijas šioje srityje perkant NT užsienio šalyse ir netik investicinė grąža yra labai gera. Galima palyginti tai ką mes turėjome prieš įstojant į Europos sąjunga ir dabar mūsų galimybės yra ženkliai geresnės užtvirtinti ir pasidėti finansinę pagalvę senatvėje.

Aurelija: Teigiamas, nes vien tik Sodros pensija pasikliauti jokiu būdu negalima. Kuo daugiau investicinių pagalvių, tuo geriau. Jai tik busime vienoje pakopoje "Sodroje" senatvėje finansinės pagalvės neturėsime ir turėsime tenkintis tik Sodros pensija. Taip pat privačiuose fonduose kaupiami pinigai yra paveldimi jai nesulauksiu senatvės pensijos ir iš gyvenimo išeisiu anksčiau tai nors mano šeima paveldės

sukauptą kapitalą. O sodroje nėra paveldimi, net jai nesi pensininkas mirties atveju išmoka gal siekia vieno mėnesio darbo užmokestį.

Alfredas: Manyčiau tie investiciniai fondai yra gera idėja žmogui užsitikrinti savo senatvę. Bet visur yra galimos rizikos procentaliai augti ir kristi. Šis modelis atėjęs į Lietuva yra geras tuo kad iki to laiko nieks negalvojo apie papildomus kaupimus senatvei. Nauja bet nenauja investavimo platforma gali būti ir paskolų suteikimas ar investavimas individualiai į verslą. Taip pat skolinimo platforma kiek žinau yra sėkmingai vystoma "Savy".

Laimis: Vertinu gerai, bet procentas kuris yra šiuo metu – jis yra per mažas norint sukaupti didesnę sumą. Tai yra galimybė šiandien atsidėti rytojui ir gyventi oriai, o ne vargstančiai kaip
šiandien gyvena dalis senjorų. Labai gerai kad skatina valstybė prisidedama prie pensijų kaupimo.

Taip pat šiandien yra gan nemažai finansinių galimybių kaupti ar investuoti. Pats asmeniškai stengiuosi išnaudoti visas finansinius pasiūlymus ir ne tik kaupimą per trečią pakopą ar per antros pakopos pensijų fondus. Aš esu pasirinkęs investavimą į monetas. Tai investicija kuri generuoja grąža. Ieškau ir seku viso pasaulio bankus kokias planuoja išleisti monetas. Tos monetos dažniausia būna išleistos mažu tiražu kurių vertė kila su kiekvienais metais.

Justinas: Investiciniai fondai sudaryti Lietuvoje manau yra geri. Tačiau atidžiai žiūrint kiekviena pensijų bendrovė investuoja į skirtingus fondus. Bet labai gerai yra kad tai labai stipriai kontroliuoja Lietuvos bankas.

Eimantas: Kaupti reikia visais galimais būdais, taip pat naudotis ir šita suteikta galimybe. Tačiau kiekvienas asmeniškai pasirenka pagal savo galimybes investuoti. Nes šiandien yra visokiausių būdų kaupti. Ekonominėmis žiniomis yra siūloma investavimą ir savo galimybes kaupti kažkokiam tikslui pasirinkti kuo įvairesnes. Tarkim net šiandien investicija yra gera kaip naujos investavimo priemonės kaip kripto valiutos ar vienas iš populiariausių būdų investuoti mažesnes sumas iki 1000 Eur. Yra "Copy-Trading" metodas, tai savarankiškas investavimas į akcijas, šio metodo privalumas yra tai kad dažnai nereikia analizuoti prekybos instrument pokyčių, stebėti nuosekliai rinkų kiekvieną dieną. Taip pat žmonės investuoja ir į įmones kurios moka dividentus investuotojams.

Jai nieko nedarysime tai prarasime galimybę pasidinti senatvės pagrindinę Sodros gaunama pensiją kuri maždaug sudaro apie 30 – 40 proc. mūsų gaunamų pajamų šiandien.

Lina: Viskas kaupime yra gerai, bet reikia suprasti, kad tikrąją naudą žmogus pajaus, kai
kaups 30-40 metų. Žinoma dar yra ir kitų galimybių kaupti senatvės pensijai ir nebūtinai per Sodrą ar privačiuose pensijų fonduose. Šiandien norint pasiūlyti jaunimui kažkokias alternatyvas jis mieliau renkasi ne privačius pensijų fondus ar tikisi tik pasitenkinti Sodros senatvės pensija bet yra labai geru investavimo priemonių tai investavimas į auksą, į žaliąją energiją ar nekilnojamo turto investicija kuri vėliau neš grąžą.

Vilmantas: Labai teigiamai, bent jau kažkas yra daromaeigoje galima tobulinti, dar viena gera šio projekto dalis kad dėka šios veiklos. Žmonės labiau pradėjo suprasti kaip yra formuojamas valstybės biudžetas. Kas ir iš ko išlaiko mūsų senelius.
Kiek tai kainuoja darbdaviui ir dirbančiajam.

Formuojamos investicinės privačių pensijų kaupimo fondų politikos įvertinimas

7. Kaip manote, kokios egzistuoja strateginės kliūtys, ribojančios platesnio visuomenės sluoksnio įtraukimą į dalyvavimą II-oje pensijų kaupimo pakopoje?

Danguolė: Propoganda, kad tai yra mažai patikima investicija, bei esama situacija Europoje, ir kas be ko LT politikų siekis naikinti, kenkti Lietuvos gyventojams laisvė rinktis visais klausimais. Taip pat didžiausios kliūtys yra likusios po sovietinis laikotarpis ir tai toliau viešai kalbama visuomenei kad tai nepatikima. Antros pakopos pensijų fondą stabdžiau 2019 m. kai buvo daug nežinomybės, nepasitikėjimo, baimė buvo nes daug aplinkui mane supantys draugai, pažystami stabė ir klausiau jų nuomonės neįsigylinus į šią sistemą. Tačiau po trijų metų kai aš vėl turėjau apsispręsti ar man toliau stabdyti ar atnaujinti pensijų kaupimą atlikau namų darbus. Detaliai perskaičiau įstatymą, išanalizavau, palyginau Lietuvoje esamas pensijų bendroves, išsiaiškinau kokie yra pensijų fondų mokesčiai ir pasiskaičiavau kiek aš skirsiu savo senatvės pensijai ir kiek gausiu valstybės paskatos. Apsisprendžiau atnaujinti ir esu tuo patenkinta, nes šiandien dienai pervedant 50 Eur. Į antros pakopos pensijų fondą (apytiksliai nuo mano gaunamo darbo užmokesčio) tai nėra dideli pinigai šiandien, bet aš kaip garantiją gaunu valstybės 1,5 proc. (tai sudaro kažkur apie 24 Eur.). Didžiausia kliūtis visuomenės yra klausimąsis kito nuomonės kuris nėra šiuo klausimu kompetentingas ir bandos jausmas.
Aurelija: Politikavimas, pernelyg dažnas pertvarkymas kuria nepasitikėjimą – II pakopos pensijų fondai neturėtų būti politikų įrankių. Ankstyvas ir nuolatinis finansinio raštingumo ugdymas prisidėtų prie žmonių sąmoningumo. Gal didžiausia šiuo metu aptariama pensijų fondų kliūtis yra tai kad išėjęs į pensiją negalėsi pasiimti visų sukauptų pinigų. Tai slegia ir kelią visuomenės nepasitikėjimą. Taip pat labai įvairi ir neaiški gaunama informacija per žiniasklaidą, televiziją ir perduodama informacija tarp gyventojų kuri tampa neaiški ir nesuprantama kaip sugedęs telefonas. Taip pat yra labai didelė likusi baimė nuo senų laikų, kai žmonės taupė pinigus ir keičiant valiūtai nuvertėjo, kaikurie prarado sukauptas lėšas.
Alfredas: Didesnė dauguma II pakopos fondus yra susistabdę. Tad pasitikėjimo kaupti toliau ir tikėtis grįžtamumo mažai. Tad lieka nežinomybė, kas bus tiems kurie sukaupė nemažą dalį fonduose. Grąžinimo visos pinigų sumos nėra tik išskaidymas dalimis prisiduriant prie pagrindinės pensijos. Tiesiog daug neaiškumo....

Laimis: Strateginės kliutys Lietuvoje tai kai kiekvienais rinkimais yra linksniuojama pensijų fondai. Kiekvienas politikas nori paliesti jautria vietą žmogaus, nors taip neturėtu būti demokratinėje valstybėje. Po rinkimų viskas nutyla ir vėl teka sena vaga. Didžiausias iš politikų gaunama kritika kad tai nenaudinga, neverta, minusinės grąžos (nors kai pelnas buvo 30 proc. Buvo tyluma, o kai praėjusiais metai sugeneravo minusinę grąžą mes vėl girdime iš seimo narių kad tai nepelninga, visuomenė yra apgauta, didžiausius pelnus pasiėmė pensijų bendrovės, nors tai tik vienerių metų rezultatai. Analizuojant ir žiūrint per visą laikotarpį, kalbu būtent apie savo sukauptą sumą pensijų fonde, aš nepatyriau nuostolių, nėra minuso. Prieš tai buvę metai sugeneravo didelį uždarbį.

Justinas: Manau, kad trūksta aiškaus švietimo šia tema. Girdima daug kalbų, žmonės nežino kas tiesa, o kas melas. Todėl verčiau renkasi taupyti patys. Nepasitikėdami privačiais pensijų fondais ir valstybe.

Eimantas: Nėra stabilumo, įstatymo testinumo. Pensijų kaupimo nepasitikėjimą sukelia mūsų valdantieji, kurie prieš artėjant rinkimams pensijų fondų sistema tampa kaip įrankiu kuriuo prisikviesti būtu lengviau rinkėją o pasku yra viskas pamirštama. Taip pat nuolatos girdimos nuomonės kad nereikia priverstinio įtraukimo tai turėtu apsispręsti pats asmuo taippat kad galėtu išeiti iš pensijų kaupimo lengvai kai tik jis panorės. Ribos sukauptos pinigų sumos išėmimui. Nes iki 2019 m. pensijų reformos išimamos pinigų sumos ribos buvo didesnės.

Lina: Finansinio raštingumo trūkumas. Politikų sistemos tęstinumas. Dauguma politikų nesuvokia sistemos ir ją komentuoja neturėdami tam kompetencijų, o tai sukelia žmonių nepasitikėjimą valstybe. Kuo mažiau iš valstybės politikų lūpų sklistu negatyvios mintys apie pensijų fondų sistemą ir kad tai nebūtu jų rinkimų pagrindinis įrankis visuomenė manau labiau įsitrauktu į antros pakopos kaupimą.

Vilmantas: Labai kontraversiški, populistiniai, visuomenėje matomų žmonių, politikų ir kitų investavimo „guru“, kvaili pareiškimai kurie nesuranta apie ką kalba. Nemokamai gauti medijų eterį, savireklamai. Visuomenės supriešinimas yra labai didelis ir nežinai kuo tikėti ar išsilavinusiu, turinčių žinių ekonominėje srityje, kuris detaliai išdėsto ir turi patirties dirbantis su šia sistema ar seimo nariu kuris neturi jokio supratimo apie pensijų sistema tik reiškia savo nuomonę, nes jam atrodo teisinga mintis. Beje šiais metais labai aiškiai įsakė savo pozicija ir Sodros atstovas, kad po keletą metų bus deficitas su pagrindinių pensijų mokėjimais nes tiesiog nėra pinigų nėra pakankamai surenkamų mokesčių kad galėtume padengti šiandien pensininką. O pensininkų po keleta metų bus daug žiūrint į statistikos departamento pateiktas gimstamumo lenteles. Ir ten labai aiškiai matosi kad bus daug pensininkų po dviejų metų o dirbančiųjų bus mažai ir mokesčių bus surenkama daug mažiau. Tad dėl to ir siunčiama žinutė Sodros kad reikia pradėti kaupti šiandien.

8. Gal galite palyginti Lietuvos investicinių pensijų kaupimo fondų praktiką su užsienyje analogiškai veikiančių pensijų kaupimo fondų pavyzdžiais?

Danguolė: Galima palyginti pensijų kaupimo fondus su kaimynine Baltijos šalimi Latvija. Beje turiu giminaičiu gyvenančių Latvijoje ir šią skaudžią opią problemą aptarėme, nes pasidarė įdomu kaip pas juos veikia kaupimo principas. Kaip ir pas mus taip ir Latvijoje žmogus dalyvauja antroje pakopoje. Taip pat senatvės pensijai papildomai kaupia pinigus privačioje pensijų įmonėje, kurioje ne tik kaupiami ir saugomi pinigai, bet ir investuojami. Baltijos šalių pensijų sistema iš esmės yra panaši tik kaupimas antroje pakopoje visiems yra privalomas, O Lietuvoje visi dirbantys iki 40 metų privalomai įtraukiami, su teise atsisakyti. Kiek teko domėtis Latvijoje visiems yra privaloma kaupti kurie yra gimę nuo 1971 m. liepos 1 d. ir vėliau o tuo tarpu Estijoje nuo 1983m. ir vėliau įtraukiami į antros pakopos dalyvavimą.

Pas mus dar galima apsispręsti ar noriu dalyvauti šioje kaupimo sistemoje ar pasilikti ir pasitenkinti senatvės sodros pensija. Kiek giminaičiai minėjo kad jokių kalbų ir apsisprendimo pas juos nėra tu kaip ir priverstas esi kaupti nes tai yra tavo dalis kurią prisidedi prie savo pensijos. Kurie vyresni jie gali patys apsispręsti ar nori dalyvauti.

Aurelija: Detaliau šiuo metu negalėčiau, reikėtų prisiminti. Priimtina Vakarų Europos šalių praktika – pvz., kai į pensijų fondą moka ir darbdavys atitinkamai darbuotojo pasirinktiems procentams (darbuotojas renkasi, kiek procentų pervesti į pensijų fondus – jei jis pasirenka 3, darbdavys perveda 5 proc., jei pasirenka 5 proc, darbdavys perveda 7 ir pan. – Jungtynėje Karalystėje teko girdėti apie tokį kaupimo pavyzdį). Papildomą pensiją Jungtinėje Karalystėje galima kaupti bent keliais būdais: tiek individualiai, tiek per tarpininkus kaip ir pas mus. Taip pat galima dalyvaujant vadinamojoje profesinių pensijų sistemoje kaip ir Lietuvoje. Prie darbuotojų būsimų pensijų aktyviai prisideda ir darbdaviai. Valstybė skatina tokį kaupimą taikydama skirtingų mokesčių modelių lengvatas.

Pavyzdžiui, jei žmogus savo pensijai skiria 30 svarų, o darbdavys savo ruožtu – dar 20 svarų per mėnesį į antra pensijų pakopą, tai valstybė prideda dar bent 10 svarų. Bendroje sumoje po 60 svarų kas mėnesį keliauja į jo būsimos pensijos fondą. Tai yra mokestinė lengvata, kai iš esmės tie pinigai pervedami į pensijos sąskaitą prieš nuskaičiuojant mokesčius ir tokiu būdu valstybė prideda papildomą įnašą. Šis modelis taikomas, kai darbuotojas pavyzdžiui moka 20 proc. dydžio pajamų mokestį, tuo tarpu jei darbuotojo mokamas pajamų mokestis siektų 40 proc., tai valstybės mokestinė parama pensijai kaupti jau būtų ne 10, o 20 svarų. Manau lyginti mes aišku negalime su Jungtine Karalyste, nes ten pensijų reforma vyksta jau nuo senų laikų ir kaupia visi priklausomai nuo savo atlyginimo procentais. Žinoma pas juos dar pensijų kaupimą padidina darbdavio prisidėjimas kuris yra privalomas. Tai manau čia yra geras dalykas, tai ko pas mus šiandien šioje sistemoje trūksta. Jai priimtu mūsų valstybėje privalomą prisidėjimą ir darbdaviui manau darbuotojas matytu didesnę naudą. Ką dar galiu atkreipti dėmesį kad pas juos išdirbus tam tikrą laiką (lyg berods 10 metų) tu turi galimybę sukauptą pinigų sumą pasiimti visa ir jais laisvai disponuoti.

Alfredas: Nelabai galiu ką palyginti bet tik teko girdėti kad skandinavų šalyse antros pakopos modelis yra taikomas seniai ir truputį kitoks. Ten valstybė skatina darbdavį prisidėti prie darbuotojo senatvės pensijos tad manau kad ir pas mus su laiku ateis.

Laimis: Kitose šalyse kiek teko domėtis kaupti pradeda kai atsiranda darbo santykiai. Ten nėra galimybės išeiti, įtraukia automatiškai tiek Anglijoje tiek Švedijoje. Pas mus turi teisę 6 mėn. Apsispręsti dėl dalyvavimo II – oje pakopoje. O Švedijoje tiek Anglijoje tu esi įtraukiamas automatiškai kai pradedi dirbti ten yra jau išugdytas supratimas ir sukokimas kad kol esi jaunas, atsidėk savo senatvės pensijai.

Pavyzdžiui Švedijoje pensijos sistema atrodo kur kas aiškesnė ir sąžiningesnė: kuo daugiau asmuo mokėjo įmokų, tuo atitinkamai didesnė bus senatvės pensija, o finansinė parama mokama tik nepritekliaus atveju. Lietuvoje pensija paramos atveju mokama kai ji sudaro: bendroji dalis ir mokama visiems senjorams ir nesvarbu ar tai didelė, ar maža jų gaunama individualioji dalis. Antrosios pakopos samprata Švedijoje smarkiai skiriasi nuo Lietuvoje.

Švedijoje yra profesinių (darbdavio) pensijų sistema, kuriai priklauso beveik 90 procentų dirbančiųjų. Pas mus Lietuvoje profesinių pensijų yra tikrai labai mažai tai tik pareigūnų ir karių. Galėtu išplėsti profesinių pensijų didesnę sistemą tai manau būtu patrauklu ir motyvuojančiai. Trečioji pakopa abejose šalyse yra papildomo laisvanoriško kaupimo pensijų fonduose sistema.

Justinas: Kompetencijos tam neturiu, tačiau visi žinome, kad Vokiečiai senjorai gynena geriau nei mes, tačiau, taip pat žinome, kad jie nuosekliai ruošiasi savo senatvei. Vokietijoje sistema labai panaši kaip ir pas mus bet ten didesnę dalį prisideda darbdavys. Tad galimybę pasididinti savo senatvės pensiją tikrai yra išsivysčiusi. Kad mes pasiektume Vokietijos lygį manau reikėtu labiau prisidėdi darbdaviams.

Eimantas: Puikus pavyzdys Skandinavijos šalių, Olandijos pensijų fondai. Olandijos pensijų fondai kiek teko girdėti yra pripažįstami vieni geriausių pensijų sistemų šalyje. Šį aukštą įvertinimą lėmė finansavimo šaltinių įvairovė, sąnaudų ir įmokų tikslumas, siekiant užtikrinti teisingą paskirstymą ir griežtą priežiūrą centrinio banko ir finansų rinkų institucijų reguliavimą.

Nyderlanduose mane labai sudomino tai kad bendradarbiauja su privačiais fondais ir tai kad valstybinė pensija turi būti derinama su kitomis pakopomis tiek antra, tiek trečia. O valstybinė pensija suteikia tik ribotą finansinę naudą pensininkams.

Olandijoje pensijų sistemų išmokų šaltinis yra kolektyvinės pensijų sistemos, kurios susijusios su konkrečia pramonės šaka ar įmone. Tokias kolektyvines ar privačias sistemas valdo pensijų fondai arba draudimo bendrovės. Įmonės kiekvieną mėnesį moka įmokas į pensijų fondus už savo darbuotoją tai kas Lietuvoje dar vangiai veikia ši sistema nors tokia galimybė yra. Kapitalas yra kaupiamas o investicijų grąža yra apmokama esamų ir būsimų pensininkų nauda.

Lina: Mūsų pensijų sistema dar vis taikosi prie Lietuvos gyventojų ir dažnai yra koreguojama. Kaip kitose šalyse tai yra privaloma. Palyginti galime ir Estija su mūsų fondais. Ten jau yra seniai privalomas kaupimas nors valstybėje gyvenančių žmonių yra mažiau negu pas mus. Ten nėra galimybės atsisakyti. Pensijų fondų modelis yra panašus kaip mūsų, bet ten pabandė ir tai ką nori pas mus priimti kad leistu žmonėms atsiimti sukauptus pensijos pinigus. Ir kas atsitiko, o tai kad žmonės išsiėmę sukauptus pinigus išleido šiandien negalvodami apie būsimą pensiją.

Tad šį sprendimą kiek girdėjau atšaukė Estijos vyriausybė. Taip pat labai prisideda darbdavys prie senatvės pensijos. Tai tik padidina ir skatina darbuotoją kaupti antroje pakopoje.

Vilmantas: Nereikia nieko lyginti, nes labai skirtingi mentalitetai ir visuomenių finansinio raštingumo lygiai, o ir politini praeities kontekstas, bei sovietinio režimo sužalojimas yra padaręs savo. Tad mano suvokimu labai tikiuosi kad po 30 metų mes turėsime ir jausime naudą ir privačių pensijų fondų. Nes dabartinis jaunimas turi visas šiandien galimybes pasididinti senatvės pensiją ir išnaudoti visus siūlomus modelius.

9. Kaip Jūs vertinate Lietuvos investicinę politiką pensijų fondų plėtros požiūriu?

Danguolė: -Mažai informacijos**!** Blogai labai, nes mūsų išrinktieji tie kurie neturi jokio supratimo aiškina kad tai yra bloga ir neveiksminga sistema. Nėra susikalbėjimo tarp mūsų vyriausybės ir ekonomistų ir tai labai sukelia nepasitikėjimo.

Aurelija: Kaip politikavimo įrankį. Dėl atskaitymų – jie tikrai nėra dideli ir apie tai žmonėms reikėtų daugiau skelbti, šviesti. Apskritai, daugiau teigiamos sklaidos, tinkamos socialinės reklamos. Žvelgiant ir nors kiek lygiuotusi į Jungtinę Karalystę smagu būtu kad įtrauktu ir darbdavį.

Alfredas: Jei viskas vyktu, klostytusi taip kaip reiktu ir nekeitinėtu teisinių aktų normatyvų, tai sakyčiau investiciniai fondai gerai, tačiau iš to uždirba ir patys fondai. Sustrategavus tinkamai ir kiekvienam suprantamai tai galima manyti kad daugelis drąsiai rinktusi tuos investicnius fondus nežiūrint, kad ir minimalių rizikos atvejų. Vertinimas yra dviprasmiškas.

Laimis: Niekaip, nes jai tik pradeda plėsti ir skatinti gyventoją prisidėti prie to tai atėjęs kitas žmogus neskatina kaupti.

Justinas: Šiuo metu vykstantys dalykai neskatina žmonių kaupti, ypač tų, kurie nėra finansiškai raštingi. O kas domisi, o nesiremia kalbomis, jie randa sau tinkamą kaupimo būdą.

Šiandien visuomenei kaupti pensijai yra visokiausių galimybių ir finansinių instrumentų. Tai investavimo įvairiausios platformos tiesioginės. Bankų siūlomi investavimo portfeliai pagal žmogaus atitinkamą amžių. Ir pradėti galima nuo pačios mažiausios sumos pavyzdžiui nuo 1 Eur. Akcijų Birža kur galima pabandyti

susidelioti savo investavimo portfelį, taip pat į Forex begalė daug investavimo galimybių yra. Kurią gali susieti su savo senatvės pensija.

Eimantas: Šiandien dienai iš kolegų, draugų girdžiu apie investavimą labai skirtingai. Tarkim vieni investuoja Akcijų Biržose, kiti bando investuoti per Revoliut platformą. Bet dažniausiai girdžiu kad senatvės pensijai investicija pati yra geriausia į Nekilnojima turtą. Tai manau pasirinkimas yra tikrai

Lina: Tragiška. Populizmas. Nesupratimas. Sukurus ir priėmus naujus įstatymus jie galioja tik ketverius metus, paskui vėl priimami nauji įstatymai. Tai yra visiška nesamonė. Kurią nori sužlugdyti ir grįžti vėl kaip buvo prieš tai kai stojome į Europos sąjunga. Nors tai stojant į Europos sąjunga sutarties sąlygų buvo įsipareigojimas.

Vilmantas: Gerai ,kad yra daroma ir kad bent kažkiek valstybė prisidėdama skatina. Teigiamai, būtume turtingi žemės iškasenomis , gal dar būtų galima daugiau prisidėti. Tai pat būtu malonu kad darbdavys irgi prisidėtu prie darbuotojo pensijos būsimos ir tai galėtu mūsų valstybė paskatinti aktyviau juos prisidėti su kažkokiomis lengvatomis.

5 Priedas. II pakopos pensijų kaupimo sistemos Lietuvoje įvertinimas

Teiginys	Pasiskirstymas
Trūksta informacijos apie pensijų kaupimo sistemą - Visiškai sutinku	36,2%
Trūksta informacijos apie pensijų kaupimo sistemą - Sutinku	30,9%
Trūksta informacijos apie pensijų kaupimo sistemą - Nei sutinku, nei nesutinku	15,9%
Trūksta informacijos apie pensijų kaupimo sistemą - Nesutinku	11,3%
Trūksta informacijos apie pensijų kaupimo sistemą - Visiškai nesutinku	5,6%
Nestabili teisinė sistema - Visiškai sutinku	38,5%
Nestabili teisinė sistema – Sutinku	45,2%
Nestabili teisinė sistema - Nei sutinku, nei nesutinku	10,6%
Nestabili teisinė sistema – Nesutinku	4,7%
Nestabili teisinė sistema - Visiškai nesutinku	1,0%
Nepasitikiu pensijų fondais - Visiškai sutinku	20,3%
Nepasitikiu pensijų fondais – Sutinku	25,9%
Nepasitikiu pensijų fondais - Nei sutinku, nei nesutinku	37,9%
Nepasitikiu pensijų fondais - Nesutinku	12,3%
Nepasitikiu pensijų fondais - Visiškai nesutinku	3,7%

Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti - Visiškai sutinku	9,6%
Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti - Sutinku	17,9%
Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti - Nei sutinku, nei nesutinku	28,9%
Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti - Nesutinku	20,3%
Šiuo metu neaktualu, bet ateityje planuoju kaupti - Visiškai nesutinku	23,3%
Nesulauksiu pensijos - Visiškai sutinku	5,0%
Nesulauksiu pensijos – Sutinku	11,0%
Nesulauksiu pensijos - Nei sutinku, nei nesutinku	26,2%
Nesulauksiu pensijos – Nesutinku	21,3%
Nesulauksiu pensijos - Visiškai nesutinku	36,5%
Automatinis įtraukimas į antros pakopos pensijų fondą padidins senatvės gaunamą pensiją - Visiškai sutinku	15,9%
Automatinis įtraukimas į antros pakopos pensijų fondą padidins senatvės gaunamą pensiją – Sutinku	27,2%
Automatinis įtraukimas į antros pakopos pensijų fondą padidins senatvės gaunamą pensiją - Nei sutinku, nei nesutinku	29,2%
Automatinis įtraukimas į antros pakopos pensijų fondą padidins senatvės gaunamą pensiją – Nesutinku	13,6%
Automatinis įtraukimas į antros pakopos pensijų fondą padidins senatvės gaunamą pensiją - Visiškai nesutinku	14,0%

Teiginys	Pasiskirstymas
Sukaupiama suma per maža - Visiškai sutinku	22,9%
Sukaupiama suma per maža – Sutinku	37,5%
Sukaupiama suma per maža - Nei sutinku, nei nesutinku	31,9%
Sukaupiama suma per maža - Nesutinku	5,3%
Sukaupiama suma per maža - Visiškai nesutinku	2,3%
Neužtikrintos garantijos sukaupti pakankamą sumą, reikalingą periodinėms išmokoms - Visiškai sutinku	21,3%
Neužtikrintos garantijos sukaupti pakankamą sumą, reikalingą periodinėms išmokoms – Sutinku	42,5%
Neužtikrintos garantijos sukaupti pakankamą sumą, reikalingą periodinėms išmokoms - Nei sutinku, nei nesutinku	28,6%
Neužtikrintos garantijos sukaupti pakankamą sumą, reikalingą periodinėms išmokoms - Nesutinku	6,3%
Neužtikrintos garantijos sukaupti pakankamą sumą, reikalingą periodinėms išmokoms - Visiškai nesutinku	1,3%
Per dideli administravimo mokesčiai pensijų kaupimo bendrovėms - Visiškai sutinku	16,3%
Per dideli administravimo mokesčiai pensijų kaupimo bendrovėms - Sutinku	28,9%
Per dideli administravimo mokesčiai pensijų kaupimo bendrovėms - Nei sutinku, nei nesutinku	37,9%
Per dideli administravimo mokesčiai pensijų kaupimo bendrovėms - Nesutinku	11,6%
Per dideli administravimo mokesčiai pensijų kaupimo bendrovėms - Visiškai nesutinku	5,3%
Per brangūs anuitetai - Visiškai sutinku	19,3%
Per brangūs anuitetai - Sutinku	34,2%
Per brangūs anuitetai - Nei sutinku, nei nesutinku	40,5%
Per brangūs anuitetai - Nesutinku	5,6%
Per brangūs anuitetai - Visiškai nesutinku	0,3%
Įsitraukęs į II pensijų kaupimo pakopą negalėsiu jos atsisakyti - Visiškai sutinku	23,9%
Įsitraukęs į II pensijų kaupimo pakopą negalėsiu jos atsisakyti - Sutinku	36,5%
Įsitraukęs į II pensijų kaupimo pakopą negalėsiu jos atsisakyti - Nei sutinku, nei nesutinku	28,2%
Įsitraukęs į II pensijų kaupimo pakopą negalėsiu jos atsisakyti - Nesutinku	9,6%
Įsitraukęs į II pensijų kaupimo pakopą negalėsiu jos atsisakyti - Visiškai nesutinku	1,7%
Sumažėja valstybinio socialinio draudimo pensijos dydis - Visiškai sutinku	6,3%
Sumažėja valstybinio socialinio draudimo pensijos dydis - Sutinku	19,3%
Sumažėja valstybinio socialinio draudimo pensijos dydis - Nei sutinku, nei nesutinku	30,6%
Sumažėja valstybinio socialinio draudimo pensijos dydis - Nesutinku	18,9%
Sumažėja valstybinio socialinio draudimo pensijos dydis - Visiškai nesutinku	24,9%
Privačių pensijų kaupimo fondų veikla per mažai prognozuojama - Visiškai sutinku	9,3%
Privačių pensijų kaupimo fondų veikla per mažai prognozuojama - Sutinku	36,9%
Privačių pensijų kaupimo fondų veikla per mažai prognozuojama - Nei sutinku, nei nesutinku	38,2%

Privačių pensijų kaupimo fondų veikla per mažai prognozuojama - Nesutinku	10,6%
Privačių pensijų kaupimo fondų veikla per mažai prognozuojama - Visiškai nesutinku	5,0%
Per mažos finansinės valstybės paskatos - Visiškai sutinku	16,3%
Per mažos finansinės valstybės paskatos - Sutinku	40,9%
Per mažos finansinės valstybės paskatos - Nei sutinku, nei nesutinku	31,6%
Per mažos finansinės valstybės paskatos - Nesutinku	8,0%
Per mažos finansinės valstybės paskatos - Visiškai nesutinku	3,3%
Ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kiti pokyčiai, galintys pakeisti pensijų kaupimo sistemą - Visiškai sutinku	18,9%
Ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kiti pokyčiai, galintys pakeisti pensijų kaupimo sistemą - Sutinku	43,9%
Ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kiti pokyčiai, galintys pakeisti pensijų kaupimo sistemą - Nei sutinku, nei nesutinku	27,9%
Ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kiti pokyčiai, galintys pakeisti pensijų kaupimo sistemą - Nesutinku	6,6%
Ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kiti pokyčiai, galintys pakeisti pensijų kaupimo sistemą - Visiškai nesutinku	2,7%
Per didelė lėšų nuvertėjimo tikimybė ekonominės krizės laikotarpiu - Visiškai sutinku	18,6%
Per didelė lėšų nuvertėjimo tikimybė ekonominės krizės laikotarpiu - Sutinku	41,5%
Per didelė lėšų nuvertėjimo tikimybė ekonominės krizės laikotarpiu - Nei sutinku, nei nesutinku	26,6%
Per didelė lėšų nuvertėjimo tikimybė ekonominės krizės laikotarpiu - Nesutinku	9,6%
Per didelė lėšų nuvertėjimo tikimybė ekonominės krizės laikotarpiu - Visiškai nesutinku	3,7%